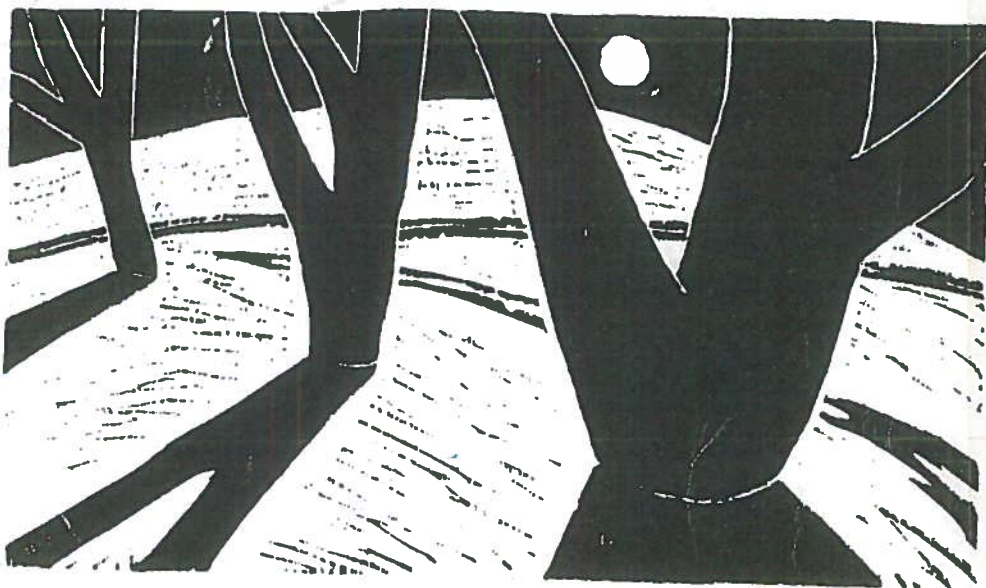

27.5.77
Astndal Nilsen
by Tromsø

SLOVENERNE I KÄRNTEN

- en melankolsk og usynlig minoritet

HOVEDFAGSOPPGAVE I SOSIALANTROPOLOGI

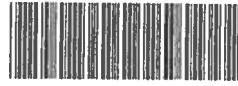
EVA KLINGENBERG

**SEKSJON FOR SOSIALANTROPOLOGI / SAMISKE STUDIER
INSTITUTT FOR SAMFUNNSVITENSKAP**

VÅREN 1994

1SV/sos/antr 13

94C007041

SLOVENERNE I KÄRNTEN

- en melankolsk og usynlig minoritet

HOVEDFAGSOPPGAVE I SOSIALANTROPOLOGI

EVA KLINGENBERG

**SEKSJON FOR SOSIALANTROPOLOGI / SAMISKE STUDIER
INSTITUTT FOR SAMFUNNSVITENSKAP**

VÅREN 1994

94007041

Universitätsbibliothek

i Tübingen

FORORD

Etter lang tid og mange tanker er oppgaven endelig ferdig. Dette har både vært en lang og ensom prosess, og jeg synes det tok tid før jeg greide å ta tak i stoffet på en skikkelig måte, for å skrive om de jeg var blitt kjent med og hadde fått stor respekt for. Jeg var også bekymret for om jeg skulle greie å skrive bra nok om slovenere - sett med slovenske øyne.

Jeg var første gang i Kärnten våren-88 på studietur sammen med antropologiseksjonen ved UiTØ, og dro tilbake på feltarbeid sommeren-90. Etter et halvt år hjemme dro jeg tilbake til Kärnten igjen høsten-91, men oppgaven er hovedsaklig skrevet på bakgrunn av feltarbeidet i 1990. Den pågående krigen i Bosnia, og også Slovenijas løsrivelse våren-91 blir ikke problematisert, fordi det her er slovenere i Kärnten/Østerrike som er i fokus.

Det er vanskelig å si hva som er årsaken til at jeg valgte å dra til Kärnten på feltarbeid, men jeg hadde i alle fall lyst til å skrive om etnisitet fra en annen kontekst enn den nord-norske. Dessuten har jeg alltid hatt lyst til å bo midt i Europa, i et område med masse materiell kultur og klassisk musikk.

Selv om jeg innleder med at dette har vært en ensom prosess, er det mange som fortjener takk. Først og fremst takk til alle de slovenerne jeg ble kjent med i Kärnten, og en spesiell takk til Theodor, Meta, Tanja, Gregor, Marija, Milan, Tatjana, Angela, Vida og hele familien Marko. De har alle sammen gitt av seg selv på en slik måte at jeg har greid å lære noe. Alle navnene i oppgaven er endret, fordi noe av empirien er av privat karakter.

Takk til Prof. Per Mathiesen, som har vært min omsorgsfulle veileder gjennom hele prosessen, og til alle de andre ansatte på antropologiseksjonen. Takk til Jo Helle Valle fordi du aldri slutter å stille spørsmål, og takk til Jorun B.Ramstad for mange gode råd og faglige innspill. Hun har vært spesiell god å ha i tunge stunder.

En særlig takk til Nora Gotaas og Thomas Hylland Eriksen. To flinke, og ikke minst generøse antropologer i Oslo. Nora har vært min største inspirasjonskilde, og hennes engasjement fikk meg til forsøke å skrive om traugheit. Vi fant "tonen" med det samme, og det har vært lærerrikt, morsomt og faglig sett utviklende å diskutere med henne.

Thomas' positive kommentarer og respons har gjort det lettere å ha tro på egne tanker og resonnement, og hans faglige produksjon har vært både noe å bryne seg på, og å lære av.

Det har vært morsomt å skrive spesielt det siste halve året, fordi vi har vært flere som har sittet og skrevet sammen. Vi har diskutert, og vi har forsøkt å inspirere hverandre.

Jeg har arbeidet spesielt tett sammen med Nina, og vi har delt det meste i løpet av denne prosessen. Takk for ditt engasjement, og dine mange kloke og konstruktive kommentarer.

Takk til Johnny for hjelp til redigering. Oppgaven hadde blitt langt mindre "pen" å se på uten hans hjelp.

Til slutt går den største takken til Magnar, som har holdt ut med meg gjennom alle fasene i denne prosessen. Nå er det over!

INNHOLD

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
1.1 I GRENSELAND	1
1.2 VAKRE KÄRNTEN	4
1.3 KLAGENFURT - SLOVENSK SENTRUM OG FELTARENA	5
1.4 Å VÆRE SAMMEN MED DE USYNLIGE	6
1.5 "URANGST", ET BEGREP - FLERE TOLKNINGER	7
1.6 ET KORT TILBAKEBLIKK	9
KAPITTEL 2: TEORI OG METODE	15
2.1 PROBLEMSTILLING	15
2.2 TEORETISK FORANKRING	17
2.3 FELTARBEID OG METODE	21
2.4 KVINNER OG MENN	22
2.5 MILAN	23
2.6 "DET FINNES BARE EI MAJA"	24
2.7 INN I ET FRAGMENTERT SAMFUNN	25
2.8 GERMANSK MAKT OG SLOVENSK AVMAKT	29
2.9 IDEOLOGIER	31
2.10 "RAT OG ZENTRALVERBAND"	33
2.11 I DET SLOVENSKE HUSET	34
2.12 "INSTITUTTET SOM FORSVANT"	35
KAPITTEL 3: ETNISKE OG KULTURELLE FORSKJELLER	39 ✓
3.1 NOEN REFLEKSJONER RUNDT BEGREPENE	
ETNISITET OG KULTUR	39
3.2 ASSIMILASJON	43 ~
3.3 EN NATTLIG SAMTALE	45
3.4 DAGEN ETTER	47
3.5 "WINDISCH, MIDT I MELLOM"	49
3.6 DEN SLOVENSKE ELITE	53
3.7 NADJA, SLOVENSK I ENKELTE FASER AV LIVET	54

3.8	"JEG ER SLOVENSK, MEN IKKE I BYEN"	57
3.9	STIGMA - SAMER OG SLOVENERE	58
3.10	PÅ ET KONTOR I LJUBLJANA	62
3.11	"EN GOD SLOVENER ER EN KATOLSK SLOVENER"	63
3.12	FAMILIERELASJONER	66
3.13	ETNISITET, RELIGION OG MATERIELL STANDARD	68
3.14	LANGUAGE GAMES OG KULTURELL VARIASJON	70
KAPITTEL 4: SLOVENERNES LEVENDE HISTORIE		75
4.1	ETNISITET OG HISTORIE	75
4.2	"MED BLOD ER GRENSEN SKREVET", FOLKEAVSTEMMINGEN 10.OKT.1990	79
4.3	DEN OFFISIELLE FEIRINGEN AV 10.OKT.1990	84
4.4	PÅ ULRIKSBERG	86
4.5	EN ALTERNATIV SLOVENSK MARKERING	90
4.6	TRE ULIKE MARKERINGER OG DERES SYMBOLSKE BETYDNING	91
4.7	MILANS MATERIALE FRA 2.VERDENSKRIG	94
4.8	FORFØLGELSE OG PARTISANERKAMP	96
4.9	"KRIGEN ETTER KRIGEN"	99
4.10	EN KORT OPPSUMMERING	101
KAPITTEL 5: TRAURIGKEIT		105
5.1	TRAURIGKEIT	105
5.2	MELANKOLSK OG SMILENDE	105
5.3	FRAVÆR AV "TRAURIGKEIT"	109
5.5	TRAURIGKEIT OG POESI	112
5.6	EN ANALYTISK TILNÆRMING	115
KAPITTEL 6: AVSLUTNING		119
6.1	OPPSUMMERING, ULIKE DELER - SAMME TEMA	120
6.2	EMPIRI OG FØLELSER	124

KAPITTEL 1: INNLEDNING

1.1 I GRENSELAND

Dette er ei historie om de slovenerne som bor i Østerrike. Språklig og kulturelt sett er dette en undertrykt minoritet som bor i Kärnten, den sørligste delen av Østerrike som grenser mot nåværende Slovenia, tidligere Jugoslavia.

I dette området, midt i hjertet av Europa, er det ikke (og har det aldri vært) sammenfall mellom de etniske, nasjonale eller kulturelle grensene. Dette skaper mange kulturelle "grensesoner", og et mangfold av ulike slovenske rollutforminger, og jeg skal her beskrive noen av disse ulike rolleutformingene. Barth (1969) rettet søkelyset mot "ethnic boundaries", og det er et viktig poeng når en analytisk skal skrive om etnisitet. Rosaldo (1989), har senere hevdet at antropologer i for stor grad har studert kultur som et sammenhengende "hele", og han mener vi heller bør fokusere på kulturelle grensesoner - soner av forskjeller innen og mellom kulturer.

Etter å ha vært på feltarbeid i et område av Europa der det fantes mange kulturelle "grensesoner", ble det interessant å forsøke å integrere deler av disse perspektivene i en antropologisk analyse, fordi det var slik at etniske og kulturelle forskjeller og likheter tildels gikk på "kryss og tvers" av den etniske grense i dette området. Denne tenkemåte samsvarer også med den pågående diskusjon om 'boundedness'.

Ved å fokusere på ulike typer slovensk tilpasning, og på noen av de sosiale prosessene som har generert denne ulikhet (Barth 1993) mellom slovenere, og mellom slovenere og germanere - har ikke målet vært å skape en analytisk "orden", men snarere å forstå litt bedre noen av de prosessene som har vært med på å skape variasjon i de ulike sosiale verdener i denne lille delen av Europa. Både slovenerne og germanerne er østerrikske statsborgere, og begge gruppene snakker tysk, derfor blir i det følgende de som har tysk som morsmål kalt "germanere", for å skille dem fra dem som har slovensk til morsmål.

Slovenerne i Kärnten

De nasjonale grensene deler det 'slovenske' i tre; den skiller slovenerne i Kärnten fra slovenerne i Slovenia og fra slovenerne i Triestinaområdet i Italia. Slovenerne i disse tre ulike nasjonale kontekstene deler et språk,¹ og det er selvfølgelig kulturell "likhet" mellom dem på andre områder også. Samtidig er det kulturell likhet mellom slovenere og germanere i Kärnten; på tvers av den etniske grensen. Vi finner også kulturell likhet mellom germanere i ulike nasjonale kontekster (D.Forsythe 1989).

Selv om slovenerne har klare kulturelle fellestrekk både som folk, og i hver sin nasjonale kontekst, er på mange måter slovenerne i Kärnten ingen enhetlig gruppe. Gjennom å beskrive sloveneres egne erfaringer og deres kategorier vil jeg vise hvordan noen kulturelle grenser både mellom slovenere og germanere, og mellom slovenere er skapt, hva de består i, og hvordan de vedlikeholdes. Deres "egne" kulturelle grensesoner (for å følge Rosaldo) vil da bli synlige. Deres soner av forskjellighet, innen og mellom "kulturer" går på tvers av de etniske, nasjonale og kulturelle grenser man, analytisk sett kunne tenke seg eksisterte i dette området.

Ingen grenser er uoverstigelige, og det er komplekse sammenhenger mellom hvem som synes hvilke grenser er viktige, og på hvilken måte. For noen slovenere er den etniske grensen mellom slovenere og germanere dominerende, for andre er den kulturelle forskjellen mellom slovenere i ulike nasjonale kontekster av større betydning. Noen slovenere er "alltid" slovenere, andre er det bare av og til og på bestemte arenaer, bare sammen med bestemte personer eller i noen faser av livet.

Etnisitet er et analytisk begrep som jeg har forsøkt å bruke på en slik måte at kompleksiteten og variasjonen i mulige måter å være slovenere på i ulike kontekster skulle bli synlig. Jeg har også forsøkt å koble etnisitet til sosiale prosesser som empirisk sett synes å være viktige for

¹Det er store dialektforskjeller i det slovenske språk, og bare i Kärnten er det tre, fire slovenske dialekter som er svært ulike. Slovenerne bor i et lite og alpint landskap, og det blir hevdet at fjellene har redusert kontakten mellom folk fra ulike dalfører.

forståelsen av etniske og kulturelle forskjeller i denne konteksten, ved hjelp av 'biter' fra flere analytiske perspektiver.

Slovensk identitet er nært knytta til deres forståelse av egen historie, og for å forklare identitetsutforminger hos slovenerne vil oppgaven inneholde forholdsvis mye historisk stoff. Bitterhet over uretten de har lidd gir ingen entydige svar eller valg, men er samtidig et "noe" som slovenere har felles. Hvordan de forholder seg til erfaringer av denne art varierer, men preger likevel alles liv på et eller annet vis.

"Traurigkeit" er et emisk begrep jeg mener kan beskrive den bitterheten som slovenere har felles, og det blir følgelig et sentralt tema i oppgaven. Det er en melankoli som alltid er tilstede, men som ikke snakkes eksplisitt om, og som er vanskelig å beskrive.

Analytisk sett er det sammenheng mellom delene i oppgaven ved at alt er framstilt som aspekter i min bestrebelse på å beskrive og forstå ulike slovenske identitetskonstruksjoner. Sammenstillingen av delene er ment å gi innsikt utover delene, men de danner ikke nødvendigvis noe som kan summeres opp til en helhet (Barth 1993).

Jeg har kalt oppgaven: Slovenerne i Kärnten, en melankolsk og usynlig minoritet. Tittelen er ment å skulle være ledende, og den sier på en "enkel" måte noe om den historien jeg her vil fortelle. Relasjonen mellom begrepene etnisitet, historie og traurigkeit vil gå som en rød tråd gjennom hele oppgaven. Innledningsvis gir jeg en kort beskrivelse av mine første inntrykk av Klagenfurt, og av forholdet mellom slovenere og germanere, før et kort historisk tilbakeblikk.

Kapittel 2 innleder med hovedproblemstillinga, og noen teoretiske refleksjoner rundt den antropologiske teori jeg har valgt å bruke for å belyse mitt empiriske materiale. Kapitlet avsluttes med en metodedel, der jeg blant annet beskriver eget ståsted i felten.

Slovenerne i Kärnten

Kapittel 3 har fokus på etniske og kulturelle forskjeller mellom germanere og slovenere, og blant slovenere, og i kapittel 4 er slovenernes bruk og forståelse av egen historie i et nåtidig perspektiv tema.

Kapittel 3 og 4 omhandler de sosiale prosesser som jeg mener skaper traugkeit, et kulturelt fenomen. I kapittel 5 forsøker jeg å beskrive dette kulturelle fenomenet, og i kapittel 6 oppsummeres noen av hovedpoengene fra diskusjonene underveis.

1.2 VAKRE KÄRNTEN

Alt har en begynnelse, og kompleksiteten i forståelsen av etnisitet i dette området er ikke det første en tenker på når en kommer til Kärnten.

Det er vakkert der. Høye fjell, blå innsjøer, idylliske landsbyer både i høyden og i lavlandet. Bølgende åkrer og vakre hus. Kärnten er "syden" i Østerrike, og mange mennesker ferierer her. I alt dette pene og idylliske bor det mennesker, flest germanere, men også noen slovenere. Hvor mange slovenere det er som bor i Kärnten er et omstridt spørsmål.

Germanerne gjennomfører de offisielle folketellingene, og spør da etter omgangsspråk istedenfor morsmål. I 1910 ble det gjennomført to folketellinger, en germansk og en slovensk som spurte etter henholdsvis omgangsspråk og morsmål. Germanerne fant da ut at det bodde omtrent 304.000 germanere og 82.000 slovenere i Kärnten, og etter slovenernes tall bodde det på samme tidspunkt omtrent 251.000 germanere og 134.000 slovenere i Kärnten. Germanerne har fortsatt å spørre etter omgangsspråk i sine folketellinger, og i 1981 mente de det bodde under 20.000 slovenere i Kärnten, mens slovenerne mente det bodde omtrent 50.000 slovenere i Kärnten. Tallene varierer med andre ord med hvilke kriterier som legges til grunn.

Siden denne oppgaven skal handle om slovenere som bor i det vakre Kärnten, vil det si at den skal handle om dem som ikke uten videre er synlige som etnisk minoritet. Østerrike er et lite land, og "alle" snakker tysk der. Det er lett å forstå at den mørkhudete mannen med sort hår

som selger aviser på gata er innvandrere. Slovenere derimot "synes" ikke, derfor er det lett å glemme at de bor der - og at de alltid har gjort det. Det er enkelt å være slovenere i dagliglivets situasjoner i Kärnten, dersom du "glemmer" å fortelle at du er det. Det er nærliggende å tenke at i alt dette vakre må det være godt å bo, og dette er et poeng som blir benyttet i markedsføringen av Kärnten som ferieparadis.

1.3 KLAGENFURT - SLOVENSK SENTRUM OG FELTARENA

Klagenfurt (slovensk: Celovec) er en by med ca 90000 innbyggere, og den er "landeshauptstadt" i Kärnten. Byen ble grunnlagt på midten av 1300 - tallet, og kirker og museer inneholder kulturskatter fra byens og Kärntens historie, også en del kulturminner fra den tid Kärnten var en del av det romerske riket. Klagenfurt danner den nordligste grense for den slovenske befolknings utbredelse. De fleste slovenere som nå er bosatt i byen er flyttet hit fra landsbyer i syd Kärnten, og de fleste har foreldre eller nær familie som er bønder. I 1981 bodde omtrent 7% av Kärntens slovenere i Klagenfurt i følge Franc Merkac avhandling "Die Slowenen in Klagenfurt/Celovec" fra 1987.

Klagenfurt er "hovedstad" også for slovenerne i Kärnten, men byen ligger like utenfor grensa til det tospråklige området i Kärnten slik kartet i appendix viser. Tidligere ble alltid slovenerne omtalt som bondebefolkningen, og germanerne som den urbane befolkning i Kärnten. Dette kan det stilles spørsmålstegn ved da befolkningen i byen i hovedsak kom fra de slovensktalende landsbyene rundt Klagenfurt.

I alle urbane kontekster er det det tyske språket som blir brukt, også av slovenere. Alle slovenere er i dag tospråklige, men de måtte tidligere lære seg tysk så fort som mulig etter at de hadde flytta til en by for å få arbeid. Det slovenske språk blir ennå brukt i en del religiøse kontekster, på landsbygda og blant intellektuelle.

Slovenerne i Kärnten

All administrasjon vedrørende slovenske forhold finnes i Klagenfurt. Helt fra de første slovenere tok høyere utdanning på begynnelsen av dette århundre har byen vært sentrum for slovenske intellektuelle. Slovenske institusjoner har sin administrasjon og ledelse i byen, og dermed finnes også de fleste "slovenske jobbene"² her. De fleste arrangementer av etnopolitisk art finner sted i eller nær Klagenfurt. Her har de bl.a. slovenske aviser, bokhandlere, barnehager, slovensk gymnasium (det eneste i landet), student-bibliotek og institutt. Noen slovenske bedrifter har sin administrasjon i byen, mens produksjonen som regel ligger i en landsby lengre sør.

Klagenfurt er det politiske og kulturelle sentrum for slovenerne i Kärnten. Selv om det meste av slovensk virksomhet befinner seg i byen, er det få synlige tegn på at dette er hovedstaden for et tospråklig område, bortsett fra noen skilt på en kafe og et par bokhandler. Klagenfurt er en by med mange møtesteder, men svært få av disse er slovenske. Slovenernes tilhørighet til Kärntenområdet siden år 600 etter Kr. blir underkommunisert av mange germanere. Media, dvs. de aviser som kommer ut i Klagenfurt, har en negativ innstilling til slovensk tilstedeværelse og til slovenske rettigheter. Den kjennsgjerning at slovenerne alltid har bodd i Kärnten er et historisk faktum som mange germanere fortrenger eller ikke er klar over. Iallefall var det mye i media som tydet på det.

1.4 Å VÆRE SAMMEN MED DE USYNLIGE

Slovenere er "usynlige" når de ikke snakker slovensk (jfr. Eidheim 1971). Ingen ytre tegn eller symboler blir brukt for å markere slovenskhet, annet enn ord. Når en beveger seg rundt i Kärnten synes alt å være germansk. "Alle" snakker tysk, "all" skilting er på tysk og "alle" steder har germanske navn. Alt er pent og idyllisk, og slovenske historier som blir fortalt om fornedrelse, fattigdom og urettferdighet virker nesten usannsynlige.

²"Slovensk jobb" betegner de jobbene hvor slovenere kan være slovenere og bruke morsmålet sitt også i jobbsituasjoner.

Kan det virkelig være tilfelle at for noen er livet i alt dette idylliske en eneste lang kamp for identitetsvedlikehold? Er det virkelig så vanskelig for germanere at slovenere vil bruke morsmålet sitt, og vil arbeide for like rettigheter for slovenere og germanere?

Noen ganger virket det for feltarbeideren som om slovenerne ikke bare var usynlige i det offentlige rom, men at de også var uvirkelige. Ingenting de fortalte stemte overens med den virkelighetsforståelse som ble formidla av germanere gjennom media og i alle typer offentlige utspill. Det var en merkelig følelse å gå rundt i en by som tilsynelatende er totalt germansk, men hvor jeg etterhvert bare lærte å kjenne mennesker og et miljø som er "usynlig".

Selv om slovenerne bor spredt rundt i store deler av syd Kärnten, bor mange i praksis i "ghetto". Det er ingen fysiske grenser som begrenser dem, men når det nesten ikke er kontakt mellom slovenere og germanere betyr det at alle som bor i germanske landsbyer ikke har kontakt med noen i nærmiljøet sitt. De reiser til familie og slovenske venner på besøk, men har ikke kontakt med sine germanske naboer. Dette er som regel verst for slovenske barn som ikke har noen å leke sammen med dersom de bor i et germansk område. Dette gjelder de slovenerne som ikke legger skjul på at de er slovensk. Dersom en ikke forteller til noen at en er slovensk er det ingen germanere som forstår det.

1.5 "URANGST", ET BEGREP - FLERE TOLKNINGER

"Urangst" er et kjent begrep i Kärnten; noen har angst for løgner, og andre har angst for "sannheter". Enkelte slovenere er redde for at noen plutselig en dag skal finne ut at de er slovenere - selv om de aldri sier det selv. Andre slovenere er redde for at de kanskje kan komme til å føle seg tvunget til å slutte å si at de er slovenere. Enkelte germanere er redde for at slovenere skal få makt og innflytelse, for alle slovenere er vel kommunister? Andre germanere er redde for å bli innhenta av fortidige hendelser, og tenker minst mulig bakover.

Slovenerne i Kärnten

"Urangst" er et begrep som også får mange slovenere til å tenke bakover på foreldre, besteforeldre og familie forøvrig. Fattigdom og fornedrelse er andre stikkord som kan sees i sammenheng med "urangst", og mange vil helst ikke snakke om hvilke forhold deres familie levde under på begynnelsen av dette århundre.

Få slovenere har eid den jorda de har dyrka, og de har stort sett alltid vært ansatt hos germanske jordeiere. De "slavebetingelser" de var tvunget til å arbeide under har vært så fornedrende og uverdige at mange har problemer med å fortelle om det i dag. Samtidig lever minnene og historiene videre, og angsten for igjen å bli totalt avhengig av germanerne er ennå tilstede hos endel slovenere.

Fra ca midten av 1800-tallet til rundt 1930 levde mange slovenere som en slags nomader i Kärnten. De måtte flytte rundt fra gård til gård etter hvor det var arbeid å få. Ingen visste hvor lenge de kunne bli et sted, de fikk ikke lov til å gifte seg med hverandre, og gravide måtte arbeide helt til barnet kom, ellers ville de miste arbeidet.

Barn ble tidlig satt i arbeid, og de visste sjelden hvem som var deres far. Slovenere som vokste opp som leilending forbinder ikke "slovenskhet" med noe positivt. Språket deres ble latterliggjort, de fikk ikke gå på skole, og germanerne hadde makta over livet deres helt fra de ble født.

Dette er historier slovenere ennå forteller og blir fortalt. Dette er kunnskap som danner motivasjon for noen til å arbeide for slovenske rettigheter og slovensk stolthet, og for andre til å forbli usynlige, for de vil ikke bli hengende fast i det slovenske bilde de har hørt så mye om fra foreldre og besteforeldre. Jeg vil komme tilbake til begrepet "urangst" i kapittel 3, og vil der vise hvordan begrepet ble konstruert av en germansk historiker, og hvorfor.

1.6 ET KORT TILBAKEBLIKK

Slovenerne presiserer ofte at de har bodd i Kärnten i hundrevis av år, og kontinuiteten i slovensk bosetting i dette område er et poeng de bruker i diskusjoner når de skal forsvare slovensk tilstedeværelse i Kärnten i dag overfor germanere. Derfor kommer det her en kort gjennomgang av deres historie omtrent fram til århundreskiftet.

I kapittel 4 skal jeg beskrive de historiske hendelser og epoker fra dette århundre som er spesielt viktige for slovenske identitets-utforminger, men jeg kan jo allerede nå nevne at dagens feiringer av resultatet fra folke-avstemmingen i Kärnten 10.oktober 1920, der det ble stemt over om Kärnten skulle tilhøre Østerrike eller Jugoslavia har fått en sentral plass, sammen med slovenernes forståelse og forhold til 2.verdenskrig.

Dagens Kärnten var en del av Romerriket som ble kalt Noricum. Området var bebodd av keltere, og arkeologiske utgravinger i Kärnten viser deler av keltisk levesett og kultur. De slovenske folkegruppens historie er felles helt opp til vår tid, men det er ikke ofte slovenere har hersket over slovenere.

"In 627 a Slav prince, Samo, appears as ruler of a Slav empire which endured until after his death in 658. Samo's empire, about which is little known, held sway over the Sava valley from Zagreb to the Julian Alps, and northward from Ljubljana across Austria, Bohemia and Moravia into Saxony. This was the first occasion on which the ancestors of the modern Sloveens found themselves included in a political unit which extended into Central Europe." (Singleton 1985:15)

Slovenernes historie i Kärnten begynte altså allerede år 600 e.Kr. Deres forfedre, de såkalte "Alpenslaven", bodde i Kärnten allerede på den tid da de grunnla det selvstendige fyrstedømmet Karantanien. Fyrstedømmets politiske sentrum lå i Karnburg/Krnski som i dag

Slovenerne i Kärnten

er en liten landsby i utkanten av Klagenfurt/Celovec. Fyrstedømmet var uavhengig helt til midten av 800-tallet.

"I den nordligste slovenske regionen, Kärnten, var det fra 600-tallet et eget fyrstedømme, Karantania. Fra midten av 700-tallet var fyrstene bayerske, men avhengige av en slovensk overklasse, og helt til 1400-tallet ble de innsatt etter en seremoni på slovensk, og avla ed ved en spesiell stein. Denne søyleformede "fyrstesteinen" ser slovenerne på som sitt nasjonalsymbol, og den ble avbildet på de første slovenske pengesedlene i 1991, noe som vakte sterke reaksjoner fra østerrikske nasjonalister. Slovenerne ser på Karantania som slovensk, som den eldste slaviske statsdannelse overhodet, og oppfatter Kärnten som "slovenernes vugge". (Mønnesland 1992:62)

"Alpenslaven" ble betegnet som "Carantani", og av germanerne ble de betegnet som Winadi, Winades og Winde. Dette er et forhold som jeg senere vil komme tilbake til. Karantanien ble etter hvert angrepet fra flere kanter, bl.a. av Awarene, en tyrkisk folkegruppe. På 700-tallet hjalp Bayern Karantanien i kampen mot Awarene, og etterhvert endte fyrstedømmet under Bayersk styre. Samos rike og Kärntens fyrstedømme er de eneste eksempler på perioder der slovenere har hersket over slovenere. Det skulle gå lang tid før et lignende slovensk styre så dagens lys.

Awarene som angrep Karantanien herja over et stort område rundt 5-600-tallet, og slo seg blant annet sammen med sørslavene (som vi kjenner som jugoslaver) på sine raid. Motsatt i Kärnten, der Alpenslaven slo seg sammen med Bayerne (mot Awarene) som siden ble deres herskere.

Habsburgermonarkiet og det Osmanske riket var motpoler og maktsentra i flere hundre år i dette området. Allerede rundt 1300-tallet ble slovenerne i Carinthia (Kärnten) og Cariola (den nordligste delen av dagens Slovenia), Istria (en del av Kroatia) og Trieste (Italia) innlemmet

i Habsburgermonarkiet. I 1437 fikk Habsburgerne makta over Ungarn og dermed også Kroatia som Ungarn hadde styrt.

Fra midten av 1500-tallet og ca. 150 år framover var det meste av Ungarn under det Osmanske riket, det vil si tyrkisk styre, men Habsburgerne holdt fast på Slovenija og deler av Kroatia.

I 1578 hadde Habsburgerne etablert en militær front som en forsvarssone for å beskytte landområdene sine mot tyrkerne. Habsburgerne så også på denne grense som en beskyttelse for kristendommen mot Islam. De slovenske landområdene Habsburgerne hadde tatt styring over, ble utsatt for sterk germansk, kulturell innflytelse. I disse nyerverva områdene bygde den germanske adel sine slott. Tysktalende biskoper administrerte store deler av landområdene under styre av erkebiskopen av Salzburg.

Tysktalende folk flytta inn i slovensktalende områder som jordbrukere, handelsmenn og håndverkere. I 1360 ble det organisert en innflytting av tusenvis av germanere til Gottschee (Kocevje) i Carniola. Carniola er en del av dagens Slovenija på grensa mot Kärnten/Østerrike.³

Reformasjonen gjorde store framskritt blant slovenerne, og protestantiske kirker og skoler ble etablert i Ljubljana og andre slovenske byer. I 1555 oversatte Primoz Trubar det nye testamentet til slovensk, og i 1584 kom den første slovenske grammatikk. Bøkene ble trykt i Tyskland og så sirkulert blant slovenerne. Kulturelt betydde reformasjonen mye, men den katolske motreformasjonen slo den ned. Etter dette var de habsburgske landene overveiende katolske.

³Deres etterkommere ble boende i området som en tysk minoritet helt til de ble utvist fra Jugoslavia til Østerrike på slutten av 2. verdenskrig. De hadde samarbeidet med Hitler, og det var blitt anlagt en KZ-leir i området.

Slovenerne i Kärnten

Habsburgermonarkiet ble en del svekket på 15- og 1600 tallet av bondeopprør. Osmanerne utnyttet dette og gjennomførte en rekke raid hos sine naboer. Dette avtok på slutten av 1600 tallet, og på 1700 tallet var det stabile forhold med sterk økonomisk utvikling.

"Fra 1200-tallet var det to klasser i de slovenske landene, de privilegerte, tyske føydalherrene, og de ufrie, slovenske bøndene. Denne sosiale og etniske lagdelingen ga seg utslag i språk og kultur. Kulturspråket var overklassens språk, først latin, senere tysk. Slovensk, språket til den ukultiverte underklassen hadde ingen prestisje, og ble bare brukt innenfor landsbyens krets." (Mønnesland 1992:62)

På 1800 tallet var Wien et av Europas kulturelle sentra, samtidig som mange slovenere levde på et eksistensminimum. Den behandling Kärntenslovenere da ble utsatt for av sine arbeidsgivere har som nevnt satt tydelige spor, spor som også i dag er synlige i Kärnten, spesielt blant de gamle.

Opp gjennom århundrene har slovenernes selvstendighet og innflytelse over seg selv vært svak. Men de økonomiske endringer som skjedde i løpet av 1800-tallet førte til en drastisk forverring for svært mange, ved den økende proletarisering av den slovenske befolkning i Kärnten.

Borgerskapet i Syd Kärnten utviklet i denne økonomisk vanskelige perioden en antislovensk ideologi grunnlagt på frykt for konkurranse fra den slovenske folkegruppe. De utviklet strategier for å holde kontroll over forvaltningen og skolesystemet, og for å ha kontroll over alle typer næringsvirksomhet.

"Die soziale Lage der slowenischsprachigen Bevölkerung Kärntens in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts... ist der Schlüssel zum Verständnis von Unruhe. Die Lebenserfahrungen unter den Bedingungen mehrfacher Abhängigkeit haben sich in die Psyche der Menschen eingegraben und haben Verarbeitungsformen entstehen lassen,

die sich - trotz des sozialen Wandels - bis heute nicht wesentlich geändert, sondern nur oberflächlich den veränderten sozialen Bedingungen angepasst haben.

Die Psyche, die ja bekanntlich konservativ ist, hält unter den Bedingungen des spätkapitalismus noch immer strukturen fest.

Kurtz: In der Psyche der Menschen hat der Feudalismus überlebt. Im kollektiven Gedächtnis wird das Elend der vergangenen Epoche bewahrt, auch wenn es längst nicht immer ins Bewusstsein vordringen darf." (Larcher D. 1988:17-18)

Det er vanskelig å forstå hvilke konsekvenser de "slavebetingelsene" som slovenerne arbeidet under, har hatt. Men det finnes mange intervjuer med mennesker som hadde foreldre som arbeidet døgnet rundt på disse premissene som kan gi en liten pekepinn. Dietmar Larcher intervjuet en kvinne på 80 år under arbeidet med boka "Zweisprachigkeit und Identität". Hun forteller følgende om et av sine første barndomsminner:

"Hun var selv fem år og hadde ei søster som var tre år yngre. Deres mor forsøkte å begå selvmord i en kanal i nærheten av sin arbeidsplass fordi hun var gravid med barn nummer tre. Tre "uekte" barn betydde oppsigelse. Ropene til de to barna hennes gjorde at hun ble reddet."

(op.cit. 1988:18, min oversettelse.)

Stort sett ble alle barna til det slovenske landbruks-proletariatet (dvs. tjenestefolket) født utenfor ekteskap, fordi de som nevnt ikke fikk lov å gifte seg av sine arbeidsgivere.

Barnedødeligheten var stor og arbeidet måtte passes selv om en fikk et barn. Morens rolle ble selvfølgelig svært viktig siden de bare sjelden kunne ha kontakt med faren. Barna vokste opp i fjøs og på loft sammen med andre tjenestefolks barn, og få fikk gå på skole.

De slovenske arbeiderne hadde ingen faste punkter i tilværelsen, og mange hevder at det er derfor begrepet "Heimat" har så stor betydning for slovenere. Hjemplass, familie, barn og samhold er fenomener de skatter høyt og tar godt vare på. Foreldres og besteforeldres

Slovenerne i Kärnten

erfaringer fra egen oppvekst er kunnskap som blir overført fra generasjon til generasjon. Mange gamle har ennå "angst" for ikke å ha noen faste holdepunkter i tilværelsen. Slovenske bønder som selv eide jord har andre erfaringer, men de var så få, at for flertallet var overnevnte "virkelighet" en realitet.

Det viktigste poenget her er at den slovenske befolkning geografisk sett har bodd i omtrent det samme området siden 600 etter Kr. Hvem som har hatt makt og innflytelse i området, og dermed også makt over slovenerne har imidlertid variert. Den nasjonale grensesettingen som eksisterer idag er ny, og det er bare i de (vel) siste 70 åra at den slovenske folkegruppe har bodd i tre ulike nasjonalstater. Etter en teoretisk gjennomgang av oppgavens viktigste problemstillinger, kommer jeg tilbake til dette.

KAPITTEL 2: TEORI OG METODE

2.1 PROBLEMSTILLING

Hva er "traurigkeit", og hva betyr traurigkeit for forståelsen av de sosiale prosesser som omhandler slovensk historie og etnisitet?

Oppgaven har tre hoveddeler, etnisitet, slovensk historie og traurigkeit er sentrale stikkord i hver av dem. Med dette utgangspunkt vil ulike aspekter ved nåtidig slovensk, sosialt liv i en germansk kontekst bli beskrevet.

Kap.2 vil gi en ramme for forståelsen både av slovenerne og av feltarbeideren. Jeg har vært opptatt av hva slovenere tenkte om germanere, om seg selv, og av hvordan de ga uttrykk for dette. Det var få kontekster der slovenere og germanere samhandlet med hverandre som bærer av statusen slovenere og germanere, derfor måtte jeg etterhvert hovedsaklig basere meg på det slovenere fortalte om germanere. Med fokus på sloveneres forståelse av enkelte sammenhenger i deres sosiale omgivelser ble germanere noen jeg hver dag møtte, men aldri samhandlet med direkte - omtrent slik slovenere forholdt seg til dem.

Dette blir nærmere belyst i kap.3, der den etniske forskjellen mellom slovenere og germanere, og de intrakulturelle forskjeller blant slovenere blir drøftet.

Den etniske forskjellen mellom slovenere og germanere skapes og opprettholdes fortløpende av slovenske og germanske aktører i prosessen som genereres av de to partenes uforenelige verdensbilder. Samtidig er det altså tildels store kulturelle ulikheter mellom slovenere. Jeg vil vise hvordan noen slovenere fortolker sine omgivelser, og hvordan de på flere vis kontrasterer seg både i forhold til germanere og til andre slovenere.

I kap.4 følger så noen refleksjoner rundt slovensk historie. Forståelsen av slovensk historie henger nøye sammen med forståelsen av etnisitet i en slovensk kontekst.

Slovenerne i Kärnten

I Kärnten eksisterer to parallelle gjensidig, utelukkende historieforståelser. Østerrike har en offisiell historie og en mere "uoffisiell" historie. Den siste delen omhandler i første rekke slovenske forhold, og plasserer slovenerne i den offisielle historia. Men det er ei historie som ikke leses av germanere, og som ikke er pensum på skolen. For store deler av den slovenske befolkning er dette mundlig lærdom. Hva som skjedde med familie og venner i enkelte epoker blir overført fra generasjon til generasjon - muntlig. Intellektuelle slovenere skriver bøker om slovensk historie, men bøkene blir stort sett bare lest av andre intellektuelle slovenere.

Hvorfor bruker slovenere deler av sin historie spesielt aktivt? I følge Moritsch (1992) var det prosesser i siste del av det 19. århundre som har skapt nasjonal differensiering mellom slovenere og germanere.

"This national consciousness was the result of various processes of social demarcation, stratification and an expansion of state power which brought ethnic criteria to the fore".(Moritsch,A. 1992:159)

Det som refereres til her er prosesser som har ført til at deler av den slovensktalende befolkning i Kärnten er blitt bevisste slovenere, og germanerne er blitt mer bevisste germanere - med hensyn til nasjonalitet(oppstod faktisk da, rundt århundreskiftet jfr. Waage 1993) og etnisk tilhørighet. Nasjonal bevissthet treffer sosiale grupper som er ulikt posisjonert, til forskjellig tid og med varierende intensitet. Å "være" slovenere i Kärnten hadde ikke samme betydning i 1850 som i 1920 eller 1940 (Moritsch 1992).

Noen av de nære historiske hendelser som blir drøftet i kap.4 er av en slik art at de forsterker og vedlikeholder de stereotypiserende fiendebilder partene har dannet seg av hverandre, og hendelsene egner seg godt som symboler på germanske overgrep overfor slovenerne, overgrep som de enda ikke har fått moralsk "oppreisning" for. Kanskje er dette siste poenget spesielt viktig. Dersom germanerne og slovenerne hadde kommet fram til en felles forståelse eller fortolkning av de kritiske historiske hendelser, hadde de trolig mistet sin verdi som grunnlag for dannelse av og vedlikehold av stereotyper.

I kap.5 blir traurigkeit nærmere beskrevet. Det er et kulturelt fenomen som ikke kan forstås uten at det sees i lys av historie og etnisitet. Traurigkeit kan betraktes som en del av det kulturelle innhold i kärntnersloveneres identitet skapt av sosiale prosesser i den gitte kontekst. Men det er også et kulturelt fenomen som er med på å vedlikeholde de spesifikke sosiale relasjoner mellom slovenere og germanere.

Det er med andre ord en nær sammenheng mellom traurigkeit, slovensk historie og etnisitet, selv om traurigkeit er kulturelt konstruert og dermed skapt av sosiale prosesser. Etniske og historiske prosesser kan beskrives uten at traurigkeit tas med, men i Kärnten forstås disse prosesser bedre ved hjelp av traurigkeit.

Avslutningsvis i kap.6 er forholdet mellom oppgavens hoveddeler mitt tema, og jeg skal her forsøke å samle trådene fra drøftingene.

2.2 TEORETISK FORANKRING

Mitt teoretiske utgangspunkt var helt i tråd med de etnisitetsteoretiske synsmåter som Barth(1969), Eidheim(1969) og Grønhaug(1978) med flere har vært med på å utvikle, men mitt empiriske materiale endra til en viss grad det teoretiske bilde jeg hadde dannet meg på på grunnlag av disse forfattere før feltarbeidet.

Problemstillinga mi speiler denne utviklinga ved at det kulturelle aspekt, eller innhold skapt av sosiale prosesser knytta til historie og etnisitet er forsøkt sett i sammenheng.

Barths introduksjon til "Ethnic Groups and Boundaries"(1969) har vært og er et sentralt arbeid for forståelsen av etnisitet - også ved Universitetet i Tromsø. Universitetet har en kort og intens historie der den antropologiske forskning er nært knytta til problemstillinger i landsdelen, og først og fremst samisk - norsk problematikk.

Slovenerne i Kärnten

Barths innflytelse er sterk, men ny forskning viser at forståelsen og bruken av etnisitet stadig endrer seg. Eugene Roosens bok "Creating Ethnicity"(1989) og Thomas Hylland Eriksens artikkel "The Cultural contexts of ethnic differences"(MAN 1991 nr.1) og hans bok "Us and Them in Modern Societies"(1992) har vært teoretisk inspirerende. Deres integrering av tidligere teori med en videre utvikling av hvordan etnisitet kan forstås danner utgangspunkt for hvordan etniske prosesser blir beskrevet her.

Etnisitetsbegrepet har blitt stadig mer nyansert fordi forskning har vist at det er nødvendig å vurdere hvilke aspekter en må se i relasjon til og sammen med etnisitet, for at begrepet skal gi mening. Roosens skriver:

"In the elasticity of the expression "ethnic identity", the dynamic character of the cultural, the social, and the psychological becomes visible in combination; these three dimensions overlap each other and make many nuances possible. The term "ethnic identity" can, for example, refer to origin, uniqueness, passing on of life, "blood", solidarity, unity, security, personal integrity, independence, recognition, equality, cultural uniqueness, respect, equal economic rights, territorial integrity, and so on, and these in all possible combinations, degrees of emotional content, and forms of social organization. It is therefore not at all surprising that the words "ethnic group", "culture", and "ethnic identity" are confused in daily usage: ethnicity can only be manifested by means of cultural forms that give the impression that they are inherent to a particular category or group of individuals. It is impossible for ethnic identity to mean anything without the existence of ethnic groups or categories, for it is a relational construct."(Roosens, 1989:19).

Betegnelsen "slovenere" må nyanseres dersom en skal kunne fange opp kulturell variasjon blant slovenere. Spesielt er det dikotomien "katolikk" versus "kommunist" som er sentral, for å forstå de tildels store kulturelle forskjeller mellom slovenere i ulike nasjonale kontekster. Selv om "katolikk" og "kommunist" er betegnelser som tilhører ulike nivåer eller felt, kan de

kulturelle variasjoner innenfor slovenernes rekke ikke forstås uten med referanse til denne dikotomien.

Slovensk historie forutsettes kjent blant slovenere, det er noe de tar for gitt i samhandling. Derfor forblir mange utsagn meningsløse før en kjenner den historiske konteksten rundt dem. Da jeg begynte mitt feltarbeid var jeg ikke spesielt opptatt av historie, men for å forstå hva som var relevant for slovenernes posisjon intra- og inter-etnisk ble det nødvendig å lese historie.

Først og fremst ble det viktig å kunne tolke de mange uforståelige utsagn om 10.oktober, der det ble tatt for gitt at datoen var kjent for alle. Kjennskap til deler av slovensk historie ble på mange måter en forutsetning for å forstå slovensk etnisitet, eller relasjonen slovenere - germaner. Noe av kritikken mot Barth har vært at hans forståelse av etnisitet er formalistisk og ahistorisk. Hylland Eriksen(1992:128) lister opp en del teoretikere som har kommet med denne kritikken som han også selv slutter seg til.

Etnisitet handler om å gjøre kulturelle forskjeller relevant i samhandling. Slovenere forholder seg til både etniske og kulturelle forskjeller samtidig - og empirisk virket det som om noen av de kulturelle forskjeller mellom slovenere var like differensierende som de etniske mellom slovenere og germanere.

Ved å fokusere på etniske grenser har antropologer i noen grad holdt seg på et slags formnivå. Dette har fått fram det relasjonelle og prosessuelle ved etnisitet, men også "kulturelt innhold" kan beskrives uten at framstillingen blir statisk. Det er et dialektisk forhold mellom form og innhold, og selv om en kan si at traugheit er et fenomen som er framkommet som et resultat av sosiale prosesser knytta til historie og etnisitet - er traugheit også en årsak til at disse sosiale prosesser vedlikeholdes. Det er et prosessuelt forhold som endrer seg over tid, men der det er vanskelig å påpeke hvordan, fordi slovenere føler at relasjonen slovenere/germaner er fastlåst, og de tror ikke på noen endring selv om de arbeider for det.

Slovenerne i Kärnten

"At a certain point in the analysis of ethnicity, where recognized cultural differences shape or prevent meaningful interaction, or where power asymmetry distorts discourse, it becomes impossible to neglect substantial features of social, cultural and historical contexts."

(Eriksen, T.H. 1992:130)

Det er deler av slovenernes levende historie som her blir presentert, fordi noen fortidige hendelser blir brukt igjen og igjen. De erfaringer slovenere deler fører til mange ulike valg, og de samme hendelser blir brukt både til å begrunne aktiv etnopolitisk virksomhet, og til å begrunne et progermansk ståsted. Aktive slovenere fordømmer slovenere som har "valgt bort" sin etniske identitet. Det er enkelt å framstå som germaner, fordi det ikke er noen ytre tegn som forteller hvem som er hvem - uten at slovenere snakker slovensk offentlig.

Traurigkeit brukes sjelden emisk. Det jeg vil beskrive ved hjelp av begrepet er ikke synlig, og ikke noe slovenere eksplisitt snakker om. Unni Wikans teoretiske tilnærming til å forstå mening "beyond the words" (1992) har vært inspirerende i forsøkene på å "gripe" innholdet i traurigkeit. Hun skriver:

"Resonance thus demands something of both parties to communication, of both reader and author: an effort at feeling-thought; a willingness to engage with another world, life, or idea; an ability to use one's experience -....- to try to grasp, or convey, meanings that reside neither in words, "facts", nor text but are evoked in the meeting of one experiencing subject with another or with a text." (Wikan.U. 1992:463)

Jeg er ikke i tvil om hva slags følelse traurigkeit refererer til hos slovenere og jeg kjenner dets relevans, men det er vanskelig å forholde seg analytisk til et fenomen som ikke "synes" og som eksplisitt ikke blir snakket om. Det relasjonelle forhold mellom form og innhold er sentralt, og historie er en variabel som blir brukt som forklaring til begge disse aspekter ved etnisitet.

2.3 FELTARBEID OG METODE

"The relationship between texts and identities is not only one of texts as voice for existing and emerging identities: texts can also play a part in shaping and even creating identities, often over a long time period."

(S.Macdonald 1993:16)

Slovenerne er ikke et folk "langt borte". De har en litteratur om seg selv på eget språk, og i løpet av feltarbeidet leste jeg mange bøker av slovenere om slovenere. Denne litteraturen blir mer å regne som empiri, og inngår som en del av de analyser som følger. Bøkene ga også innblikk og forståelse som gjorde meg i stand til å stille "riktige" spørsmål. Det vil si spørsmål som jeg opplevde førte meg videre, som igjen ga mer innsikt og nye spørsmål.

I det jeg har valgt å ta utgangspunkt i slovenske miljøer i Klagenfurt er det følgende ingen lokalsamfunnsstudie. Ved å følge noen slovenske aktører rundt på mange ulike arenaer, ble det mulig å få en forståelse av disse aktørers forhold til flere sosiale felt, og jeg fikk litt innsikt i styrkeforholdet mellom noen av feltene. Bruken av begrepene er i tråd med Grønhaug(1978), og poenget er å vise at de avgjørelser og avveininger den enkelte aktør tar kan forstås og forklares på flere måter.

Eksempelvis vil man finne at hvis man analytisk sett tar utgangspunkt i det religiøse felt i Kärnten er dette viktig for de fleste slovenske aktører, til tross for at noen vil hevde at de ikke er personlig troende, og at de har et fjernt forhold til den katolske kirke. Men flere aktører som sier dette, går til messe når de er på besøk hos familie med et nært forhold til den katolske kirke, og de stiller opp på religiøse merkedager. Skal en analytisk insistere på at det religiøse felt har stor betydning i de fleste sloveneres liv, eller er årsaken til at de stiller opp ved religiøse anledninger knytta til andre felt og de sosiale relasjoner som der er viktige?

Slovenere i Kärnten

Her vil jeg bare slå fast at de slovenske aktørene jeg fulgte rundt og kunne observere på ulike arenaer ble utsatt for krav som ofte var motstridende. Analytisk kan dette betegnes som rolledilemmaer, det vil si at en må velge mellom de roller som motstridende sosiale forventninger skaper.

Mange slovenere strever daglig med denne type problematikk. Når det ikke er mulig å innfri alle forventningene en møter, hvilke er da de "viktigste"? Er det familien, arbeidet eller politiske verv som får det meste av tiden din? I en slovensk kontekst er svaret bl a avhengig av kjønn og livsfase. Kvinnene prioriterte hovedsaklig familie, og menn hovedsaklig arbeid og politikk.

2.4 KVINNER OG MENN

Som en følge av at slovenske kvinner og menn prioriterer en arbeidsdeling som gir dem ansvar på ulike arenaer, er det jeg har lært av kvinner forskjellig fra det jeg har lært av menn. Kvinner møtte jeg oftest hjemme på kjøkkenet, og sammen med familie. Menn har jeg reist rundt på møter og foredrag sammen med. De har tatt meg med til sine møter der det også har vært germanske aktører, og slovenere fra andre nasjonale kontekster.

Kvinner har lært meg mye om familiens sterke posisjon i slovensk sosial organisering, og om kirkens sterke stilling og innflytelse. Jeg pratet tildels både med kvinner og menn om de samme temaer, men sjelden på samme måte. Kvinner ville vite så mye som mulig, og så detaljert som mulig om mitt liv i Norge. De sammenlignet seg selv og sin situasjon med det jeg fortalte. Slovenske menn forsøkte å fokusere på det vi hadde til felles, og i akademiske miljøer var min status som "forsker" viktigst. Forholdet mellom slovenske menn og kvinner var aldri tema når jeg var sammen med menn, og ble iallefall underkommunisert hver gang jeg var eneste kvinne.

De fleste vil i løpet av et feltarbeid oppnå nær kontakt med noen få personer som da blir omtalt som f.eks. nøkkelinformanter eller hovedinformanter. Hva betyr egentlig informant, og

gir ordet de assosiasjoner en vil leseren skal få? Selv om betegnelsen ofte brukes om dem som gir oss informasjoner sier det sjelden noe om hvem de er, eller hvilket forhold en faktisk har til den enkelte informant.

Noen av mine såkalte informanter var slovenske forskere som hadde publisert bøker og artikler om slovenske forhold, og som jeg mere vil betegne som læremestre. Selv om ingen av dem jeg fikk hjelp av var antropologer, var de forskere med bakgrunn i beslektede fag som historie og sosiologi. De to forskerne som her blir noe nærmere presentert var blant de få slovenere jeg ble "veldig" godt kjent med, og deres forståelse er på mange vis nøkkelen til min forståelse av noen sentrale områder.

To korte eksempler. Da jeg skjønnte at det var viktig å forstå slovensk historie, ble Milans kunnskaper som historiker en kilde jeg kunne øse av. Maja hadde arbeidet med kjønnsproblematikk i mange år, og hun har også vært en sentral forsker i et stort prosjekt kalt "Zweisprachigkeit und Identität". Det er vel nesten unødvendig å tilføye at det var nyttig å diskutere med henne. Men først noen ord om Milan.

2.5 MILAN

Milan Petek er en slovensk historiker på vel førti år. Allerede første dag på feltarbeidet møtte jeg han som skulle bli en god venn og "læremester". Jeg "fant" han på det slovenske instituttet blant stabler med bøker og aviser i slike mengder at haugene forlengst hadde spist opp enhver ledig kapasitet på bord og gulv. Han smilte og ønsket meg velkommen, og i løpet av et par dager hadde han på en eller annen måte greid å rydde et skrivebord til meg.

Milan ble min "døråpner" til det såkalt radikale slovenske miljøet. Han var alltid saklig, diplomatisk og med veloverveide uttalelser, og han hadde stor tålmodighet med en uerfaren feltarbeider som helst ville vite alt med en gang! Det var lærerrikt å ha noen å prøve ut tanker og ideer på under feltarbeidet, og Milan var alltid villig til å svare på utallige spørsmål. Jeg

Slovenerne i Kärnten

ble tidlig "adoptert" av hele familien hans, og mange søndagsmiddager endte i lange diskusjoner om slovenske temaer. Dette bringer meg over i neste metodepoeng som etterhvert opplevdes som problematisk.

Hva er data, når er en på "jobb", og kan en både være "forsker" og venn?

Årsaken til at dette rolledilemma etterhvert ble problematisk, var at jeg hadde en følelse av at min forståelse av dette overnevnte dilemma var ganske annerledes enn mine slovenske venners forståelse. Selv om jeg alltid fortalte hvorfor jeg var der, og hva jeg skulle gjøre, tror jeg det etterhvert var bare jeg som alltid husket på det. Å være på feltarbeid er å være på "jobb" hele tiden, og alt ble ansett for å være potensielle data, grunnlag for teoretiske poenger, eller som en del av analysen i oppgaven.

Det er selvfølgelig slik at opplysninger en får i full fortrolighet kan bli del av en analyse, men hvor går den etiske grensen? Er alt en lærer rundt middagsbordet sammen med venner noe en uten videre kan bruke? Kan den slags opplysninger som avgiver helt sikkert ikke tenker på som mulige data, likevel være det?

Slovenske venner lagde etterhvert skiller mellom når de definerte at jeg var på "jobb", og når jeg ikke var det. Alle offentlige arrangementer og arbeid som ble utført på instituttet var "jobb". Private besøk, turer og måltider var det ikke. Dette var ikke i overensstemmelse med hvordan jeg tenkte. Jeg skrev derfor mange notater etter at alle hadde gått til sengs, fordi jeg kunne umulig sitte å notere mens vi drakk vin, spiste god mat og pratet. Likevel var det jo i disse uformelle sammenkomstene jeg syntes at jeg lærte mest. Blander en kortene når en ikke skiller klart mellom når en er bare "forsker" og bare "venn"? Nei, med mindre de opplysninger en fikk på noe vis kunne skade informanter.

2.6 "DET FINNES BARE EI MAJA"

Maja er den andre informanten min som krever en egen presentasjon. Da antropologiseksjonen ved UiTØ var på studietur i Kärnten våren - 88 hadde hun en sentral rolle i vårt opplegg.

Maja er som nevnt slovensk forsker, og hun arbeidet den gang på det slovenske vitenskapelige instituttet i Klagenfurt. Da jeg kom tilbake til Kärnten på feltarbeid tre år etter, forsto jeg snart at Maja var unik på flere vis. Hun er en av svært få kvinnelige, slovenske forskere, og hun var den eneste kvinnelige forsker jeg hadde kontakt med i felten til tross for at jeg ble kjent med flest akademikere.

Etter å ha gifta seg med en slovensk historiker fra Trieste i Italia hadde hun flytta dit. Jeg møtte Maja igjen hjemme hos Milan og Marjeta og ble invitert på besøk til Trieste. I utgangspunktet var hensikten å få vite litt mere om slovenere i Italia, men de fleste samtalene våre kom til å dreie seg om slovenere i Kärnten.

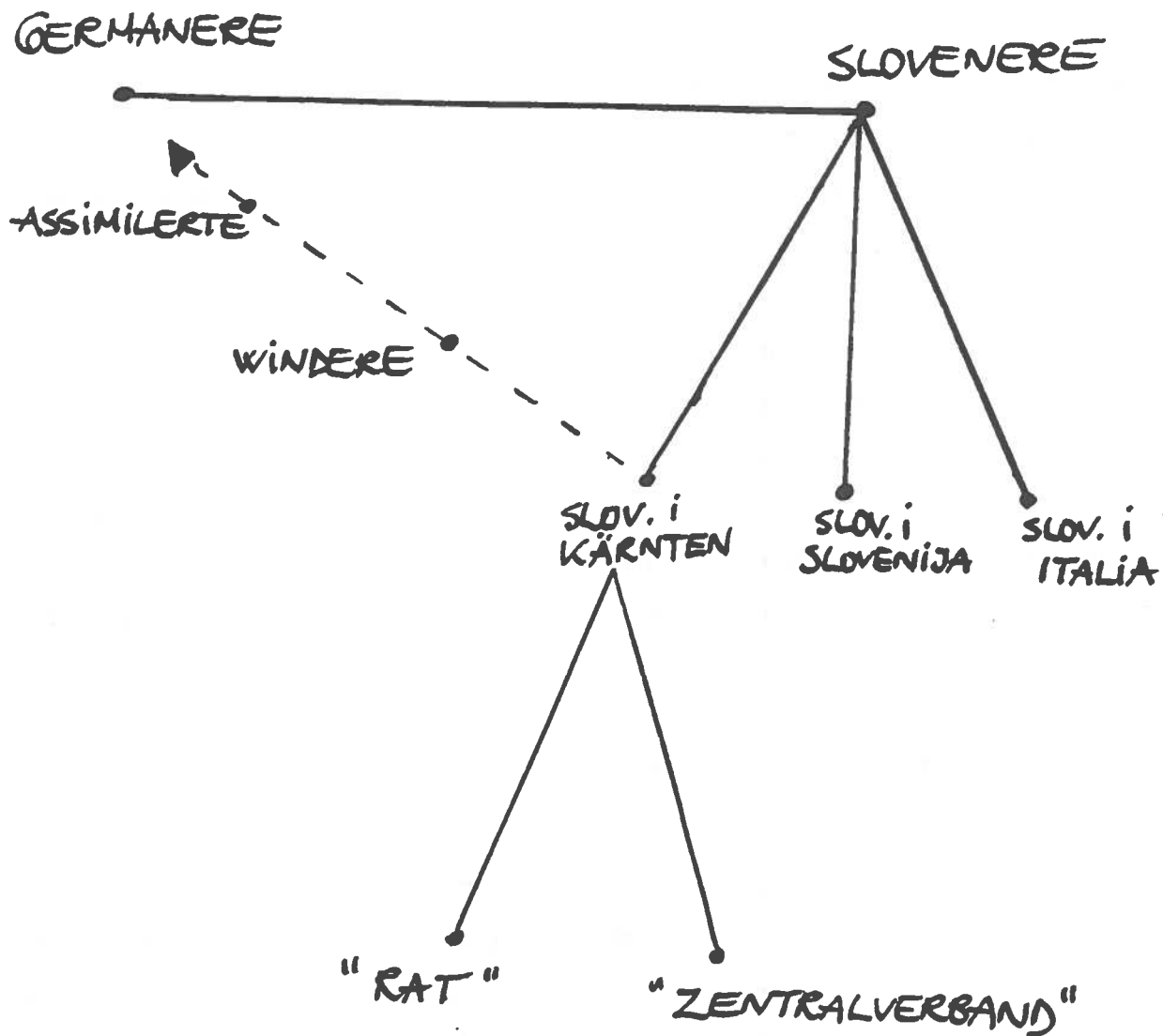
Maja var nå hjemneværende sammen med sin lille datter Kristina på vel et år da jeg kom på besøk. Hun hadde derfor både tid og lyst til å diskutere. Maja er liten og nett, mørk og intens. Hun er glødende opptatt av (slovensk) forskning, og hun håpet at perioden borte fra et faglig miljø ikke ville bli for lang. Flyttinga til Italia hadde ført til at hun syntes hun hadde fått større distanse til det slovenske miljø hun før hadde vært en del av i Kärnten, og hennes betraktninger var ofte svært presise og treffende. Vi snakket mye om kjønnsproblematikk, om etnisitet og om interne maktkamper blant slovenere.

2.7 INN I ET FRAGMENTERT SAMFUNN

I denne del av kap.2 som også hører til oppgavens metodedel, vil jeg forsøke å gi en oversikt over noen av de slovenske miljøene i Kärnten, og jeg skal plassere meg selv i dette bildet. Først vil jeg gi en generell beskrivelse av det politiske forholdet mellom slovenere og germanere. Etterhvert blir beskrivelsen mere nyansert, og interne differensieringer blant slovenere blir dermed synlig. For å lette den analytiske fremstillingen av det fragmenterte slovenske "samfunn", har jeg konstruert en enkel typologi.

Slovenere i Kärnten

Typologi:

Typologien er et skjema som forenkler og generaliserer, og selv om den presenteres nå, og som et resultat av den analysen som følger, er den ment som et hjelpemiddel for å tydeliggjøre at det blant slovenerne er snakk om mange typer av forskjellighet samtidig. Etniske og kulturelle forskjelligheter er vevet inn i hverandre, og de angitte nivåene er en forenkling av komplekse sammenhenger.

Den etniske forskjellen mellom slovenere og germanere er sentral og vil gå som en rød tråd gjennom hele oppgaven. Samtidig vil jeg synliggjøre noen kulturelle forskjeller mellom slovenere som jeg mener er sentrale i Østerrike. Men jeg ønsker også å understreke at disse generaliseringene i oppgaven i hovedsak er gjort med utgangspunkt i situasjonsdefinisjonen hos en av mange slovenske grupperinger. Slutningene som framkommer er altså influert av meningene og holdningene til denne grupperingens aktørers, men er ellers abstraheringer som jeg mener bæres oppe av de data jeg har etablert. Men det kan selvsagt også hevdes at min innsamling av materiale er påvirket av de samme.

Det er viktig å presisere disse forhold, fordi "bordet fanget" ganske snart etter at jeg var kommet i felten. Det ble snart problematisk å bevege seg rundt i de andre slovenske miljøer som ikke hadde tilknytning til den såkalt radikale grupperingen.

Det er selvfølgelig enkelte slovenere som gjennom familie og venner har tilknytning til begge de ideologiske hovedgrupperingene, men analytisk sett er det nødvendig å skille mellom de to for å klargjøre enkelte helt reelle hovedlinjer.

Som typologien viser kan det slovenske "samfunn" sies å være fragmentert, og det tok litt tid å forstå hvem som representerer hvem og hva. Det slovenske instituttet jeg hadde kontakt med før jeg dro tilbake på feltarbeid hadde en posisjon og en plassering i den slovenske kontekst som i stor grad dannet grunnlag for hvem jeg kom i kontakt med og på hvilken måte.

Slovenerne i Kärnten

"Germaner" i typologien betyr den germanske befolkningen i Kärnten. Denne benevnelsen blir ikke nærmere nyansert, fordi det er min forståelse av sloveneres holdninger til, og meninger om den ikke slovenske befolkning i østerrike som gruppe som her kommer til uttrykk.

Men med ståsted blant slovenere blir imidlertid benevnelsen "slovenere" for generell, og i skjemaet er det derfor først differensiert mellom slovenere i tre nasjonale kontekster. Slovenere er majoritetsbefolkninga i den nyopprettete staten Slovenia, og de utgjør en minoritet i Kärnten i Østerrike og i Triestina - området i Italia. Disse tre landene grenser opp mot hverandre, og slovenerne bor slik at de også grenser opp mot hverandre.

Typologien nyanserer også på neste nivå mellom en såkalt "radikal" og en "konservativ" gruppering, og vi finner "windisch" og "assimilert". De to sistnevnte betegnelse viser til to ulike måter å velge bort sin etniske identitet som slovenere. "Windere" er pro-germanske slovenere i Kärnten, og "assimilerte" er slovenere som fremstår som germanere. De er dermed også "usynlige". I oppgavens kap.3 kommer en nærmere analyse av ulike slovenske tilpasninger, og dermed også noe mere om "windere" og "assimilerte".

Innledningsvis ble det presisert at det er slovenere i Kärnten som er i fokus i denne oppgaven. De er heller ingen enhetlig gruppe, og interne politiske og ideologiske motsetninger gjør det vanskelig å etablere en felles organisasjon som kan representere hele minoriteten utad.

Er det mulig å si noe generelt om slovenere i Kärnten på et politisk og ideologisk grunnlag til tross for de mange ulike meninger om hvordan de skal fremme egne interesser? Ja, selv om motsetningene mellom slovenere går på kryss og tvers, er det enkelte hovedlinjer som kan trekkes opp på et analytisk nivå, slik at min analyse viser hvordan det slovenske minoritetssamfunnet kan sies å være organisert.

2.8 GERMANSK MAKT OG SLOVENSK AVMAKT

Hvorfor er det ikke ønskelig, eller eventuelt bare vanskelig for de to store slovenske fraksjonene å danne en felles etnopolitisk front mot det germanske? Dette er et nærliggende spørsmål for den utenforstående med tanke på de interne og slitsomme stridigheter jeg registrerte innad i, og mellom fraksjonene. Men kanskje var det heller ikke noe sterkt ønske om enighet med henblikk på de ulike politiske strategier de to slovenske ideologiene åpenbart har. Men først og fremst må vi da stille spørsmålet om hva det er som genererer dette dikotomiet.

Begge de slovenske fraksjonene er lite synlige i det germanske politiske landskap, og strategiene for å gjøre seg synlige, er forskjellig. De "radikale" inngår ikke i noen form for samarbeid med germanere før de får reell innflytelse. De "konservative" mener de må samarbeide, være i dialog, for på den måten kanskje å kunne skape endringer. Den emiske betegnelsen på den såkalt "radikale" fraksjonens ledelse er "Zentralverband", og for den "konservative" fraksjonens ledelse "Rat". Heretter bruker jeg de emiske benevnelsene, og fraksjon brukes for å illustrere at de slovenske grupperingene er deler av et større hele, nemlig den slovenske minoritet i Østerrike. Hver fraksjon består av flere miljøer som også er i konflikt med hverandre på enkelte områder.

Den germanske politiske ledelse i Kärnten var nærmest "brun" i 1990. FPÖ (Freiheitliche Partei Österreich) satt da med styringen, og de er så konservative og nasjonalistiske at de må plasseres til høyre for det norske Fremskrittspartiet.

Landeshauptmann i Kärnten, Jörg Heider som leder FPÖ er ofte omtalt i media, og da spesielt hans negative holdning overfor slovenerne i Kärnten. Under overskriften "Yuppie-Faschist" skriver tidsskriftet "Wochenpresse" følgende:

Slovenerne i Kärnten

"Trotz der Zugehörigkeit der FPÖ zur Liberalen Internationale steht die Partei doch am äusserst rechten Rand des österreichischen Parteienspektrums und verfolgt eine rassistische Politik gegen Fremde allgemein und in ihrer Hochburg Kärnten insbesondere gegen die slowenische Minderheit". (nr.41 1990.)

Heiders arrogante holdning overfor slovenerne ble aldri offentlig kommentert i pressen i Kärnten, uansett hvilke uttalelser han kom med. Hans sentrale rolle under feiringa av 10.oktober blir et av temaene i oppgavens kap.4.

I Aftenposten 2.november 1992 er J. Heider i fokus fordi han krever at Østerrike skal stenge grensene for utlendinger. Innledningsvis i artikkelen omtales Heider som karismatisk og høyrenasjonalistisk. Han hevder å ha bred støtte i folket for sitt standpunkt, og meningsmålinger gir han rett i det. Det er i alle fall store deler av Kärntens germanske befolkning som gir han sin støtte. Ved et par anledninger så jeg hans karismatiske "evner" i aksjon, og det var skremmende å høre hvilke standpunkter han fikk folk til å juble over.

"Zentralverband" konsentrerte sin energi hovedsaklig rundt interne spørsmål. De forsøkte å knytte politiske kontakter med parlamentsmedlemmer i Wien, men i motsetning til "Rat" skjønnte de at det ikke hadde noen hensikt å tro at det var mulig å samarbeide med Heider og co.

En implikasjon av den politiske linje (eller ideologi) som den germanske ledelse i Kärnten stod for var at slovenerne ble motarbeida på alle fronter. Spørsmål angående slovenske rettigheter ble latterliggjordt og trenert. For å illustrere den avmakt mange slovenere følte i forhold til den germanske ledelse vil jeg beskrive en hendelse som utspant seg i september 1990.

To kvinner startet en sultestreik på Heiders forværelse for å rette søkelyset på skolepolitikken som ble ført i Kärnten. Etter ti års kamp eksisterte ennå ikke et tospråklig barneskolealternativ i Klagenfurt som er "landeshauptstadt" også for slovenerne. Utenfor Landtagsbygningen ble

det arrangert en støttedemonstrasjon for de to. Det var satt levende lys langs en bred trapp der demonstrasjonen fant sted, og noen holdt appeller, delte ut løpesedler og sang slovenske sanger.

Heider uttalte i forbindelse med aksjonen at: "de måtte bare bli sittende, han ble ikke forstyrret". Dette var hans måte å fortelle at han ikke ville etterkomme noen av kravene fra de sultestreikende kvinnene. Senere har politisk press fra Wien ført til at tospråklig undervisning på barneskolenivå er kommet igang. I oppgavens appendix finnes et brev en av de sultestreikende kvinnene publiserte i forbindelse med aksjonen. Hun sier blant annet at etter å ha forsøkt alle muligheter og alle alternativer for å få gjennomslag for de rettigheter de formelt har krav på, hadde hun bestemt seg for sultestreik som et siste alternativ.

For mange er sultestreik et uakseptabelt middel, og de fleste slovenere tilknyttet "Zentralverband" føler en slik avmakt at de ikke deltar i sammenhenger der de kan bli direkte konfrontert med germanere. De er også provosert av at en del slovenere tilknyttet den andre fraksjonen "Rat", inngår samarbeid med germanerne som de mener undergraver slovenernes rettigheter som gruppe. Etter mitt syn var det bevisst politikk fra Heiders side, å skape økt splittelse blant slovenerne.

2.9 IDEOLOGIER

Ideologi er et abstrakt begrep som ikke kan "gjenfinnes" i noen empiriske kontekster. Det er prosessuelt, og de slovenske aktørers ulike forståelser av det som betegnes som ideologi er selvsagt avhengig av hvem de er og hvilket ståsted de har.

Jo Helle Valle sier i sin artikkel "Ideologi i praksis" at :

"Ideologi som analytisk begrep fører til større oppmerksomhet omkring eksistensen av kulturelle likheter og ulikheter i samme samfunn på samme tid."

(Helle Valle 1992:59)

Slovenerne i Kärnten

Ideologibegrepet er anvendelig i den slovenske konteksten sammen med de assosiasjonene begrepet gir til makt. Slovenske aktører tilknyttet "Zentralverband" må forholde seg til (minst) tre ideologier samtidig. Det er den de selv er en del av, det er den konservative slovenske ("Rat"), og det er den som kan betegnes som den offentlige germanske. Det er ikke snakk om tre lukkede logiske systemer, men om tre samfunnsforståelser. Det dreier seg om hva som oppfattes som rett og galt, om katolisismens betydning og innflytelse, om etnisitet, om historie og om hvilke verdier det er legitimt å arbeide for.

I Kärnten er slovensk og germansk ideologi i konflikt, og det er også konflikt mellom de to slovenske ideologier. Derfor blir det umulig å snakke om slovenernes holdninger til det germanske politiske systemet som om de ideologisk sett var en gruppering. Den germanske politiske ledelse har all makt i Kärnten, og de to slovenske politiske fraksjonene har kun en begrenset makt innad, blant sine egne. Den todeling som analytisk sett kan sies å eksistere, det at slovenerne ikke danner en felles front når det gjelder etnopolitiske⁴ spørsmål, utnytter germanerne ved å inngå i allianser med den ene, som igjen fører til økt splittelse.

Få slovenske aktører tilknyttet "Zentralverband" trodde på endringer i det overordnede politiske systemet ved å samarbeide med germanere. Germansk overmakt genererer slovensk avmakt og økt intraetnisk-splittelse ikke bare mellom "Rat" og "Zentralverband", men også innad i "Zentralverband".

I de få offentlige debattene hvor det deltok slovenere sammen med germanere framsto de som rolige og avbalanserte. Dette er også representativt for hvordan de generelt opptrer i det "offentlige rom". De lot seg ikke vippe av pinnen ved f.eks. å miste beherskelsen overfor usaklige eller sårende kommentarer. Innad var bildet noe annerledes, og interne maktkamper ble ikke alltid ført med veloverveide argumenter i en saklig, avslappet stil. Noen av historiene som verserte fortalte både om opphetede diskusjoner og til dels fysiske konfrontasjoner. Dette

⁴ Med etnopolitikk mener jeg alt slovenere er opptatt av som slovenere. Det vil si at de diskusjonene som foregår rundt kjøkkenbordet er like mye etnopolitikk som det som foregår på arrangerte, offentlige, politiske møter.

ble kun omtalt lavt og fortrolig, for selvkontroll og selvbeherskelse er egenskaper slovenerne framholdt som viktige og nødvendige for å bevare egen verdighet. Dette blir nærmere belyst i kap.5 som omhandler "traurigkeit".

2.10 "RAT OG ZENTRALVERBAND"

De to slovenske, politiske fraksjonene kan altså oppfattes som to ideologier. Jeg skal først presentere "Zentralverband", og så "Rat", for så å plassere de to i forhold til hverandre. Grupperingene er ikke enhetlige, men todelingen gir mening når poenget er å vise at det eksisterer to politiske fraksjoner som kan betraktes som helhetlige alternativer med hensyn til hvordan de ønsker at det slovenske "samfunnet" skulle være organisert.

Likevel må det presiseres at med mitt ståsted blant "Zentralverband-slovenere" var det vanskelig å se hva de egentlig var enige om, bortsett fra at det ikke syntes å være noe annet alternativ enn å slutte seg til "Rat". Den analyse som følger her av forholdet mellom de to slovenske ideologiene, og om interne maktforhold internt i "Zentralverband", er gjort på bakgrunn av opplysninger fra enkelte aktører i dette såkalt radikale miljøet, sammenholdt med egne observasjoner. Men på grunn av avoidance-strategier i det slovenske miljøet blir det mindre av det siste enn det første.

"Zentralverband" er en sammensatt fraksjon der slett ikke alle kan betegnes som politisk sett radikale. Men deres holdninger i forhold til hvilken politikk de mener slovenere bør føre overfor germanere, deres holdning til den katolske kirke, språkpolitikk, skolepolitikk og graden av slovensk "synlighet" i det germanske landskap, er aspekter ved det slovenske som er med i de avveininger som hver enkelt slovenere må gjøre seg. Dette valg (kanskje ofte ubevisst) har betydning når slovenere kjøper ei avis, går på en konsert eller melder seg inn i et sangkor. Ingen aktiviteter skjer uten at det er i regi av enten "Zentralverband" eller "Rat".

Slovenerne i Kärnten

Slovenske, katolske organisasjoner har en infrastruktur på siden av "Zentralverband" og "Rat", men samarbeider ofte med de siste, de såkalt konservative. "Hermagoras" broderskapet utdanner prester, gir ut bøker, og engasjerer seg på ulike måter i slovenske spørsmål forøvrig.

Begge de slovenske fraksjonenes infrastruktur er og har vært finansiert hovedsaklig fra Slovenija, tidligere Jugoslavia. "Rat" har hele tiden fått halve potten av penger som kom fra "kommunistene i sør", ifølge aktører med tilknytning til "Zentralverband". "Rat" har fått penger, men de har ikke tidligere hatt et så tett politisk samarbeid med slovenerne i Slovenija/Jugoslavia, og de har også hevdet at den andre fraksjonen er blitt forfordelt økonomisk. Deres posisjon har vært vanskelig, fordi deres nære forhold til den katolske kirke har vært problematisk å forene med et nært samarbeid med de antikirkelige kommunister i Slovenija.

Dette er noen av de sammenhenger som er med på å skape de strukturer slovenske aktører må forholde seg til når de foretar sine valg. Innad i "Zentralverband" er det tildels store motsetninger, og en langvarig maktkamp var over da jeg kom til Kärnten.

2.11 I DET SLOVENSKE HUSET

Da jeg kom til Klagenfurt dro jeg rett til det slovenske instituttet hvor vi hadde vært gjester i 1988. Med bykart gikk det greit å finne Tarviserstrasse 16, en stor lysegul hjørnegård ved kanalen som fører fra Wörthersee inn til den tidligere vollgrava rundt byen. Etter å ha funnet riktig inngang og riktig dør banket jeg på og gikk inn.

To overfylte rom og "bare" et menneske. Var dette et institutt? Hvor var alle som hadde arbeidet der i 1988? Milan Petek smilte og ønsket meg velkommen. Han var den eneste som var tilbake, men hvorfor de andre ikke arbeidet der lengre tok det litt tid å forstå. Dessuten var det jo et skilt på en dør ute i gangen der det stod "Alpe Adria Institut". Var det noen forbindelse mellom instituttene? - og hvem arbeidet der? Hvor var Maja Marko og Vladimir Vranko?

Da mitt feltarbeid begynte var en lang kamp mellom instituttets personale og "Zentralverbands" ledelse over. Stridens kjerne hadde vært hvilke forskningsstrategier og prosjekter instituttet skulle ha. Ledelsen truet med å stoppe overføringen av penger dersom instituttlederen, Vladimir Vranko ikke ville samarbeide. Han avviste enhver innblanding utenfra, i det han mente instituttet hadde en selvstendig stilling, slik at ingen andre enn de ansatte på instituttet skulle ha innflytelse på hva de konkret skulle arbeide med, og hvilke prosjekter de skulle involvere seg i. Vranko mente også at "Zentralverbands" politiske ledelse ikke hadde råderett over instituttets penger.

Instituttet var altså en del av den slovenske infrastruktur som er kalt "Zentralverband". Flere av fraksjonens "viktigste" institusjoner har lokaler i det "slovenske" huset i Tarviserstrasse 16. Det er foruten instituttet, en slovensk avis(Slovenski Vestnik), Alpe Adria instituttet, "Zentralverbands" ledelse og kulturorganisasjon. Kulturorganisasjonen har 36 lokale foreninger spredt rundt i hele syd Kärnten.

Fraksjonen omfatter også et forlag og et trykkeri (Drava), en bokhandel, barnehager, bibliotek og en "Jugendheim". Dette er de viktigste institusjonene hos de "radikale", og det interne forholdet mellom de ulike organisasjonene er komplisert. De "konservative", eller "Rat" har stort sett lik infrastruktur bortsett fra at de ikke har eget institutt.

2.12 "INSTITUTTET SOM FORSVANT"

Selv om makt som relasjon er et vanskelig begrep, er det også vanskelig å komme utenom en diskusjon av maktfordelingen. Hvem som har mye personlig makt har jeg noen antagelser om, ut fra det ståsted jeg hadde i det instituttmiljøet som var ødelagt. Som tidligere nevnt var Milan Petek den eneste tilbake da jeg kom, men før en måned var gått var også han borte. Derfor hadde jeg et eget institutt helt for meg selv når jeg satt der og arbeidet. Milan begynte så å arbeide på universitetet i Klagenfurt, og der arbeidet også en annen slovensk historiker, Valentin Sima som tidligere hadde arbeidet for instituttet.

Slovenerne i Kärnten

Den tidligere instituttlederen Vladimir Vranko forsøkte nå å stable et nytt institutt på beina, og dette nye skulle være uavhengig av begge de ideologiske fraksjonene og skulle ha egen finansiering. Maja Marko var som nevnt flytta til Trieste i Italia - formelt fordi hun hadde gifta seg med en italiensk sloven. Alle disse tidligere ansatte på instituttet hadde jeg senere kontakt med under feltarbeidet.

Alpe Adria var ifølge Vranko et proformainstitutt. Han mente det var oppretta kun for å være en overgangsløsning for å få det slovenske vitenskapelige institutt oppløst. Vranko var uvillig til å snakke om konflikten, men han var klar og kategorisk når han hevdet at det var umulig å drive forskning på instituttet på de premisser ledelsen hadde skissert. Han latterliggjorde lederen for Alpe Adria, Franz Vedenik, og mente han kun var en lakei for Felix Wieser som var "Zentralverbands" øverste valgte, politiske leder. Han ble kalt president, fordi en annen innehadde stillingen som "Zentralverbands" daglige leder. Vranko sa blant annet:

"Vedenik har jo ikke gjort ferdig studiene sine engang - og han har ikke publisert noe. Har du noen gang hørt om en instituttleder som ikke har avlagt eksamen og som ikke har publisert?"

Alpe Adria var nok et proformainstitutt, med en administrativ leder, en sekretær, to rom og ingen bøker. Alt de publiserte ble bestilt fra andre forskningsinstitusjoner. Vedenik var i midten av 40-åra, og var alltid ulastelig antrukket i dress. Han var smilende og hyggelig, men virket svært usikker. Det tok litt tid å bli kjent med han, og det var en del emner vi ikke pratet om. For eksempel Alpe Adrias forhold til det slovenske vitenskapelige institutt. Hans manglende, faglige kvalifikasjoner tok han selv opp, og presiserte at hans stilling var rent administrativ.

Min fortolkning er at Vedenik ble brukt i et maktspill som startet lenge før han ble ansatt. Da Wieser oppretta Alpe Adria og ansatte Vedenik, bodde Vedenik i Wien og var arbeidsledig ifølge Petek og Vranko. Han var takknemlig for å få en jobb, og sto i takknemlighetsgjeld til Wieser - stadig ifølge Vranko.

Det er vanskelig å vite hvorfor "Zentralverbands" ledelse med Wieser i spissen egentlig ønsket å avvikle det vitenskapelige instituttet. Instituttets omdømme var bra, og det ga "Zentralverband" et fortrinn framfor "Rat" som ikke hadde noe eget institutt. Noen mente instituttet kunne bestått dersom Vranko hadde slutta, og en av de andre ansatte hadde overtatt ledelsen. Dette var ikke noe alternativ for dem, faglig sett arbeidet de godt sammen, og de var lojale overfor hverandre. Maja Marko hevda at ledelsen forsøkte å manipulere dem etter tur til å overta Vrankos stilling, og at deres eneste alternativ da var å legge ned hele instituttet.

Striden mellom Vranko og Wieser hadde også sammenheng med posisjonen som øverste valgte leder for hele den "radikale" fraksjonen. Wieser var blitt valgt til jobben, men den forrige lederen hadde ønsket Vranko inn i denne posisjonen. Han ble derfor lenge ansett for å være "kronprinsen".

Denne konflikten viser at de interne motsetninger mellom de slovenske aktører innad i "Zentralverband" er alvorlige, og at de fører til at enkelte aktører ikke er på talefot med hverandre. De blir likevel assosiert med den samme ideologiske fraksjon, og det er stadig ikke noe alternativ å slutte seg til "Rat", selv om en i første omgang ikke lykkes med sine politiske målsetninger.

Vrankos nye institutt som kom i drift etter at mitt feltarbeid var avslutta, har kanskje fått en posisjon som er så selvstendig - også økonomisk - at de er i stand til å stå i mot press uansett hvilken retning det måtte komme fra. Eller kanskje instituttets økonomiske stilling er så utsatt at de likevel blir avhengig av slovenske institusjoner (både i Slovenia og i Kärnten) som har makt, innflytelse og penger nok til å få ting utredet? Dette må forbli et åpent spørsmål i denne sammenheng.

Slovene i Kärnten

KAPITTEL 3: ETNISKE OG KULTURELLE FORSKJELLER

3.1 NOEN REFLEKSJONER RUNDT BEGREPENE ETNISITET OG KULTUR

Dette kapitlet starter med en teoretisk innledning der jeg forsøker å se de to begrepene etnisitet og kultur i relasjon til hverandre. Senere i kap. skal jeg nemlig forsøke å analysere de etniske og kulturelle forskjeller mellom slovenere og germanere, og blant slovenere. Jeg skal så gjennomgå noen slovenske rolleutforminger i Kärnten, der både etniske og kulturelle forskjeller gjøres relevant, før jeg gjør en analytisk oppsummering av disse ulike formene. Så følger et empirisk eksempel som er ment å illustrere noen av de kulturelle forskjeller mellom slovenere i Kärnten og Slovenija.

Helt til slutt i kapitlet følger en diskusjon der Thomas Hylland Eriksens bruk av begrepet "language games" blir forsøkt sett i relasjon til både inter-etniske og intra-kulturelle forskjeller.

Etnisitet og kultur er to analytiske begreper som har stor betydning innen antropologisk diskurs. De har vært og er fremdeles viktige "grunnmetaforer". Selv om enkelte forsøker å skrive uten å bruke begrepene, "lever" de videre i andres arbeider. Mitt utgangspunkt har hele tiden vært at "empirien skal styre teorien", og jeg har derfor forsøkt å finne fram til teori som jeg mener belyser viktige analytiske poenger i mitt materiale.

I kap.2, (Teoretisk forankring) ble min forståelse av etnisitets-begrepet sett i sammenheng med andre forfatteres bruk av begrepet. Sitatet fra Roosen (side kap.2) viser at hvilke kulturelle aspekter som må sees i relasjon til etnisitet varierer fra kontekst til kontekst, men jeg problematiserte ikke der det vanskelige forholdet mellom etnisitet og kultur. Jeg vil derfor her forsøke å gi en mer nyansert framstilling av det analytiske forholdet mellom disse to begrepene. Det er nødvendig når min intensjon er å forsøke å koble sammen både det "etniske" og det "kulturelle", og dessuten inter- og intra-etniske forskjeller i samme analyse.

Slovenerne i Kärnten

Det har ikke vært lett å finne antropologisk litteratur som illustrerer slike koblinger, og det kan være fordi det ikke er så mange teoretikere som har skrevet eksplisitt både om etnisitet og kultur (et tilfelle er Blom 1969). Mange bruker etnisitet i tråd med Barths definisjon fra 1969, der etnisitet enkelt sagt handler om samhandling mellom aktører som blir ansett for å være, og som også selv anser seg for å være kulturelt forskjellige. Hvilke kulturelle forskjeller som til enhver tid gjøres relevant for å definere en etnisk kontrast varierer fra kontekst til kontekst.

Thomas Hylland Eriksen (1992) skriver inspirerende både om etnisitet og kultur i forhold til inter-etniske forskjeller, men han kommer ikke inn på intra-etniske forskjeller i sin analyse. Hvem som tilhører hvilken etniske gruppe er til en viss grad også synlig i de empiriske kontekstene han har arbeidet.

Det er i første rekke Mahmood og Armstrongs artikkel "Do Ethnic groups exist?" (1992) som eksplisitt problematiserer forholdet mellom etnisitet og kultur i Nederland på en slik måte at jeg har funnet det mulig å forsøke å gjøre noe lignende med mitt materiale om slovenere. De har også arbeidet i en kontekst der etnisitet ikke er "synlig", i motsetning til f.eks. i samfunn der hudfarven din forteller hvem du er, med hensyn til etnisitet, selv om du selv ikke sier det.

Begrepet kultur er vanskelig å bruke, og i alle fall ikke uten å sette det i anførsel, eller med en presisering om at det selvfølgelig ikke er snakk om en avgrensbar enhet - empirisk sett. Grensene mellom de såkalte kulturer er flytende, og en bør heller snakke om "grader av kultur" for å vise at en tenker prosessuelt (jfr. Eriksen,T.H.1992). Geertz' forståelse av kultur som: "Webs of significance man himself has spun..." (Geertz.C.1973:5), fanger opp dette, og gir stort rom for kontekstuelle fortolkninger.

I løpet av feltarbeidet opplevde jeg selvfølgelig at det var kulturelle forskjeller mellom folk, og noen av forskjellene var svært nyanserte, mens andre var større og tydeligere. Vi kategoriserer informanter for å tydeliggjøre enkelte forskjeller mellom dem - analytisk. Informantene kan også kategorisere hverandre som forskjellige, for å skape "orden" og

mening, og for å klare å forholde seg til flere ulike typer av kulturell variasjon - samtidig. Det er vanskelig å skape en analytisk "orden" som ikke "øver vold" på den kontekst kunnskapene er hentet fra. For når er det egentlig snakk om etnisk, og når er det snakk om kulturell variasjon?

Mahmood og Armstrong (1992) har som nevnt skrevet om friserne, en etnisk minoritet i Nederland. De skriver at det var problematisk å lage et skille mellom frisisk og nederlandsk kultur, fordi det var umulig å definere hva frisisk kultur var for noe. Det fantes ikke ett kulturelt trekk, som f.eks.språk, som alle som sa de var frisere delte. Dette er en parallell til Kärnten, fordi det også der er problematisk å definere hva den slovenske kultur er. Da blir prosjektet mere å forsøke å forstå hvordan slovenere selv konstruerer sin sosiale verden, hvordan de definerer og kontrasterer seg selv i forhold til andre, og ved hjelp av hva.

Helt fra slutten av 60-tallet, da Barth og hans samtidige introduserte begrepet "ethnic group", har en gått bort fra å tenke identifikasjon etter "lists of traits or features", og rase, som mange antropologer fant problematisk. Beskrivelsene deres ble da heller ikke substantivistiske, jfr. diskusjonen rundt form og innhold i kap.2. Dette førte til større oppmerksomhet rundt etniske grenser, men fortsatt skaper forholdet mellom begrepene etnisitet og kultur hodebry. Det er en utfordring å forsøke å se etnisitet i relasjon til kultur, for å fange opp flere av de faktorene som er med på å skape etniske kategorier.

"But the ethnic group concept has not yet totally eclipsed the older notions of peoples and cultures because although the latter terms seem too primordialist in this world of flux and change, the former strikes many as too instrumental, too caught up in interests to fully express the deep emotional and aesthetic attachments that groups members feel toward their traditions."

(Mahmood/Armstrong 1992:6)

Slovenerne i Kärnten

Dersom en ønsker å få fram kulturelle forskjeller mellom medlemmer av samme etniske gruppe blir bildet mer sammensatt, og også vanskeligere å håndtere - analytisk.

Slovensk etnisitet har mange likhetstrekk med det Mehmet Ümit Necef (Samtiden, nr.4 1993:11) definerer som symbolsk etnisitet; det består av et sett etniske markører, som myter, minner, helter, hendelser, landskap og tradisjoner som er vevet sammen i folkets bevissthet. Dersom en tenker på etnisitet i tråd med dette, blir det enklere å forstå både inter og intra-etniske relasjoner i Kärnten. Der er det nødvendig med etniske markører av denne type for å opprettholde forskjeller både inter og intra-etnisk, fordi de kulturelle forskjellene som der kan klassifiseres som etniske ikke er synlige.

"Culture refers to collectively held ideas, and ideas are phenomena of the mind, not things on the ground." (Obeyesekere, 1981:112 referert i Mahmood/Armstrong 1992:11)

Dette er en forståelse av kultur som gjør det mulig å binde sammen etniske og kulturelle forskjeller i Kärnten. Hvem som tilhører hvilken etniske gruppe er jo ikke synlig, og hvilken ideologiske fraksjon en tilhører innad blant slovenerne er heller ikke synlig. Alle forskjellene er "phenomena of the mind", men de er samtidig svært virksomme, og skaper splittelser som folk må leve med hver dag. Det er selvfølgelig mange andre markører enn den etniske, som folk i Kärnten også manøvrerer etter, men for slovenere som sier de er slovenere er den en av de viktigste.

I Kärnten blir intraetnisk forskjellighet mellom slovenere gjort relevant parallelt med at den interetniske forskjellen mellom slovenere og germanere markeres. Den interetniske relasjonen regulerer i stor grad hvilken type samhandling som finner sted intraetnisk, men det kan samtidig være klarere kulturelle forskjeller intraetnisk enn interetnisk, spesielt mellom slovenere bosatt i ulike nasjonale kontekster.

Som tidligere nevnt er det i Kärnten noen slovenere som "alltid" er slovenere (imperativitet), noen er slovenere på bestemte arenaer, eller i enkelte faser av livet, andre veksler mer usystematisk mellom en slovensk og en germansk tilpasning, og noen slovenere er "aldri" slovensk.

3.2 ASSIMILASJON

"Ethnic minorities in nation-states where the pressure to assimilate or the domination from the hegemonic cultural group is strong, have three main options - the options sometimes described as "exit, voice or loyalty in the literature." (Eriksen,T.H. 1991:15)

Alternativene Hylland Eriksen her lister opp er assimilasjon, fredelig sameksistens, og det tredje alternativet, å forsøke å danne en egen stat. Assimilasjon kan i sin ytterste konsekvens innebære at den etniske minoritet blir borte, smelter sammen med majoriteten. Assimilasjon vil normalt være påtvunget fra en majoritet, men kan også være individuelt valgt (Eidheim 1971:70). Med fredelig sameksistens, eller integrasjon (1971) menes deltakelse i samfunnets felles institusjoner, kombinert med opprettholdelse av noen former for gruppeidentitet og kulturelt særpreg.

I Kärnten finner vi flere kombinasjoner av disse prosesser samtidig. Assimilasjonspresset fra germanerne, majoriteten har lenge vært sterkt. Dette kan en lese ut av folketellingene (jfr.kap.1), som riktignok er mangelfulle, men som viser at svært mange slovenere har valgt å la seg "oppsluke" av sine germanske omgivelser. Slovenere som er slovenere "hele tida" vil gjerne framstille assimilerte slovenere som en form for "forrædere", og de forsøker kanskje å latterliggjøre deres valg for å trygge egen posisjon.

Det er mange årsaker til at slovenere lar seg assimilere, men de mest kontroversielle, er dem som velger seg bort fra det slovenske, fordi de etterstreber en annen klasses tilhørighet. Dette

Slovenerne i Kärnten

blir latterliggjort av intellektuelle slovenere gjennom historier om assimilerte som må gjemme bort sin gamle mor, som bare snakker slovensk, når de får besøk av sine germanske venner. Dette er "nødvendig", fordi de offentlig har fremstått som germanere, og fått posisjoner som ellers ikke er tilgjengelig for slovenere, uavhengig av formelle kvalifikasjoner. Hylland Eriksen sier det slik:

"A main point is that ethnicity does not have an imperative relationship to "objective" criteria of cultural differences; it is constituted through its social and cultural relevance (cf. Ardener, 1989). It is, in other words, ideologically constituted; many ethnic groups contain members who do not perceive ethnicity as important, but who would rather attach themselves to a political organization based on a different ideology, for example one based on class membership." (Eriksen, T.H. 1991:13)

Politisk sett var det ingen slovenere som ivret for opprettelsen av en egen stat, eller for en innlemmelse i Slovenia. De fleste argumenterte for integrasjon, men det var uenighet om hvordan "fredelig sameksistens" skulle forstås. I kap.2 hevdet jeg at slovenerne ikke kunne enes om noen strategi som kunne samle dem - etnopolitisk. De er derfor en etnisk minoritet uten noe organ som kan uttale seg på vegne av alle slovenere. Spesielt var det intrakulturelt stor uenighet om hvordan det inter-etniske forholdet mellom slovenere og germanere skulle organiseres. "Rat"-slovenernes ideologiske linje (inter-etnisk), førte til at "Zentralverband"-slovenerne ville ha minst mulig med dem å gjøre (jfr.kap.2).

Som tidligere nevnt kan en si det er kulturelt sett stor likhet mellom slovenere og germanere i Kärnten, og de slovenerne som velger å se bort fra etnisitet og slovensk historie har gode forutsetninger for å "lykkes" som germanere, eller som meget integrerte slovenere, det vil si "windisch". Det er en mellomkategori som er germansk konstruert, og som skiller pro-germanske slovenere fra dem som sier de er slovensk.

Til tross for den kulturelle likhet mellom slovenere og germanere har partene liten kontakt med hverandre gjennom deres etniske statuser som slovenere og germanere. Derfor har jeg

vært i få empiriske kontekster hvor partene samhandlet med hverandre som henholdsvis slovenere og germanere. En gang møtte jeg tilfeldigvis en "germaner" som kanskje var en assimilert sloven, og det var en sterk opplevelse.

3.3 EN NATTLIG SAMTALE

I løpet av feltarbeidet kom jeg altså sjelden i kontakt med germanere. Jeg bodde sammen med slovenere, "arbeidet" sammen med slovenere og hadde slovenske venner. Hver dag snakket jeg imidlertid med germanere, men kun i butikken, i banken, på bussen, eller på gata, og det deltok av og til germanske forskere som hadde arbeidet med slovenske forhold på slovenske arrangementer.

En sen kveld etter en konsert stod jeg og venta på bussen i Klagenfurt sentrum. En mann i 40 åra spurte etter rutetabellen og vi veksla noen få ord. Min aksent fikk han til å spørre hvor jeg kom fra, og etter at han hadde fått vite at jeg kom fra Norge ville han også vite hva jeg gjorde i Klagenfurt. Av en eller annen grunn svarte jeg ikke student som vanlig, men derimot; "jeg skriver om hvor jævlig det er å være slovenere her i Kärnten!!" Mitt bombastiske, unyanserte og sikkert noe overraskende utsagn medførte at han øyeblikkelig ville snakke med meg.

Etter en kort forhandlingsrunde ble vi enige om å drikke kaffe på en kafè i nærheten. Jeg hadde ikke særlig lyst, og syntes situasjonen var litt ubehagelig, men tenkte at siden jeg var på feltarbeid kunne jeg ikke la denne sjansen gå fra meg. Dessuten var jeg spent på hva han ville si om slovenere.

Etter noen innledende høflighetsfraser der han blant annet presenterte seg så utydelig at jeg ikke greide å oppfatte navnet hans, fyrte han løs. Det var ikke nødvendig å "hale" ut av han hva han mente om forholdet slovenere/germaner. Jeg vet ikke om det var mitt bombastiske

Slovenerne i Kärnten

utsagn som utløste talestrømmen, men i løpet av en time framførte han en lang monolog der jeg bare av og til greide å putte inn et spørsmål.

Han hevdet først at det ikke var noen problemer forbundet med det "å være" slovener i Kärnten. Her var det pent og godt å bo, og det spilte ingen rolle om du var slovener eller germaner. Personlig kjente han ingen slovenere, men det var bare fordi det ikke vanket noen slovenere i de miljøene som han brukte å ferdes i.

Etterhvert forsøkte jeg å få ham til å snakke litt om de temaer jeg vanligvis diskuterte med slovenere, f.eks. 2.verdenskrig, men den epoken var han ikke villig til å snakke om. Temaet betegnet han som "Echt Geschichte" - og uten relevans for dagens forhold mellom slovenere og germanere.

Jeg forsøkte også å konfrontere han med noen av de tilfellene jeg hadde opplevd der slovenere var blitt trakassert verbalt av den politiske ledelsen i Kärnten. Han ville da gjerne vite hvilke slovenske miljøer jeg vanket i, og det endte med at han fortalte meg at jeg hadde tatt fullstendig feil. Jeg var nok dessverre manipulert av de verste slovenerne i hele Kärnten. De hadde feilinformert meg, og hadde ikke fortalt sannheten. Etter hans mening var de en gjeng med martyrer som trodde de ble piska - og de nøt det.

Han hadde flere lignende uttalelser om slovenerne, samtidig som han hadde forholdsvis god kjennskap til deres interne stridigheter. Han lurte også på om jeg vanka på "Bier Jokl", det eneste slovenske utested i Klagenfurt. Det kunne jeg bekrefte. Det var der de aller, aller verste holdt til. Det merkelige var at han to ganger sa navnet på stedet på perfekt slovensk!

Det første som da slo meg var at han måtte være en assimilert slovener, og at det var grunnen til at han var så godt orientert om slovenske forhold, selv om han sa at han ikke kjente noen slovenere personlig, og at det var derfor han hadde presentert seg så utydelig. Det kan av og til være mulig å identifisere en slovener ut fra bare etternavnet. Dersom de visste både

hjemsted og navn klarte de fleste slovenerne jeg kjente å skille mellom kategoriene slovener/germaner.

Jeg greide ikke å spørre direkte om min samtalepartner var slovensk født, fordi han i den siste delen av samtalen forsøkte å overbevise meg om at det fantes omtrent ingen slovenere i Klagenfurt. Slovenerne bodde "unten"⁵. Det var ikke behov for en tospråklig barneskole i Klagenfurt, for slovenerne bodde ikke i byen. I følge Merkac (1987, tidligere referert til) bor omtrent 7% av de slovenerne som sier de er slovenere i Klagenfurt. Avslutningsvis beklaget han sterkt at jeg var kommet inn i miljøer som var så ekstreme, og som hadde feilinformert meg om forholdene i Kärnten. Her var ingen problemer selv om noen få slovenske martyrer hevdet noe annet.

Etter at jeg senere på natta kom hjem tok det lang tid før jeg sovna. Dersom jeg skulle tro alt min nattlige, germanske informant hadde fortalt meg fantes ingen av de menneskene jeg var blitt kjent med. Alt jeg hadde lest var galt, og slovenerne hadde ikke annet enn innbilte problemer.

3.4 DAGEN ETTER

Dagen etter hadde jeg en avtale med en slovensk venninne. Hennes reaksjon på min opplevelse var nesten like overraskende som germanerens holdninger. Hun ble nesten sint fordi jeg hadde gått på kafè med en vilt fremmed mann midt på natta. Holdningene hans kommenterte hun nesten ikke, fordi de passet perfekt inn i den stereotypi hun allerede hadde om germanere og deres holdninger overfor slovenere. Det jeg fortalte var bare en bekreftelse, ingen ny informasjon. Jeg måtte love henne at jeg aldri mere skulle gå på kafè med fremmede menn.

⁵ "Unten" er dialektbetegnelsen for syd Kärnten.

Slovenerne i Kärnten

Det er altså slik at en av overlevelsesstrategiene blant slovenere er assimilasjon, og det er en strategi som mange har valgt. Det er "enkelt" å la seg assimilere i Kärnten, og assimilasjonsprosessene har virket akselererende de siste hundre årene.

Det er sjelden det kommer noe positivt på trykk i germanske media om slovenerne, og dette ser kanskje noen assimilerte på som en "bekreftelse" på at de har valgt "riktig". Maja (presentert i kap.2) hevdet at hennes egen forskning viste at assimilerte slovenere noen ganger var slovenernes verste motstandere, og derfor kan samtalepartneren min fra samtalen som er referert over være en "ekstrem" assimilant. Hans presise kunnskaper om intra-etniske forhold blant slovenere i Kärnten, samt perfekte slovensk uttalelse på navnet til den slovenske kafèen tyder på det. Selv om jeg flere ganger spurte om navnet hans, var det umulig å få tak på det. I alle fall var det umulig å tro på hans uttalelser om slovenere, fordi det ville innebære at alt jeg hadde sett og opplevd sammen med slovenere var "uvirkelig".

Mange slovenere i Klagenfurt området har helt tilfeldig oppdaget at de har hatt "germanske" naboer som også behersket slovensk. Noen har sett at naboen har abonnert på ei slovensk avis eller et tidsskrift, andre har forstått gjennom samtaler om oppvekst og familie at naboen var slovensk. Slovenere klarer sjelden å skjule sin etniske bakgrunn for andre slovenere, men de kan med letthet skjule sin slovenske identitet overfor germanere, dersom de ønsker det.

Slovenere som velger å la seg assimilere reiser som regel bort fra landsbyen de er oppvokst i. Det er lettere å bli "usynlig" i en større by. Men det er noen som velger bort sin slovenske tilhørighet som også blir boende på landsbygda.

En slovensk venninne fortalte at hun kom fra en liten "dorf" der det bodde ni familier. Alle familiene forstår slovensk, men det er bare tre familier som sier de er slovenere, og som bruker språket, mens resten svarer på tysk, også når de blir tilsnakket på slovensk.

Mange av de eldre slovenerne behersker ikke tysk fullt ut, men de velger likevel å snakke dårlig tysk framfor perfekt slovensk. Ingen av familiene benekter at de forstår slovensk, men

de nekter å bruke språket selv i samtaler med sine slovenske naboer. Dette er en form for tilpasning eller statuskombinasjon som er vanlig men er dette også assimilasjon? I praksis er det det, for de germanske besøkende forstår sjelden at de er i en slovensk landsby så lenge de ikke hører språket.

3.5 "WINDISCH, MIDT I MELLOM"

Slovensk identitet er jo ikke noe entydig, og forskjellige typer tilpasning skaper forskjellige typer dilemmaer for den enkelte. Det er en gruppe i Kärnten som har en mellomposisjon mellom germanere og slovenere, og de omtaler seg selv som "windisch". Dette er et positivt ladet begrep for germanerne, og motsatt for slovenere.

"Historisch betrachtet war "Slowenisch" die Bezeichnung, die die Südkärntner Bevölkerung selbst für ihren dialekt verwendeten, während etwa die Krainer ihre Sprache als "Krainerisch" bezeichneten. "Windisch" war ursprünglich eine Fremdbezeichnung, verwendet von den Deutschsprachigen für die Slowenischsprachige Bevölkerung in Südkärnten und in der Untersteiermark. Diese Bezeichnung wurde aber auch von der Slowenischsprachigen Bevölkerung übernommen - so entstand zum Beispiel Ende des 18. Jahrhunderts eine "Grammatik der Windischen Sprache".(M.Fritzl,1990:38)

Historisk sett betegnet altså slovenere i Kärnten seg selv som slovenske. Det var germanerne som først kalte slovenere i Østerrike windisch - for å skille ut sin "egen" slovensktalende befolkning fra deres slovensktalende naboer i Krain (den nordligste delen av Slovenija) og i Triestinaområdet i Italia. Periodevis har man fryktet at slovenere skulle danne en nasjonal bevegelse som samlet hele den slovensktalende befolkning i dette området; germanernes "urangst".

Slovenerne i Kärnten

"Als man in den Jahren 1925 bis 1930 über eine Kulturautonomie für die Kärntner Slowenen verhandelte, wurde die Frage virulent, auf wen denn eigentlich diese Autonomiebestimmungen anzuwenden wären. Damals verfasste der deutschnationale Historiker Martin Wutte seine "Windischentheorie", wobei er die schon vorhandene Kärntner Landesideologie weiterentwickelte, und ein eigenes windisches Nationalgebilde konstituierte:

Die Lebens - und Wirtschaftsgemeinschaft einige die Kärntner und habe eine Form der Zusammengehörigkeit entwickelt, die stärker sei als die trennende Sprache. Die "Windischen" würden sich als Kärntner fühlen, und nicht als Slowenen."
(op.cit.1990:39)

Et annet element i Wuttes "windischteori" er språket. Han hevdet at den slovenske dialekt som ble snakket i Kärnten var forskjellig fra både den slovenske dialekten i Krain området, og det slovenske "Hochsprache". Derfor konkluderte han med at windisch ikke var slovensk, men snarere et "Mischsprache". Dette var en del av et forsøk på å skape en mellomposisjon for den germanskvennlige delen av den slovenske befolkning i Kärnten. Å betegne seg selv som "slovensk" sier altså noe om ens politiske ståsted, og om ens standpunkt overfor problematikk av etnisk karakter.

Begrepet "windisch" ble konstruert for å kunne dele den slovenske befolkning i to. Det ble viktig å få en oversikt over hvilke slovenere som måtte "bekjempes". De slovenere som betegnet seg selv som windisch ble ansett for å være "ufarlig". Tidligere hadde Wutte selv alltid brukt begrepet slovensk om den slovensktalende befolkning i Kärnten. En periode ble det også gitt ut en egen avis for den "windische" befolkning - på slovensk!

I 1939 ble begrepet windisch brukt for første gang som en egen språkkategori i en folketelling. De som fortsatte å betegne seg selv som slovenere også etter at begrepet "windisch" kom i bruk, ble ansett for å ha en spesielt nær tilknytning til den slovenske folkegruppe. Siden det før, under og etter 2. verdenskrig ble produsert mange fiendebilder av

slovenere, var "windisch" også en måte å distansere seg fra kategorien slovensk på, og for den germanske befolkning var det et tegn på at en selv ville integreres i den germanske delene av befolkningen, og at en delte deres verdier når en selv betegnet seg som windisch.

Andreas Morritsch (1992:159), omtaler også windere i tråd med det som tidligere er nevnt, blant annet som "Pro-German Slovenes". Mitt materiale omhandler i liten grad mennesker som karakteriserer seg selv som "windisch". Stort sett har jeg arbeidet med slovenere som kontrasterer seg til denne kategori, og da på en negativ måte. Mange aktive slovenere mente en "winder" er det samme som en forræder, en som på lik linje med germanere motarbeider og fornekte slovenere.

Thomas Pluch, en slovensk historiker som er bosatt i Wien, har skrevet en roman (som også er filmet) som heter "Das Dorf an der Grenze". Boka omhandler forholdet mellom slovenere og germanere i en grenselandsby i syd Kärnten fra ca 1920 til langt utpå 70-tallet. I oktober 1990 var jeg på en paneldebatt i den landsby Pluch skriver om i sin bok. Debatten var arrangert av de to lokale kulturforeningene i landsbyen - en slovensk og en germansk. Formålet var å skape et bedre miljø for både slovenere og germanere, og kanskje få rydda unna noen av stereotypene/fordommene partene hadde om hverandre. I panelet satt 8 menn. Fire germanere og fire slovenere - deriblant historikeren Pluch. Det var flere hundre tilhørere i salen, og svært mange var kommet fordi Landeshauptmann Jörg Heider også satt i panelet.

Møtet begynte svært hyggelig med både slovensk og tysk innledning. Dette skulle være en aften for samarbeid. Den slovenske, lokale innlederen ønsket blant annet at denne landsbyen på grensa skulle være en plass for forskjellige meninger, og uten store konflikter mellom folkegruppene.

Pluchs bok dannet utgangspunkt for diskusjonen. Den "hyggelige" begynnelsen på møtet med blant annet opplesning fra Pluchs bok, ble avløst av en helt annen stemning da ordet ble fritt. Det var stor strid om hvordan en skulle forholde seg til boka. Germanerne mente mye var

Slovenerne i Kärnten

overdrevet, og det var iallefall ikke slik nå. Slovenerne mente det stikk motsatte. Debatten ble etterhvert mer og mer intens og lokalt preget, og endte opp med et verbalt slagsmål mellom de som etterhvert presenterte seg selv henholdsvis som germansk, windisch og slovensk.

En slovener i panelet ble svært opphisset over de tilhørerne som reiste seg i salen og presenterte seg selv som windisch, på tysk. Han ville gjerne at de skulle snakke windisch slik at han kunne svare på slovensk. På denne måten mente han det måtte bli åpenbart for alle at windisch er en slovensk dialekt, og at skriftspråket deres selvfølgelig er slovensk.

Ingen av de som presenterte seg som windisch gikk med på hans forslag, og de fastholdt på tysk at windisch var en dialekt som var en mix mellom germansk og slovensk som ikke har noe skriftspåk. Dette standpunkt ble varmt støttet av Heider fordi dette stemmer overens med den windische ideologi som er skapt av og for germanere, men som blir opprettholdt av slovenere. Windisch er et positivt lada begrep spesielt for høyrenasjonalistiske germanere - begrepet slovener er tilsvarende negativt ladet.

Ved møtets slutt hadde mange av motsetningene mellom landsbyboerne vært drøfta, men det virket som om partene stod like langt, eller lengre fra hverandre enn da de kom. Den sosiale virkelighet Pluch skriver om i sin bok var gjenkjennelig i det spill jeg opplevde på møtet. Direkte kontakt mellom slovenere og germanere fører ofte til skjerpet vedlikehold av de etniske stereotypiene.

Windisch er altså en mellomkategori mellom germanere og slovenere. De er en del av den slovenske befolkning i Kärnten, men distanserer seg fra den slovenske folkegruppe ved å kategorisere seg selv som windere. Den symbolske betydning dette begrepet har i Kärnten forteller at de langt på vei deler normer og verdier med den germanske delen av befolkninga.

3.6 DEN SLOVENSKE ELITE

Windernes og de assimilertes slovenske motpol er den slovenske elite. Ideologisk sett er også den todelt, jfr. kap.2 og diskusjonen rundt det radikale (Zentralverband) og det konservative (Rat) alternativ. Deres etniske identitet har stor symbolsk betydning, og slovenere tilknyttet Zentralverband bruker enhver anledning til å gjøre sin etniske status relevant. De som kan sies å tilhøre den slovenske elite, er ikke bare slovenere med utdanning, men f.eks. også slovenske bønder som engasjerer seg etnopolitisk. Religiøse slovenere tilhører hovedsaklig Rat fraksjonen, fordi de helst ikke vil være med på å fremme etnopolitiske forslag som går mot den katolske kirke.

Det er få slovenere som kan sies å tilhøre en slovensk elite, og omkostningene for den enkelte er store. Etnopolitisk arbeid for å fremme slovenernes rettigheter bør være det de hele tiden har i fokus, og som de utrettelig arbeider for. Dette er slovenere som ikke tillater seg å glemme all den urett som er begått mot slovenere, og det er den som er deres "drivstoff" for å orke å kjempe mot vindmøller år etter år. Slovenere går på møte etter møte sammen med andre slovenere. De skriver bok etter bok om slovenere som noen få andre slovenere leser, og de bruker mye energi på å posisjonere seg mot andre slovenere, og mot windere og assimilerte.

Vida er omtrent 40 år, og arbeider med slovensk kulturformidling for Zentralverband. Hun har studert slavistikk og historie, og hun har skrevet en avhandling om slovensk litteratur. Vida arbeidet stort sett hele døgnet, og jeg skjønnte aldri helt hvordan hun klarte å kombinere dette med å være alenemor. Vi pleide å møtes for å drikke kaffe, og vi dro av og til sammen på slovenske arrangementer i regi av Zentralverband.

Vida var ofte bekymret for fraksjonens økonomiske stilling, og jeg kan ikke huske at hun noen ganger snakket om slovenske forhold i en optimistisk tone. Det forbauset meg mange ganger at slovenere som brukte all sin tid på å arbeide for slovenske rettigheter på et eller

Slovenerne i Kärnten

annet vis, ikke trodde på endringer til det bedre - når det samtidig var det de arbeidet for. Det var nok alle tidligere skuffelser som hadde satt sine spor, og som gjorde at de inntok denne selvbeskyttende holdning.

Det som likevel er greit for "eliten", er at de er slovenere hele tida. De behøver aldri å skjule sin etniske tilhørighet. Vida sa det slik:

"Nå er det sjelden at jeg orker å delta i sammenhenger hvor jeg må diskutere med germanere, for det har jeg gjort i årevis og det hadde ingen hensikt. Når jeg går i butikker snakker jeg heller ikke slovensk, bare hvis sønnen min er med, eller hvis jeg møter kjente. Ellers snakker jeg nesten bare slovensk, for jeg har bare slovenske venner."

Vida er en "typisk" representant for den slovenske elite. Hun har en utdanning som gjør at hun kan ha en "slovensk" jobb. Hun deltar på en mengde slovenske arrangementer, har bare slovenske venner, og bruker det meste av tida si på slovensk etnopolitikk.

Vida snakker alltid slovensk til sønnen sin, for at han skal lære språket ordentlig, og for at han skal bli vant til å bruke det både ute og hjemme når det er mulig.

I det neste empiriske eksempelet blir det synlig at det ikke er like enkelt for alle å "bare" være slovensk et helt liv.

3.7 NADJA, SLOVENSK I ENKELTE FASER AV LIVET

Nadja er blid og hyggelig, og hun blir alltid glad over å få besøk. Hun syntes hun har altfor mye tid til disposisjon, og hun savner noe å holde på med. Vi møttes ofte hjemme hos hennes sønn og hans familie, men hun ville gjerne ha besøk hjemme hos seg selv også.

Nadja er nesten 70 år. Hun har vært yrkesaktiv hele sitt liv, og har god økonomi. Hun har en sønn som er født utenfor ekteskap, og han vokste opp hos foreldrene hennes. En kort stund var hun gift med en germaner, men det er nå over tyve år siden han døde.

Som de fleste andre slovenere i Kärnten er Nadja vokst opp på en gård. Gården er forholdsvis stor, og blir nå drevet av hennes eldste bror og hans eldste sønn. Nadja bodde hjemme på gården til hun var 16 år. Hun gikk på skole i nærmeste landsby, og hjalp til på gården etter skoletid. Alle pratet slovensk hjemme på gården, og gjør det fremdeles.

Nadja reiste hjemmefra for å utdanne seg til lærer i husstellfag. Skolen var germansk, og alle skolene hun senere arbeidet på i neste 40 år har vært germanske. Nadja har stort sett bodd på de skolene hun har undervist på, og hun har bare vært hjemme på gården til foreldrene i noen sommerferier.

Rundt 1950 ble hun så gravid med en slovener hun ikke ønsket å ha kontakt med, og da det ikke lenger var mulig å skjule at hun skulle ha barn, reiste hun hjem til foreldrene. Etter at Christian ble født begynte hun å arbeide igjen, og sønnen ble igjen på gården. Hun hadde sjelden fri fra skolen, og så derfor ikke mye til Christian de første årene. Etter at han begynte på det slovenske gymnaset i Klagenfurt da han var ti år, fikk han treffe henne en time en gang pr. uke. Christian bodde på internat i byen, og reiste hjem til besteforeldrene hver helg.

Nadja er en energisk dame som har reist mye, noe leiligheten hennes bærer preg av. Hun har tepper, bilder og porselen fra hele verden plassert rundt omkring. En ettermiddag etter en deilig middag begynte hun å fortelle:

"Jeg begynte på barneskolen på slutten av tyvetallet, og kunne da bare slovensk. Det var nesten ingen av ungene som begynte på skolen da som snakket tysk, men all undervisning var på tysk. De fleste lærte å snakke og skrive dårlig tysk. Ingen lærte å skrive slovensk. Det var ikke så mange som fikk gå videre på skole, og spesielt ikke

Slovenerne i Kärnten

jenter. Jeg var heldig, fordi foreldrene mine hadde en litt større gård, og dermed litt bedre råd.

Etter hvert som årene gikk ble det vanskeligere og vanskeligere å fortelle at jeg egentlig var slovensk, og til slutt snakket jeg slovensk bare når jeg var hjemme på gården hos foreldrene mine. I alle de årene hvor jeg arbeidet på germanske skoler hadde jeg bare germanske venninner. Etter hvert som vi fikk bedre råd begynte vi å reise sammen til utlandet i ferier, og da sa jeg alltid at jeg var østerriksk. Det er jo sant, for jeg er østerriksk statsborger, og dessuten er det ingen som vet at det bor slovenere i Østerrike."

Da jeg ble kjent med Nadja var hun pensjonert, hadde god tid, og hun besøkte ofte familien som hele tiden hadde vært slovensk. Hun hadde nå slovenske venner, og dro på turer med en slovensk pensjonistforening.

Christian, Nadjas sønn fortalte at han alltid måtte snakke tysk til sin mor i Klagenfurt, men at de alltid hadde pratet slovensk sammen hjemme på gården, og når hun hadde vært sikker på at ingen kunne høre dem.

Han syntes det var slitsomt at hun så gjerne ville være mor og bestemor på sine gamle dager, og han fortalte at han alltid hadde tenkt på bestemoren sin som mor i oppveksten. Han mente moren forsøkte å kjøpe seg god samvittighet, og han syntes det var litt vanskelig å ta i mot penger når det hele tiden betydde at hun ville ha tid og oppmerksomhet tilbake.

Nadja mente hennes vekslings mellom en slovensk og en germansk tilpasning hadde vært nødvendig, og nødvendigheten av å veksle slik hadde hun hadde forsøkt å takle så godt som mulig. Hennes perifere kontakt med sønnen gjennom hele hans oppvekst var det derimot vanskeligere å snakke om. Selv om alle slovenske barn, som har gått på det slovenske gymnaset bare har vært hjemme i helgene fra de var 10 år, var ikke hun til stede da heller. Christian dro hjem til sine besteforeldre hver lørdag, og hun var bare sammen med han på

gården i enkelte ferier. Hennes mor hadde vært mor også for hennes sønn, og det var vanskelig å akseptere nå som hun hadde tid og gjerne ville være slovensk mor.

Neste empiriske eksempel handler også om slovenere som ikke er slovensk overalt og hele tida, men det er ikke en form for "svitsjing" som fører til dramatiske resultater for den enkelte.

3.8 "JEG ER SLOVENSK, MEN IKKE I BYEN"

I Klagenfurt er det et stort frukt og grønnsakmarked to ganger i uka. Bønder fra distriktene rundt byen kommer da for å selge varene sine. Jeg handlet ofte på markedet, men visste aldri om jeg handlet med slovenske eller germanske bønder. Det jeg visste var at også mange slovenske bønder kom til byen, men jeg hørte aldri noen som snakket slovensk på markedet.

Livia, ei slovensk venninne, som også kom fra en slovensk gård, fortalte at det var mange bønder som aldri snakket slovensk i byen, heller ikke når de ble spurt om noe på slovensk. Hun handlet selv ofte på markedet, og hadde forsøkt å handle "på slovensk" uten hell. Hun fortalte:

"Noen ganger når jeg har hørt at de som står og selger snakker slovensk lavt til hverandre, har jeg forsøkt å be om det jeg skulle ha på slovensk. En gang hørte jeg at et ektepar snakket slovensk sammen, men da jeg spurte om de hadde bøkker svarte de på tysk. Jeg ble forvirret første gang det hendte, for foreldrene mine er også bønder, og de snakker alltid slovensk dersom det er mulig."

Jeg møtte foreldrene til Livia mange ganger hjemme på gården deres, og en gang forsøkte jeg å diskutere med hennes far hvorfor noen bønder tilsynelatende ikke er slovensk i byen. Han mente det var mange slovenere, og ikke bare bønder, som "aldri" var slovensk i byen, selv om de gjerne var slovenere i alle andre kontekster.

Slovenerne i Kärnten

Marko mente det var mange årsaker til dette, men at det i alle fall for noen bare var utenkelig å gjøre det relevant at de var slovensk. Han mente at alle slovenere i løpet av sin oppvekst måtte ha opplevd å bli latterliggjordt fordi de snakket slovensk, og at det var årsaken til at noen hadde bestemt seg for at i byen snakket de aldri slovensk.

Som for mange andre slovenske tilpasninger er det tidligere negative erfaringer med germanere som ligger til grunn for at noen velger å ikke gjøre etnisk status relevant i Klagenfurt. Det er ikke noe de nødvendigvis er seg helt bevisst. Marko mente at dette sannsynligvis er et mønster som de selv ikke er klar over, for slovenere er "usynlige" som slovenere når de ikke snakker slovensk, og de kan derfor velge når de skal fremstå som slovenere.

Etter å ha presentert noen glimt fra ulike slovenske tilpasninger i Kärnten skal jeg oppsummere ved hjelp av Goffmans stigma-begrep, slik det blir brukt av H. Eidheim. Her vil jeg også forsøke å dra noen paralleller mellom slovenere og samer.

3.9 STIGMA - SAMER OG SLOVENERE

Flere ganger i løpet av skriveprosessen har jeg møtt antropologer som ut fra det jeg har fortalt, har fått assosiasjoner til Harald Eidheims artikkel: "When Ethnic Identity is a Social Stigma." Dette ga meg ideen til å forsøke å sammenholde egen empiri med hans analytiske forståelse av etnisitet og stigma i en kystsamisk kontekst.

Eidheims analyse av stigma baserer seg på hans feltarbeid fra 60-åra, mens jeg sammenholder dette med egen empiri fra Kärnten i 1990-91. Dette kunne vært problematisert, men poenget er å tenke analytisk om slovensk etnisitet ved hjelp av artikkelen. Eidheim viser hvordan etnisitet gjøres relevant på forskjellige måter, i ulike kontekster, eller situasjoner mellom nordmenn og samer, også kalt det situasjonelle aspekt ved etnisitet. Han fokuserer i artikkelen på kystsamers forhold til nordmenn og vice versa.

Eidheim hevder altså at kystsamene var stigmatisert på 60-tallet i Finnmark, det vil si at deres kulturelle ferdigheter ble sett ned på av nordmenn, og de ble ikke betraktet som likeverdige. Eidheim skriver at kystsamene derfor prøvde å underkommunisere sin samiske identitet, og de forsøkte å opptre som nordmenn i offentlige sammenhenger, spesielt når det både var samer og nordmenn tilstede. Dette var et forsøk på å unnsnippe stigmatiseringen, og de overkommuniserte gjerne det de oppfattet som spesielt "norsk". Han skriver:

"My material shows a situation where an ethnic status (or identity) is, in a sense, illegitimate, and therefore not acted out in institutional inter-ethnic behaviour."
(Eidheim 1971:50)

Det samiske språket ble bare brukt i private sammenhenger med kun samer tilstede, fordi dikotomien, samisk-norsk er muligens den mest åpenbare kontrasten mellom gruppene. Språket blir derfor det viktigste symbolet som uten tvil viser til ens etniske identitet.

"En forhandling om identitet kan betraktes som en kamp mellom ulike syn på hvordan verden ser ut i etniske termer; som en konkurranse mellom ideologier, eller endog en kamp mellom verdensbilder." (Hylland Eriksen 1993:315).

Heller ikke samene har noe helt ut enhetlig verdensbilde eller ideologi, og generelt kan en si at kystsamer forholder seg til nordmenn annerledes enn hva reindriftssamer gjør. Eidheim nevner enkelte intra-etniske forskjeller i artikkelen, men det er kystsamene som her er i fokus.

For nordmenn er samiskhet først og fremst knytta til de symboler som beherskes av reindriftssamer, nemlig rein, bruk av kofte og språket samisk. Disse symbolene var ofte fraværende langs kysten, bortsett fra at språket brukes "back stage" i enkelte sammenhenger. Likevel differensierer folk i lokale kontekster mellom samer og nordmenn, uten problemer. Eidheim skriver at han selv også ble i stand til dette etterhvert, selv om de kulturelle forskjellene mellom gruppene var meget nyanserte. Han skriver:

Slovenerne i Kärnten

"I knew, of course, that I was on the edges of the Lappish area, but my eyes and ears told me that I was inside a Norwegian fjord community. It was not until I was able to observe and learn from the daily events of my own socialization into the community that I became sensitized to the relational aspect of the local ethnic dichotomy."
(Eidheim 1971:52)

Er så ikke slovenere sosialt stigmatisert i Kärnten? Jo, det er de, og det er vel åpenbart ut fra det jeg allerede har skrevet om slovenske forhold. Konklusjonen kunne derfor vært at både samer og slovenere blir sosialt stigmatisert i sine respektive kontekster, men denne "likheten" skjuler empiriske forskjeller mellom hvordan, og hvorfor de blir stigmatisert.

Tidligere i dette kapitlet er ulike slovenske tilpasninger presentert. Mange slovenere bor i en "dorf"(landsby), eller har nær tilknytning til en gjennom familie. I slike små lokalsamfunn er det oversiktlig "hvem som er hva", og det bor som regel noen som sier de er slovensk, windisch og germansk i samme landsby.

Windisch er som beskrevet en mellomkategori som benyttes av slovenere som ideologisk sett er pro-germanske. Slovenere som velger å la seg totalt assimilere flytter gjerne til en større by, og blir dermed "usynlige" som slovenere både for germanere og slovenere. Det som kreves for å klare dette er en perfekt beherskelse av tysk. Gamle slovenere (spesielt de uten utdanning) kan sjelden tysk så bra at de er i stand til dette, men windisch er en "løsning" alle kan velge for å vise at de ideologisk er på linje med germanerne.

I de fleste landsbyer i syd Kärnten er det to kulturforeninger, en slovensk og en germansk. Dette er en viktig forskjell fra den kystsamiske kontekst, der samene ikke offentlig organiserte seg på noe vis som samer. Ved å unngå å snakke samisk, og ved å unngå at det snakkes om temaer som kan bringe samtalene inn på samisk/norsk problematikk, later både nordmenn og samer som om de har en felles identitet som kystfinnmarkinger.

Slovenere og germanere samhandler sjelden med hverandre, og de later i alle fall ikke som om de har en felles identitet som "kärntner". Slovenere blir dessuten ofte provosert av de som sier de er windisch i steden for slovensk, og det er ikke sjelden konfrontasjoner mellom dem når de treffes, slik empirien fra paneldebatten viser.

Alle som ikke sier de er slovensk er ok i en germansk kontekst. For meg virker det som om nordmenn i større grad "later" etter tegn på samiskhet også hos samer som "later" som de er norske "front stage", eller hos folk de antar er samisk. Germanere bruker mye energi på sosialt å stigmatisere de som sier de er slovensk, fordi de dermed implisitt hevder et syn, som kan oppfattes som "truende" - nemlig at de har et annet verdensbilde, eller ideologi. De har blant annet en forståelse av enkelte historiske hendelser som er i konflikt med en germansk forståelse av de samme hendelser. Dette tema spinner jeg videre på i neste kap. som omhandler deler av slovenernes levende historie.

Det er umulig for germanere å plukke ut slovenere som har valgt å la seg assimilere, og derfor virker det som om flyten av personell over den etniske grensen, fra slovensk til germansk, er enkel. Dette henger nøye sammen med at de etniske og kulturelle grensene ikke faller sammen i Kärnten. Det vil si at det er større likhet mellom slovenere og germanere på noen områder, enn det er blant slovenere.

Flere av disse poengene vil komme igjen senere i oppgaven. Før jeg går videre vil jeg imidlertid poengtere at begrepet sosialt stigma gir assosiasjoner som er nyttig å tenke med i en majoritet/minoritets kontekst. I Eidheims kystsamiske kontekst er det først og fremst de samene som ikke sier de er samisk, men som er det som blir sosialt stigmatisert av nordmenn, og i Kärnten er det de som sier de er slovensk som i sterkest grad blir stigmatisert av germanerne. Slovenere som lar seg assimilere, eller som sier de er windisch kan i større grad velge seg bort fra sosial stigmatisering - og mange gjør det.

Slovenerne i Kärnten

Etnisitet er først og fremst knytta til forståelsen av forholdet mellom fortid og nåtid i et etnisk perspektiv i Kärnten, og til to versjoner av denne koblingen som er gjensidig utelukkende. Det er bare i ekstrem germansk propaganda at etnisk tilhørighet blir knytta til personlige egenskaper, og i slik propaganda blir de gjerne fremstilt som stygge, skumle og farlige kommunister. Noe lignende den germanske propaganda som ble ført overfor jødene før og under 2.verdenskrig.

Den sosiale stigmatiseringen av slovenerne i Kärnten er nært knytta til forhold i Slovenia, og i enkelte epoker har germanernes sterke kobling mellom slovenskhet og kommunisme ført til økende stigmatisering, og da også til økt assimilasjon blant slovenerne. Hvem som kjempet for freden under siste krig sammen med "wehrmacht", eller med partisanene er "en uendelig historie" i Kärnten.

Det er spesielt for katolske slovenere i Kärnten at germanernes kobling mellom slovenskhet og kommunisme har vært problematisk, men det er først når en ser nærmere på det intra-etniske forholdet mellom slovenere bosatt i Kärnten og i Slovenia at dette blir tydelig. Intellektuelle slovenere har ofte et positivt forhold til Slovenia, og hadde det også mens landet var en del av Jugoslavia. De har ofte et perifert forhold til den katolske kirke, og får ikke "panikk" av at germanerne betegner dem som kommunister.

Ingen bestrider at slovenere bosatt i disse ulike nasjonale kontekster tilhører samme etniske gruppe, men kulturelt sett er det tildels store forskjeller, og flyt over denne intra-etniske grense er ikke uproblematisk. I det empiriske eksempelet som følger blir dette nærmere beskrevet.

3.10 PÅ ET KONTOR I LJUBLJANA

Milan studerte historie på universitetet i Wien på begynnelsen av 70-tallet. Han fikk et studentstipend og dro et år til universitetet i Ljubljana. På universitetet der traff han Marjeta. Hun studerte språk, og var vokst opp i byen. Selv var han vokst opp på en gård i syd Kärnten

slik de fleste andre kärntnerslovenere. Etter at Milan dro tilbake til Wien holdt de kontakten, og de ble etter hvert enige om å gifte seg. Det skjedde i 1976 på "et kontor i Ljubljana" slik Milans familie beskrev det. De hadde en enkel, borgelig vielse. Etter vielsen var det fest, og i bryllupet deres deltok familie fra begge sider, og alt foregikk slik det "skal". God mat og drikke, blomster, dans og taler. Marjeta fortalte:

"Det ble nesten skandale i Milans katolske familie da vi ville gifte oss. Moren hans ble helt fra seg, og hun forsøkte å snakke han fra det. Da det også viste seg at vi skulle gifte oss borgelig i Ljubljana ble det virkelig mye styr.

Det var svært få av Milans familie som ble invitert, fordi de ikke ønsket at så mange skulle få vite at vi "bare" giftet oss borgelig. Moren hans var rasende på meg allerede da, og det har ikke bedret seg så mye i løpet av de 15 årene som har gått."

Etter bryllupet bosatte Milan og Marjeta seg i Klagenfurt, der han er nytilsatt forsker på det slovenske vitenskapelige institutt. Familiene reiste hver til sitt, og venner og familie ville gjerne høre fra Milans bryllup.

Familiens overhode, onkel Hans fortalte. Han diktet blant annet en lang historie om en flott kirke i Ljubljana som han fortalte de ble viet i, og han fortalte i detaljer om hvordan den så ut. Siden Milans familie var og er strengt katolske var det svært vanskelig for dem å akseptere at han valgte å gifte seg med en jente fra det kommunistiske Jugoslavia. Milans onkel og den øvrige familie fant det umulig å akseptere det, derfor diktet han opp en kirke og hvordan den så ut. Da jeg ble kjent med familien Petek i 1990 var dette ennå ei intern historie i familien, og ingen utenom familien visste at de hadde gifta seg borgerlig.

3.11 "EN GOD SLOVENER ER EN KATOLSK SLOVENER"

Det er nødvendig å si litt om den konteksten Marjeta og Milan var en del av da de traff hverandre. De var begge slovenere, men de var vokst opp i to ulike nasjonalstater, med blant

Slovenerne i Kärnten

annet et svært ulikt syn på religion. Deres etniske tilhørighet var også ulik på grunn av kulturelle forskjeller. Marjeta tilhørte en majoritet, en av flere likestilte etniske grupper i det kommunistiske Jugoslavia. Milan tilhørte en etnisk minoritet i Østerrike, der de fleste er dypt religiøse (katolske).

For mange unge slovenere er det å velge partner et dilemma. De blir utsatt for press fra familien som ofte vektlegger andre aspekter ved ekteskapet enn de selv. Milans familie var ikke spesielt begeistra for hans valg, og de ga uttrykk for dette. Kärntnerslovenere sier at: "en god slovener er en katolsk slovener". Med andre ord - de "kommunistiske" slovenere fra Slovenia blir plassert i en annen kategori enn dem selv.

For mange kärntnerslovenere er det et "annenrangs" valg når noen av deres egne gifter seg med noen fra Slovenia. De får da et nytt familiemedlem som er slovensk, men som har vokst opp i en annen kulturell kontekst, og som dermed har en del andre normer og regler. Det vanskeligste er sannsynligvis mangelen på religiøs tilknytning, men også geografisk avstand har betydning. Voksne barn har mye og nær kontakt med sine foreldre, og det er enkelt å få dette til å fungere når to som gifter seg kommer fra samme landsby, eller i alle fall fra samme område.

Dersom Marjeta hadde forsøkt å akseptere større deler av familien Peteks normsystem, og hadde vist dette ved å delta på religiøse merkedager - hadde kanskje flere av de kulturelle forskjellene vært "utvisket" etter 15 år. Marjeta fortalte:

"Jeg har aldri orket å akseptere normer og verdier som jeg ikke er enig i, og jeg har heller aldri skjønt hvorfor jeg skulle late som om alt er så mye dårligere i Slovenia. Selv om jeg ikke vet hvordan man ber med en rosenkrans er jeg vel ikke et dårligere menneske av den grunn."

Det er vel nettopp her problemet er. Hun har andre leveregler enn slovenerne i Kärnten, og hun legger ikke skjul på det en gang. Hun forsøker ikke å tilegne seg kunnskaper for å vise

at hun gjerne vil gjøre ting på deres måte, men insisterer heller på en anti religiøs tilpasning som er umulig for Milans familie å svelge.

Da jeg var i Kärnten var Marjeta sluttet å delta på religiøse merkedager sammen med Milan og ungene. Hun ble heller hjemme og sa hun hadde hodepine, eller en annen diffus plage. De gangene jeg var med og hun var hjemme, registrerte jeg at det var så vidt det var noen som spurte etter henne. Det virket som om alle syntes det var greit at hun ikke var tilstede. Hennes insistering på kulturelt likeverd med slovenerne i Kärnten gjorde at de hadde problemer med å aksepterte henne fullt ut.

Marjeta har universitetsutdannelse, men dette ble ikke tatt i betraktning av Milans familie ved deres vurdering av henne - til tross for at kärntnerslovenere er svært opptatt av utdanning og den rang den gir. Det er nemlig ikke det samme hvor en har studert. Kärntnerslovenere som har studert i Slovenia oppnår ikke samme verdsetting av sin utdanning som kärntnerslovenere som har studert ved et universitet i Østerrike.

På 50-tallet da kommunistfrykten var spesielt stor, fikk ikke slovenere fra Kärnten arbeid når de kom hjem etter å ha studert i Ljubljana som den gang hørte til Jugoslavia. Det var ikke så ekstremt nå, men utdanning fra Slovenia rangerte fremdeles under utdanning fra Østerrike. Marjetas utdanning var derfor ikke noe som ble tatt spesielt i betraktning, og Milans familie mente hun var heldig som var blitt gift med en slovenere fra Kärnten. Selv om de ikke sa det direkte, mente Marjeta det var det de mente, og at hun også burde være glad for at hun fikk bo i Kärnten.

I neste eksempel fra Kärnten vil det bli tydeligere hva det var familien Petek savnet. De unge som her gifter seg gjør det på "riktig" måte.

3.12 FAMILIERELASJONER

Det er vel lett å se at familien er en viktig sosial institusjon for slovenerne i Kärnten ut fra det jeg har fortalt, og med familie mener jeg den tradisjonelle stor-familien med flere generasjoner. De fleste tilbringer mesteparten av sin fritid sammen med hele eller deler av familien. De av slovenerne som er flytta til Klagenfurt eller andre byer på grunn av jobb eller studier har nær kontakt familien hver helg. Det er også vanlig at voksne barn med egen familie reiser til besteforeldre på helgebek. Mange holder så nær kontakt med familie og venner i den landsby de er oppvokst i at de nesten er for pendlere å regne.

Foreldrenes normer ser i stor grad ut til å bli overtatt av barna, og det er sjelden en åpen verdikonflikt mellom generasjonene. Jeg synes de unge strakk seg langt for å tilfredstille foreldrenes forventninger. Den katolske kirkes holdninger til hvordan en bør leve blir fulgt av de fleste. Samboerskap er helt uakseptabelt, fordi dette blir regnet for å leve i synd. De fleste slovenske familier jeg kom i kontakt med hadde et eller flere barn som var født utenfor ekteskap. Dette var mindre problematisk enn samboerskap, fordi det var en enkeltstående hendelse som en kunne få tilgivelse for, og dessuten er den katolske kirke svært imot abort. Alle barn som blir født er velkomne, og "uekte" barn vokser ofte opp hos besteforeldrene sine slik Christian gjorde.

Slovenske jenter og gutter gifter seg tidlig fordi de ikke har som alternativ å være samboere. Bryllupet er en stor begivenhet for hele familien, og varer gjerne i flere dager. Først blir paret viet borgerlig, og etter en uke er det stort kirkebryllup med stort selskap, dans og mange ritualer.

Livia har to unge søstre som er gift. De heter Tanja og Maria. Første gang jeg møtte dem ville de gjerne vise meg tykke album fra feiringene. Ved den borgerlige vielsen deltar bare brudepar med forlovere. Bruden har da en enkel kjole eller drakt, og en liten blomsterbukett. Etter vielsen spiser parene middag sammen på restaurant. Disse bildene var gjerne først i albumet, og de ble ikke så mye kommentert. Deretter kom det side på side med bilder fra den

store dagen. Her har gjerne bruden en overdådig brudekjole, en kunstferdig hårfrisyre og en gedigen bukett. Brudgommen har smoking eller kjole og hvitt.

Ved begge bryllupene var det innleid en fotograf som fotograferte alt som skjedde i løpet av dagen. Det var mange bilder fra forberedelsene hjemme, fra turen til kirka, selve vielsen, middagen og festen. De ville gjerne vite hva jeg syntes om kjolen, buketten og selve feiringen. Det tok flere timer før vi var ferdig med begge søstrenes album, og alle ritualer ble nøye forklart. Hvem som gjorde hva og hvorfor.

Både Tanja og Maria giftet seg med slovenere fra Kärnten, og begge to flyttet etter bryllupet til sine svigerforeldre, selv om de helst ville bodd nær sine egne foreldre. De var hjemme i alle fall en gang hver uke, og gjerne til middag på søndager. Det er vanlig at unge slovenske ektepar bosetter seg sammen med, eller i nærheten av mannens familie (patrilokalitet). I dag har de unge gjerne en egen husholdning, men tidligere var det en stor-husholdning på hver gård.

Jeg har lite data på slovenere som gifter seg med germanere, men det virket som om det hadde stor betydning hvem av partene som var av hvilket kjønn. Dersom en germansk gutt gifter seg med ei slovensk jente blir hun forholdsvis raskt assimilert. Barna deres lærer bare tysk, slik at de blir nødt til å snakke tysk med sine slovenske besteforeldre også. Jenta vil etterhvert ha lite kontakt med sin egen familie, fordi mannen ofte ikke har lyst til å omgås sin slovenske svigerfamilie. Familien er sjelden begeistra når noen gifter seg med en germaner, og for å unngå konflikter blir det lite kontakt mellom partene, og all kommunikasjon må foregå på tysk, fordi slovenere snakker tysk og germanere snakker aldri slovensk.

Når en slovenere gifter seg med ei germansk jente blir det litt annerledes. I disse tilfellene blir det mer et "blandingsekteskap". Dersom de får barn går de gjerne i slovensk barnehage for å lære språket, og de kan derfor kommunisere med sine slovenske besteforeldre på slovensk.

Slovenerne i Kärnten

I disse tilfellene kommer etnisitet og kjønn i konflikt, og siden hver av partene innehar en posisjon som i visse sammenhenger rangerer over den andre, blir resultatet en form for balanse. Slovenske menn tar de fleste avgjørelser på vegne av familien, og kvinner tar seg av hjem og barn. Slovenske menn som gifter seg med tyske kvinner må ta hensyn til deres ønsker og meninger, fordi de vil helst ikke komme i konflikt med sin germanske svigerfamilie som gjerne har vanskelig for å akseptere et slovensk familiemedlem.

3.13 ETNISITET, RELIGION OG MATERIELL STANDARD

Det er små kulturelle forskjeller mellom slovenerne i Kärnten, men noe større kulturell variasjon mellom slovenere i Kärnten og Slovenia, spesielt med hensyn til religiøs tilknytning. Men det er også merkbare forskjeller mellom den materielle standard en finner blant slovenere i Kärnten og Slovenia. Ljubljana er en koselig gammel by med mange gamle bygninger. I den eldste delen av byen er mange av husene slitt, men de har sjarm og det er atmosfære der.

Det første som slo meg etter å ha rusla rundt noen timer er at det er langt mellom hver butikk med klær, sko eller andre forbruksvarer - dersom en sammenligner med f.eks. Klagenfurt. Det var derimot langt flere kunstgallerier, note- og platebutikker og biblioteker i Ljubljana. Det var ikke noe problem å få kjøpt "alt mulig", og høsten-91 var det ennå et enormt utvalg av frukt, grønnsaker, blomster, kjøtt og fisk på det store markedet.

Likevel sto folk i timevis i bilkø over Lojbl, fjellpasset mot Kärnten/Østerrike for å handle der. Slovenia insisterer på at landet tilhører vest-Europa, men de klarer det ikke helt, for de synes samtidig det er mye mere stas med alt som er kjøpt i Østerrike. I Klagenfurt er det kvartal på kvartal med lekre butikker med forbruksvarer. Dette er også en gammel by, men bygningene er her bedre vedlikeholdt, og bybildet er generelt mer moderne med blanke fasader og digre vinduer.

"I Ljubljana kan en velge mellom ti typer sko, og i Klagenfurt sikkert mellom hundre. Men jeg forstår likevel ikke hvorfor det er så mye mere stas med sko som er kjøpt i Klagenfurt,"

sa Vida en gang hun fortalte om noen slovenske venner fra Ljubljana. Etter mitt syn var nettopp poenget å skaffe seg så mange varer som mulig fra vest.

En del kärntnerslovenere var ikke spesielt begeistra for alle slovenerne som kom til Klagenfurt for å handle. De kunne sjelden snakke tysk, og de ble ikke spesielt godt mottatt i butikkene. Germanerne oppfører seg som om de kommer fra øst-Europa som Marjeta sa. Hun syntes det var spesielt ille at så mange kom for å handle, for da ble i alle fall alle klar over at det var materielle forskjeller mellom hennes hjemland og Østerrike.

Slovenerne i Kärnten synes det er problematisk å solidarisere seg med slovenerne fra Slovenija, for de vil helst være helt på linje med germanernes materielle standard. Det er ingen forskjeller mellom slovenere og germanere med hensyn til materiell standard nå, men det er ikke lenge siden det var det (jfr. kap.1). Derfor er det et problem for dem at germanerne ikke differensierer mellom slovenere bosatt i ulike nasjonale kontekster slik de selv gjør.

Mangelen på differensiering fra germanernes side gjør også at de med jevne mellomrom blir assosiert med "kommunistene fra sør". Dette er verst for katolske kärntnerslovenere, og det skaper intra-kulturell splittelse. Noen har til og med latt seg assimilere på grunn av denne koblingen mellom etnisitet og kommunisme.

Kärntnerslovenere snakker gjerne om at de selv er katolske, og at mange i Slovenija ikke er det, men de snakker sjelden om forskjellene med hensyn til materiell standard. Jeg tror likevel denne kulturelle forskjellen spiller like stor rolle som den religiøse, og etter mitt syn forholder

Slovenerne i Kärnten

mange kärntnerslovenere seg til slovenerne fra sør nøyaktig på samme måte som germanerne, litt nedlatende og litt medlidende.

Elven Sava gikk over sine bredder høsten-90, og mange slovenere i Slovenia ble da husløse for en periode. Den politiske ledelsen i Kärnten, med J.Heider i spissen besluttet å sende tepper, mat og klær til de kriserammede. Dette ble viet stor oppmerksomhet i media, og politikere i Slovenia var takknemlige for hjelpen. Mange slovenere i Kärnten ble provosert av dette politiske utspillet som viste at germanerne ikke hadde noen problemer å hjelpe slovenere i nød i et annet land.

"Det er verre å forholde seg til slovenerne innenfor Østerrikes grenser for germanerne. De hadde nok helst sett at alle slovenerne bodde i Slovenia,"

sa Milan da vi satt og så på et tv-program fra hjelpearbeidet i Slovenia. Heider var smilende og blid, og ingen reportere spurte han hvorfor det var så vanskelig å akseptere at det bor, og alltid har bodd slovenere i Kärnten.

Så lenge slovenere fra Kärnten gifter seg med hverandre, går til messe og lærer barna sine slovensk, er det kontinuitet og få konflikter intrakulturelt. De ideologiske motsetningene mellom "Rat" og "Zentralverband" har eksistert så lenge at de er en del av det kulturelle mønster som er stabilt, og som ikke fører til de store endringer. Slovenerne i Kärnten har arbeidet hardt for å klare å føle seg på linje med germanerne, og derfor vil de fortsette å differensiere mellom seg selv og slovenere bosatt i andre nasjonale kontekster. I alle fall så lenge slovenerne fra Slovenia heller ikke legger skjul på at de gjerne vil ha det slik slovenerne i Kärnten har det.

3.14 LANGUAGE GAMES OG KULTURELL VARIASJON

Thomas Hylland Eriksen (1992) har ved hjelp av Wittgensteins begrep "language-games" vist at forståelsen og betydningen av etnisitet varierer i to ulike samfunn, og varierer også i ulike

inter-etniske kontekster i samfunnene med hensyn til "the degree of shared meaning in interaction"(Eriksen,T.H. 1992:34).

Hylland Eriksen har laget en modell der han differensierer mellom tre former for "language-games" som han kaller for: (i) one language-game, (ii) overlapping language-games, and (iii) incommensurable language-games.

"The notion of a shared language-game implies agreement over constituting and strategic rules of interaction, and of course it goes beyond mere verbal language...The agents understand each other when they are playing the same language-game...When language-games are partly overlapping, there is agreement as to the form and content of only some relevant aspects of the interaction...When, finally, language-games are incommensurable, interaction is difficult and its regulating rules will normally be defined by the most powerful agent. Misunderstandings and highly different definitions of the situation will be common." (Eriksen, T.H. 1992:44/45)

Ved hjelp av dette perspektivet vil jeg forsøke å spissformulere de ulike inter og intra-etniske forskjellene som finner sted i ulike kontekster, og som jeg empirisk har beskrevet i dette og forrige kap.

Jeg har ikke empiri på samhandling mellom assimilerte slovenere og germanere, eller andre slovenere, fordi assimilerte fremstår som germanere i det offentlige rom både for germanere og slovenere. Mellom assimilerte og germanere er det derfor (selvfølgelig) snakk om (i) "one language-game", partene kommuniserer uten problemer, og er enige om situasjonsdefinisjonen.

Når det gjelder forholdet mellom assimilerte og andre slovenere blir det mer komplisert, og bildet må nyanseres. "Rat"-slovenere har mindre problemer med å kommunisere med germanere (som assimilerte må anses for å være) enn "Zentralverband"-slovenere (jfr. empiri i metoddelen i kap.2, og dette kap). Derfor kan en kanskje si at det i det første tilfellet er

Slovenerne i Kärnten

snakk om (ii) "overlapping language-games", fordi det mellom "Rat"-slovenerne og germanerne ofte er delvis enighet om hva samhandlings-situasjonen innebærer.

Mellom "Zentralverband" og germanerne er det stort sett ikke enighet om noe som helst, og det er derfor her snakk om (iii) "incommensurable language-games". Kommunikasjonen er vanskelig og fører som regel til misforståelser og ulike forståelser av hva som egentlig finner sted mellom partene. Den offisielle situasjonsdefinisjonen blir som regel definert av germanerne som har makt til å gjøre det.

Jeg mener en kan utlede av empirien i dette kap. at det er snakk om (iii) "incommensurable language-games" i de fleste samhandlingssituasjoner mellom "Zentralverband"-slovenere og germanere, assimilerte og windere. Assimilerte og windere deler germanernes verdier, og også deres forståelse av det etniske forhold mellom slovenere og germanere i Kärnten (jfr. paneldebatten, og min "nattlige" samtale). I tillegg, se forøvrig empiri på forholdet mellom slovenere og germanere i kap. 2 og 3 som indirekte også kommer tilsyne i intra-kulturell samhandling.

Mellom "Rat" og "Zentralverband" er det snakk om (ii) "overlapping language-games". Partene er enige om at de er, og fortsatt skal være slovenere, men er uenige i hvordan de må arbeide etnopolitisk for best mulig å fremme slovenske interesser, og de har også ideologisk sett forskjellige verdier, og er derfor bare av og til enige om premissene for samhandling.

"Rat" og "Zentralverband" har også ulike forhold til slovenerne i Slovenia, og "Zentralverband" må sies å ha (i) "one language-game" i samhandling med slovenerne i sør, så lenge slovenerne fra Slovenia befinner seg i Slovenia. Når de flytter til Kärnten blir det mer problematisk, fordi de kulturelle forskjellene som finnes intra-etnisk mellom partene da blir mere synlig, og noe de må forholde seg til.

"Rat"-slovenerne har et mer problematisk forhold til Slovenia-slovenerne på grunn av deres manglende religiøse tilknytning, og det er her snakk om (ii) "overlapping language-games",

delvis enighet med hensyn til enkelte aspekter ved samhandlings-situasjonen, både når samhandlingen finner sted i Kärnten eller i Slovenia.

Dette forsøket på å ordne ulike former for samhandling mellom germanere og slovenere, og blant slovenere i samsvar med Hylland Eriksens bruk av Wittgensteins begrep "language-games", viser at det er snakk om ulike språkspill i ulike kontekster, og selvfølgelig i mye større omfang enn det som her kommer til syne. Det faktum at slovenere i stor grad selv kan bestemme når de vil fremstå som slovenere i samhandling, gjør at de kan variere mellom alle formene for språkspill i lignende kontekster. Slovenere er usynlige som slovenere før de snakker slovensk i det offentlige rom, og kan derfor både fremstå som germansk og slovensk i de samme kontekster, som f.eks. ved innkjøp i butikker.

Intra-kulturell kommunikasjon i Kärnten er på mange måter langt mer nyansert. Her vil det ha betydning både hvor i det slovenske "samfunn" en plasserer seg selv, og hvor en blir plassert av andre. Enkelte slovenere kommuniserer uten problemer på tvers av ideologiske grenser, mens dette er umulig for andre.

Det viktigste er at betydningen og forståelsen av etnisitet varierer fra kontekst til kontekst, og at det derfor bare til en viss grad gir mening å si noe generelt om inter og intra-etniske relasjoner på bakgrunn av nyanserte og sammensatte empiriske data.

Slovenerne i Kärnten

KAPITTEL 4: SLOVENERNES LEVENDE HISTORIE

4.1 ETNISITET OG HISTORIE

"Ethnic minorities typically construct their identity through contrast to some majority tradition. Because the anthropological literature tends to depict majority/minority conflicts from the standpoint of the latter, minority identities often appear as they define themselves - as threatened and vulnerable. Majority identities, on the other hand, appear as they are seen from without, seeming by the logic of the opposition to be strong and secure, if not outright aggressive. Certainly this is how Germanness is perceived in many parts of Europe." (D.Forsythe 1989:137).

Det er "minoritetsstemmer" som kommer til ordet også i denne teksten, og slovenere forholder seg til germanere nøyaktig slik Forsythe beskriver. Spesielt i dette kapitlet, der deler av slovenernes levende historie blir beskrevet, er det kontrasten til de "forferdelige" germanerne som indirekte kommer til uttrykk.

Forholdet mellom etnisitet og historie i Kärnten er komplisert, og mye av grunnlaget for både slovenernes og germanernes etniske identitet ligger i deres ulike forståelse av felles historie.

Jeg vil presisere at det lå ikke i mitt teoretiske utgangspunkt at slovensk historie skulle bli et sentralt tema, men snarere var det slik at det var ikke mulig å komme utenom deres opptatthet av egen historie som forklaring for forholdet slovenere/germaner i dag.

"You read the present in terms of the past by writing the past in terms of the present"⁶

Når dette kap. er kalt slovenernes levende historie, er det fordi det som her blir presentert er deler, eller utvalg av sloveneres forståelse av enkelte fortidige hendelser. Begivenhetene jeg har valgt å presentere danner grunnlaget for slovenernes identitetskonstruksjon, enten valget

⁶Sitat fra J.B.Ramstads prøveforelesning 1991. Hun har hentet sitatet i Lindstrøm 1982:317.

Slovenerne i Kärnten

er å la seg assimilere, å være windisch, eller å være aktiv slovener. Fortida danner en felles basis for deres identitet i nåtida, til tross for deres ulike valg.

"Historie" forstås her som det utvalg av kunnskaper om fortidige hendelser og forhold som slovenere forstår seg selv og sine handlinger på bakgrunn av.⁷

Det utvalg som her blir beskrevet danner et "samlende" bilde som viser hvorledes germanerne har makt til å bestemme over slovenerne. Det er sloveneres historier som er bestemmende for mine utvalg, og alle de utdrag de selv gjør fra egen historie viser at germanerne setter rammebetingelsene for slovensk liv, slik at de blir diskriminert, ignorert, og i enkelte tilfeller også mishandlet og drept.

Slovenere fortolker det som skjer nå i lys av det som skjedde tidligere. Det er "kamp" mellom sloveneres og germaneres forståelse av fortidige hendelser, fordi de er uenige om hva som er sant; med andre ord om hvem sitt verdensbilde som er "sant".

Det var sjelden sprik mellom det som stod i faghistorikernes bøker,⁸ og sloveneres oppfatninger om de samme epoker. Det var med andre ord sammenfall mellom hva historikere og slovenere flest oppfattet som "sant" om fortidige hendelser. Mitt utgangspunkt er at det folk var opptatt av var viktige data (sml. Unni Wikans begrep "concern" som brukes om ...), men dersom det hadde vært store forskjeller mellom det folk fortalte, og det som stod i bøker - hadde det kanskje vært mer problematisk å forholde seg til deres oppfatninger av "the past".

Et annet viktig poeng for mitt valg av fokus er at ikke bare min, men også sloveneres egen forståelse av fortiden er påvirket av hva faghistorikere har skrevet, spesielt omkring de epoker som her blir trukket fram, fordi disse hendelsene viser germansk overmakt og slovensk

⁷Omarbeidet sitat fra J.B.Ramstads prøveforelesning 1991:17.

⁸Eks. Barker: The Slovene Minority of Carinthia og Haas/Stuhlpfarrer: Österreich und seine Slowenen.

avmakt. Slovenere trekker gjerne fram historier som i seg selv er så dramatiske at dramatisering er helt unødvendig.

Mange antropologer har arbeidet i kontekster der det har eksistert flere ulike versjoner av de samme fortidige hendelser. Den skrevne historie har ofte blitt oppfattet som "sann", og muntlige historier eller myter som "usanne" (O.Harris, "Tradition" as an anthropological object, and the return to history. Gjesteforelesning UiTØ 23.3.93). I min empiriske kontekst er det imidlertid som nevnt sammenfall mellom myter og historie når germanernes muntlige historier og myter holdes utenfor. De stemmer dårlig overens med den skrevne historie spesielt fra annen verdenskrig.

Olivia Harris' dikotomi myter og historie har vært utviklet i antropologiske arbeider blant annet fra Stillehavsområdet og Sør Amerika. Hennes forslag om å bruke begrepet "living tradition" synes å integrere både myter og historie, fordi begge aspekter er viktige når en i et nåtidig perspektiv skal forsøke å få tak i folks forståelse av egen fortid.

Mitt perspektiv fanger bare opp deler av slovenernes "living tradition", og germansk forståelse blir i denne sammenheng noe slovenere kontrasterer seg til, fordi det er så stor sprik mellom en slovensk og en germansk forståelse av fortidige hendelser.

Germanere har makt til å definere hva som er den offisielle sannheten i Kärnten, og sloveneres forståelse kommer sjelden til syne i offentlige sammenhenger. Slovenske barn lærer ikke om sin egen historie på skolen dersom de går på en germansk barneskole og det gjør de fleste, for slovenere står ikke på kartet i den østerrikske skolen. Tidligere ble vel den slovenske identitet knapt nok nevnt, for som regel ble betegnelsen "jugoslav" brukt om dem som bodde i Jugoslavia. Nå blir slovenere "plassert" i Slovenia, men de slovenerne som bor i Kärnten er fremdeles ikke "plassert" i Østerrike.

Slovenerne i Kärnten

"Germanness' as a possible identity is "historisch belastet" - it is emotionally burdened as a result of the Nazipast. Because Hitler relied so heavily on nationalist propaganda, many people still associate being German with Nazism."(D.Forsythe 1989:151).

Dette er spesielt nærliggende i denne konteksten, for i Østerrike ble det aldri avholdt noe landsvikeroppgjør etter krigen slik som i Norge. Offiserer fra Wehrmacht fikk tilbake jobbene sine som lærere, politi, embedsmenn av ulikt slag, journalister osv. "Alt" gikk videre som før, og undertrykkinga av slovenere fortsatte åpenlyst og mere subtilt.

I Norge kjempet vi også - og "rettferdigheten" vant tilslutt. Nazistene ble slått, og mange fikk straff for å ha sympatisert med Hitler-Tyskland. Også slovenere kjempet for det samme i fem, ja nærmere 6-7 lange år, men i Kärnten ble krigen avslutta uten at de vant frem med sine krav. Hadde ikke de også kjempet mot nazismen på samme side som de allierte? Jo, men i ledetog med Titopartisanerne; med andre ord sammen med kommunistene, og dermed led de den ublide skjebne å bli definert som "upålitelige" av Vestmaktene i etterkrigsårene.

For mange av de allierte lederne var kommunismen som vi vet det største uhyret etter 1945. Dette førte til at de allierte kjempet mot slovenerne i Kärnten etter at Hitler var slått, for å sikre at Kärnten ikke ble innlemma i det kommunistiske Jugoslavia.

Koblingen Forsythe gjør mellom historie, nazisme og nasjonalisme er helt i tråd med sloveneres stereotype bilde av germanere. Dette bilde er ikke spesielt gammelt, for det var først da Østerrike/Ungarn ble oppløst etter 1. verdenskrig at situasjonen ble dramatisk endra, ved at slovenerne i Kärnten ble innlemmet i Østerrike. Derfor begynner "historien" her med overgangen fra keiserdømme til nasjonalstat.

Alt var selvfølgelig ikke bare fryd og gammen i keiserdømmet heller, slik jeg såvidt har kommet inn på i kap.1, men det var i hovedsak føydalismen som dannet grunnlag for den behandling den slovenske bondebefolkning ble utsatt for fra germanske jordeiere og adel. Da

keiserdømmet ble delt opp, førte dette også til at slovenerne ble delt mellom tre nasjonalstater, og den nye, lille staten Østerrike fikk en slovensk minoritet helt i sør på grensa til Jugoslavia.

I fortsettelsen vil den nye grensa mellom Østerrike og Jugoslavia være i fokus. Deretter følger et empirisk eksempel som viser hvordan grensesettingen i 1920 ennå har betydning, spesielt for germanernes identitetskonstruksjon. Deretter er 2.verdenskrig tema, og dette er mere slovenernes epoke. Hendelser fra disse årene bruker de igjen og igjen, fordi de viser helt klart at germanerne har gjort alt for at slovenerne skulle "bli" germanske, eller i alle fall, så usynlige som mulig.

4.2 "MED BLOD ER GRENSEN SKREVET", FOLKEAVSTEMMINGEN 10.OKT.1990

Slovenerne var en av mange ulike folkegrupper i det Østerriske/ Ungarske keiserdømmet. Den viktigste kulturgrensa gikk da tvers gjennom det området som senere ble Jugoslavia, mellom de kristne i nord og den muslimske verden i sør. Slovenerne og kroatene som tilhørte Habsburgerriket, ble kristnet allerede på Karl den Stores tid, og de har "alltid" vært en del av den latinske, vestlige kristenhet. Serbia, Bosnia, Montenegro og Kosovo tilhørte altså det Osmanske riket, og Serbia ble eget kongedømme først i 1882.(jfr. kap.1, et kort tilbakeblikk.)

Da Østerrike/Ungarn ble oppløst etter 1.verdenskrig, var det i en periode usikkert hvor grensa mellom de nye statene Østerrike og Jugoslavia⁹ skulle gå. En av årsakene til dette var at det bodde mange slovenere i syd Kärnten, i området mellom den nye grensa og Klagenfurt slik kartet viser.

⁹ På dette tidspunkt ble Jugoslavia kalt SHS staten, som stod for kongedømmet bestående av serbere, kroater og slovenere.

70
JAHRE

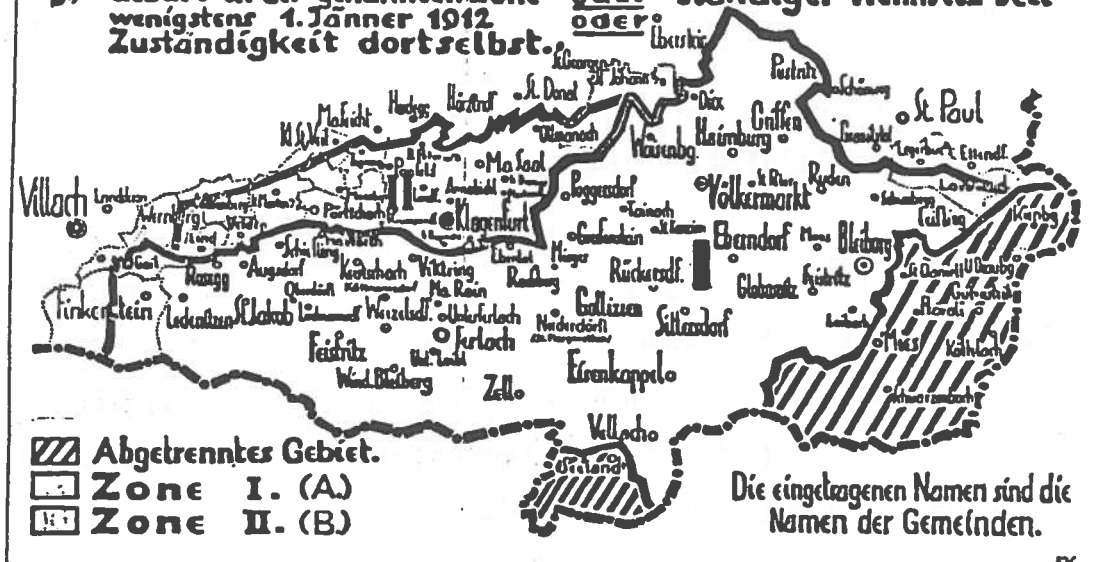
Kärntner Volksabstimmung

Die Abstimmungsgebiete in Kärnten.

Stimmberchtig ist, ohne Unterschied des Geschlechtes, wer folgenden 3 Bedingungen entspricht:

- 1.) vollendetes 20. Lebensjahr am 1. Jänner 1919
- 2.) ständiger Wohnsitz am 1. Jänner 1919 in der Zone, in der die Volksabstimmung stattfindet
- 3.) Geburt in der genannten Zone oder ständiger Wohnsitz seit wenigstens 1. Jänner 1912 oder Zuständigkeit dortselbst.

Die Abstimmungsgebiete in Kärnten mit der Zonenelteilung von den Bedingungen für die Teilnahme an der Abstimmung. Die Volksabstimmung fand in der Zone I (A) statt, in der auch der heutige Klagenfurter Stadtteil Viktring lag.

Like etter at Jugoslavia, eller SHS-staten ble dannet i 1918 var det enkelte slovenske ledere i Ljubljana som ville gjøre krav på alle områder bebodd av slovenere, deriblant også deler av Kärnten. De mente det var naturlig at alle slovenere tilhørte samme stat. Inntil 1918 hadde jo alle slovenere tilhørt keiserdømmet Østerrike /Ungarn. Dette synspunkt hadde også støtte blant slovenere i Kärnten, og en periode etter 1918 var det både en slovensk og en germansk "ledelse" i Klagenfurt som begge krevde full suverenitet over syd Kärnten.

Rett før årsskiftet i 1918/1919 kom de første militære trefninger mellom slovenere og germanere, og gjennom hele 1919 ble det arbeidet for å finne fram til en fredelig løsning på grensespørsmålet. Amerikanerne var sterkt inne i denne prosessen, og det var lenge snakk om å dele Kärnten i to mellom Østerrike og Jugoslavia, sone A og B slik kartet viser.

Begge sider innledet nå en propagandakrig mot hverandre, og de pro-germanske slovenerne (winderne) støttet i følge T.Barker(1984) den germanske siden. Denne prosessen kuliminerte i folkeavstemningen 10.okt.1920. Helt til siste stund agiterte begge parter sterkt for eget syn på alle tenkelige måter.

Dette er to eksempler på den type propaganda begge parter brukte forut for avstemningen. Det ene bildet viser en slovenere som overvinner lindormen (der Lindwurm) som er Klagenfurts "Wappentier", eller beskytter. Det andre bildet viser at det samme dyret jager de slovenske soldatene på flukt.

Slovenerne i Kärnten

Resultatet ble imidlertid at 59% av de stemmeberettigede stemte for at syd Kärnten skulle tilhøre republikken Østerrike, og 41% stemte for tilknytning til monarkiet SHS, eller Jugoslavia. Dette valgresultatet er omtrent det eneste faktum det er full enighet om blant slovenere og germanere i Kärnten. Det var i området som er kalt sone 1.(A) på kartet at avstemmingen fant sted.

For noen var det utslagsgivende at valget sto mellom republikk eller monarki, men for de fleste var det et spørsmål om hvor de trodde de politiske, kulturelle og sosiale betingelsene ville bli best.

Germanernes propaganda forut for avstemmingen spilte mye på at Østerrike kunne tilby folk best levevilkår. De argumenterte også for at det nære, økonomiske samarbeidet i hele Kärnten var viktig, og for at Kärnten tross alt var en kulturell enhet (med vekt på religion og historie) som burde bestå. Annen virkningsfull propaganda fra germanerne viste for eksempel en fortvilet far som ikke klarer å forsørge sin familie. Dette virket, fordi det var mange arbeidere som hadde problemer med å fø sin familie på dette tidspunkt.

Motsatt forsøkte Jugoslavia gjennom sine kampanjer å spre et negativt bilde av germanerne for å få så mange som mulig av slovenerne i sone A til å stemme for Jugoslavia.

"Kärnten frei und ungeteilt" var et av germanernes kamprop, og det blir brukt under deres feiringer også i dag. Det ble sjelden lagt skjul på at det egentlig var germanerne som skulle og kunne "berge" Kärnten fra de "farlige" slovenerne i sør, samtidig som germansk propaganda på slovensk til slovenerne i sone A forsikret dem om at det ville være rom for deres etniske selvstendighet i Østerrike.

Det var mange og ulike forhold som avgjorde om man i Kärnten stemte for Østerrike eller Jugoslavia. Mange av germanerne agiterte for at Kärnten skulle beholde sin sterke tysknasjonale tilknytning, og i ettertid har valgdagen den 10.oktober utviklet seg til å bli en festdag - eksklusivt for disse grupperingene.

Feiringene har etterhvert fått form som en årlig påminnelse om at det var noen germanere som "reddet" Kärnten gjennom motstandskampen forut for avstemmingen. Grensen ble som det het "skrevet med blod", og det er en av parolene som enda blir brukt i forbindelse med de årlige feiringene. Dette henspeler på at det var noen av germanerne som blir betegnet som "abwehr"-kjempere, som mistet livet i kampene mot slovenske soldater i perioden 1918-20. De har i dag heltstatus i Kärnten, de var med på å bevare Kärnten "frei und ungeteilt", og de blir minnet og hedret hver 10.okt. feiring.

Det bodde flere slovenere enn germanere i avstemmingsområdet i 1920, derfor måtte også mange av slovenerne ha stemt for Østerrike for at avstemmingsresultatet skulle gå i favør av Østerrike, men dette er en kjennsgjerning som blir forbigått i stillhet. For eksempel ble det under germanernes festtaler på Ulriksberg i 1990 hevdet at de slovenerne som hadde stemt for Jugoslavia var noen forrædere. At mange hadde stemt for Østerrike ble ikke nevnt. I følge Matjaz Klemencic (1981:137) var andelen slovenere i det tospråklige området i Kärnten 86,9% i 1910. (Det vil si 57816 pers. av tilsammen 66463 innbyggere). Dersom disse tallene stemmer må altså mange slovenere ha stemt for Østerrike.

Kärntner Heimat Dienst(KHD) er en tysknasjonalistisk organisasjon som har stor oppslutning i Kärnten. Den ble dannet i 1924 og het da Kärntner Heimat Bund(KHB). Martin Wutte, som tidligere er omtalt i kap.3 i forbindelse med konstruksjonen av en "windisch" ideologi var en sentral person i oppbyggingen av organisasjonen, og hans "windischentheorie" dannet basis for deres arbeid.

Organisasjonen har aktivt motarbeidet slovensk tilstedeværelse og slovenske rettigheter helt fra den ble opprettet, og dens mål er fortsatt å "germanisere" så mange slovenere som mulig. De har aldri lagt skjul på at de mener at de kärntnerslovenere som sier de er slovenere bør komme seg så fort som mulig over Karawankene til sine kommunistiske venner i sør. Dette er holdninger som er utbredt i Kärnten, og KHDs sentrale rolle ved gjennomføringen av 10.okt. feiringene har gjort deres holdninger svært synlig.

Slovenerne i Kärnten

Ett år etter folkeavstemmingen holdt den samme historiker Martin Wutte, en tale der han blant annet sa:

"Die Laibacher¹⁰ haben ihre Niederlage vom 10. oktober des vergangenen Jahres nicht vergessen. Wir haben die abstimmung verloren, aber Kärnten noch lange nicht! Das ist ihr Leitgedanke vom oktober 1920 an, darnach handeln sie".

Dette sitatet er viktig, for her kommer mange germaneres såkalte "Urangst" til syne, det vil si angsten for at syd Kärnten likevel skal kunne bli innlemmet i Jugoslavia. Wutte hevdet videre at KHB måtte arbeide for å motvirke en jugoslavisk innflytelse som kunne lede opp til en slik utvikling. Ett av midlene skulle være å spre den germanske kultur bedre blant den slovenske befolkning i Kärnten. Dette var og er fortsatt germanernes holdninger, og de blir uttrykt lite nyansert ved de årlige feiringene. Det ville også være problematisk å delta for de i Kärnten som sier de er slovensk, når de nå mener at hovedpoenget med feiringen er å minnes de germanske soldatene som "reddet" Kärnten.

For å illustrere denne utvikling følger her en beskrivelse av tre ulike 10.okt.feiringer, eller markeringer som fant sted i 1990. Etterpå skal jeg si noen ord om deres ulike symbolske betydning ved å se dem i relasjon til hverandre.

4.3 DEN OFFISIELLE FEIRINGEN AV 10.OKT.1990

Feiringen av 10.okt.1990 i Klagenfurt var som en norsk 17.mai ganger ti. Hele byen var pyntet med blomster, vimpler og flagg i Kärntens farger rødt, gult og hvitt. Alle butikkvinduer var pyntet i disse fargene, og mange hadde i tillegg bannere med slagord for Kärnten og for feiringen. Det var en spesiell stor feiring dette året siden det var 70 års jubileum, og det var i alle fall umulig å overse at noe spesielt skulle skje.

¹⁰"Laibach" er det tyske ordet for Ljubljana. Talen stod trykt i Kärnten Landmannschaft 1921 nr.5.

I dagene før selve feiringen var det en livlig debatt i de germanske lokalavisene om dagen skulle være offentlig fridag dette året på grunn av jubileet. De slovenere jeg kjente som var sterkt i mot feiringen deltok ikke i debatten, og det var heller ingen slovenere som skrev for feiringen i avisene.

Det var germanske næringslivsledere som forsøkte å hindre at dagen skulle bli offentlig fridag dette året, og de argumenterte med at Kärnten ikke hadde råd til det.

De fleste som skrev gikk imidlertid inn for at dagen skulle være offentlig fridag, fordi det var viktig å holde på tradisjonene, og det var viktig å hedre de som hadde falt i kampene for "et fritt og udelt Kärnten".

Det virket som om næringslivslederne og politikerne som var i mot at feiringen skulle være så omfattende at alle måtte få fri skulle trekke det lengste strået, men i siste liten ble det slik (landeshauptmann) Jörg Heider, KHD sympatisører og mange flere ønsket - offentlig fridag.

Kvelden før selve feiringen kom jeg sammen med flere slovenere fra en slovensk teaterforestilling. Vi skulle til det eneste slovenske utestedet i byen, men måtte kjøre lange omveier fordi politiet hadde stengt av byen før morgendagens store opptog.

Vi fikk parkert etter mye om og men, og begynte deretter å gå gjennom den stille, festpyntede byen på vei til "Bier Jokl", som stedet het. Slovenerne jeg gikk sammen med ble først helt stille, men begynte etterhvert å gi uttrykk for hvor idiotisk de syntes hele feiringen var. Ingen av dem skulle delta på feiringen. Alle skulle reise bort på selve festdagen.

På selve dagen var jeg i Slovenia sammen med slovenske venner, og ingen nevnte feiringen med et ord hele dagen. Først da vi kom tilbake på kvelden og fikk se opptak fra feiringen på TV ble den kommentert.

Slovenerne i Kärnten

Av TV-innslaget virket det som om alle som kunne krype og gå hadde pynta seg for å delta. Jeg har aldri sett maken til gedigen feiring. Et flere timer langt opptog med tusenvis av festkleddede mennesker i de mest kunstferdige kjøretøy. Hele den politiske ledelsen med Jörg Heider i spissen, satt på en ærestribune som hele opptoget passerte. Østerrikes president Kurt Waldheim var også tilstede for å delta på feiringen. Mange taler, og nedleggelse av kranser og blomster ved alle offentlige minnesmerker over falne, germanske soldater. Ikke bare de som hadde falt i kampene før folkeavstemmingen i 1920 ble minnet, men også de som falt under 2.verdenskrig.

Men var det så bare germanere som deltok i denne gedigne feiringen?

Dette var et ømt punkt hos mange av de slovenerne jeg kjente, som ikke i sin villeste fantasi kunne tenke seg å delta. Det var også grunnen til at de "for sikkerhets skyld" var bortreist på dagen. På den måten hadde de et vanntett "alibi". De kunne da nevne hvor de hadde vært på tur den dagen, og litt om hvordan de hadde hatt det, for på den måten få sagt at de selvfølgelig ikke hadde deltatt i feiringen.

Det var nemlig ikke bare germanere som deltok i feiringen. De slovenere som deltok ble gjerne assosiert med "de andre", de ideologisk sett såkalt "konservative" (jfr. diskusjonen angående denne todelingen i kap.2). Enkelte slovenere holdt taler sammen med germanere, der det ble framhevet at det var viktig å samarbeide - både på slovensk og tysk.

Dette kan betraktes som en feiring der de mest ekstreme politiske holdningene blir underkommunisert. Alt var tilsynelatende "fred og fordragelighet", og ingen av germanerne som holdt taler, selv ikke J.Heider, kom med negative uttalelser om slovenere. Hans tale på dagen lignet overhode ikke den han hadde holdt på Ulriksberg tre dager tidligere.

4.4 PÅ ULRIKSBERG

Ulriksberg er en skogkledd høyde utenfor Klagenfurt på omtrent 1000 m.o.h. En søndag i september var jeg oppe på fjellet sammen med slovenske venner. En fin fjelltur i sol og pent

vær. På selve toppen står ennå ruiner av en kirke fra romersk tid. Det er god utsikt fra toppen i alle retninger, og Karawankene, fjellkjeden mot Slovenia i sør, kneiste i horisonten.

Jeg lurte på om det pleide å være gudstjenester i friluft her, fordi det var satt opp benker et lite stykke nedenfor kirkeruinen. Milan fortalte da at benkene var satt opp i anledning den forestående feiringen av 10.okt., og at det hvert år var et arrangement her den nærmeste søndagen før 10 okt. og den offisielle feiringen i Klagenfurt.

Deretter viste han meg alle minneplatene som var satt opp i kirkeruinen, og de gjorde inntrykk. Her var det blant annet takk til alle norske frontkjempere som kjempet i SS for freden under 2.verdenskrig, både på norsk og tysk. Likeledes takk til soldater fra andre europeiske land som hadde kjempet i SS. Alle minneplatene var tospråklige. Jeg lurte så på hvem det var som deltok på feiringen av 10. okt. på Ulriksberg, og Milan sa:

"Etter mitt syn er det de mest ekstreme som deltar her. Det er gamle nazister fra hele Europa, sammen med unge germanere herfra som sympatiserer med deres syn. Men jeg har aldri deltatt selv, og har heller ikke tenkt å gjøre det - derfor vet jeg ikke helt hva som skjer her eller hvordan. Det står ofte bare en notis i avisa om arrangementet, og det står aldri hvem, eller hvor mange som deltar".

Etter at han hadde fortalt dette, bestemte jeg meg for å dra tilbake på feiringen på fjellet.

Søndag 7.okt. skulle arrangementet finne sted, og det var like pent vær denne søndagen som da jeg var på Ulriksberg sammen med familien Petek. Været var ellers det eneste som lignet. Da jeg nærmet meg fjellet, denne gangen alene og uten slovenske venner, var hele området omtrent utilgjengelig. Hundrevis av biler og busser fra hele Europa var parkert på slettene nedenfor selve fjellet. Østerrisk politi og militære var "overalt", og jo nærmere jeg kom toppen jo flere mennesker møtte jeg.

Slovenerne i Kärnten

Selve plataet var fullt av folk, og benkene og tribunene som var satt opp rommet bare en brøkdel av dem som var tilstede. Det stod unge gutter oppstilt i gamle tyske uniformer rundt talerstol og ærestribuner, og flagg fra hele Europa vaiet bak dem igjen, også det norske. Folk stod og satt overalt, og mange hadde med mat og drikke. Alle hadde grønne og brune "østerrikske" klær og hvite skjorter, og ved første øyekast så deltakerne uniformert ut. Plutselig skjønnte jeg at det ikke var helt tilfeldig at jeg aldri hadde sett slovenere i slike antrekk. Selv følte jeg meg veldig synlig i blomstrete bukse og t-skjorte tross for at det var en varm dag, men det var ingen som spurte meg hvorfor jeg var der.

Jeg svirret rundt ganske lenge før jeg forsto at dette var en forsamling som politisk fortsatt sympatiserte med Hitler og hans politikk. Talene jeg hørte var et sammensurium av religion og politikk med klare rasistiske trekk. Til og med Jörg Heider, den øverste valgte, politiske leder i Kärnten holdt en sterkt, retorisk tale, full av historieforfalskninger og direkte hets mot slovenerne. Han sa blant annet:

"Slovenerne klager og klager. De som ikke er fornøyd med forholdene her i Kärnten burde komme seg over Karawankene til Slovenija. Det er der kommunister hører hjemme. Messner er en av dem som tror han blir pint og plaget. Kanskje det er det han drømmer om?"

Jeg trodde først ikke hva jeg hørte. Tilhørerne derimot lyttet i ekstase, og applauderte høylytt. Janko Messner, som Heider her refererer til er en kjent slovensk forfatter som skriver mye og kritisk, spesielt om forholdet mellom slovenere og germanere i Kärnten. Han skriver ganske ofte ironiske innlegg i de germanske lokalavisene også, og det virket som om Heider syntes det var spesielt irriterende. I alle fall brukte han tid i talen sin på å latterliggjøre Messner spesielt. Det virket ikke som om tilhørerne fant noe galt i det som ble framført fra talerstolen -snarere tvert i mot!

Selv følte jeg det som om jeg hadde mareritt i lys våken tilstand. Det var nesten uhyggelig å overvære en samling av denne art, og selv høre og se hvor mange sympatisører disse

politiske ideer og holdninger har. Spesielt det store antall ganske unge mennesker var påfallende, for mine forventninger hadde vært å finne en gjeng gamle "krigere" som tiden hadde løpt fra. Det jeg opplevde viste at det heller var jeg som ikke hadde hatt evne til å assosiere en slik hendelse, eller feiring med verdier som er så forhatt og sett ned på av de fleste i Norge.

Etter en stund fikk jeg øye på ei jente som satt alene på en stein. Hun var helt kledd i svart og hadde svarte solbriller. Jeg gikk nærmere og så da at jeg hadde møtt henne tidligere. Hun var slovensk, og student slik som meg. Sonja som hun het, satt helt stille på steinen mens tårene trillet bak solbrillene. Hun kjente meg igjen, og noe av det første hun sa var:

"Dette er også mitt land. Jeg har aldri kunnet forestille meg så mange gale mennesker. Har du hørt noen av talene?"

Jeg nikket bekreftende, og hun reiste seg fra steinen etter en liten stund. Vi begynte å gå sakte ned fra fjellet i en strøm av smilende, brun og grønnkledte mennesker. De var i fest humør og så rart på oss to som sikkert så ut som om vi kom fra en begravelse.

Sonja fortalte at hun også hadde dradd opp på Ulriksberg i forbindelse med studier, men at hun angret, fordi det nå ville bli ennå vanskeligere å tro på germanerne. Hun sa:

"Nå vet jeg at de egentlig ønsker å bli kvitt alle slovenere her i Kärnten, og Heider er en av de verste. Tenk hvilke politikere vi har her."

Jeg hadde ingen innsigelser mot dette etter å ha overvært feiringa på fjellet, og tenkte mer på at det ville bli vanskelig å få noen til å tro på meg når jeg skulle gjenfortelle hva jeg hadde opplevd. Tusenvis av mennesker med nazi-sympatier er sterk kost, og dette var ikke en forsamling med såkalt "ekstreme" ny-nazister. Dette var smilende, pent kledde middelklasse mennesker fra hele Europa som var villig til å forfekte Hitlers nazistiske ideologi til tross for

Slovenerne i Kärnten

de "omkostninger" det måtte medføre, men det er nok ikke uten grunn at de fleste føler seg rimelig trygge så lenge de deltar på arrangementer av en slik art i Kärnten. Her var det jo politi og militære som hadde tatt oppstilling for å beskytte dem.

Jeg lurte på, mot hvem.

Til slutt noen ord om slovenernes alternative arrangement "dagen før dagen", før jeg forsøker å se de tre ulike feiringene i relasjon til hverandre.

4.5 EN ALTERNATIV SLOVENSK MARKERING

Jeg har allerede nevnt at jeg var i teater sammen med slovenske venner kvelden før 10.oktober. Forestillingen fant sted på universitetet i Klagenfurt, og den var laget spesielt for anledningen. Jeg dro dit sammen med Vida Obid som arbeider med slovensk kulturformidling i Zentralverbands kulturorganisasjon. Hun mente jeg burde være med til tross for at forestillingen foregikk på slovensk. Dessuten behøvde jeg ikke skjønne alle ordene for å forstå symbolikken.

Det var ikke så mange som var møtt fram for å se forestillingen, men det var nok mennesker til å fylle benkene rundt den lille scenen. Det var liten avstand mellom publikum og utøvere, og skuespillerne greide derfor ganske raskt å få kontakt med oss. Vida satt ved siden av meg og ga stikkord med jevne mellomrom, for at jeg bedre skulle kunne forstå handlingen.

Det var et dramatisk teaterstykke som ble vist med sterke symboler fra kärntnerslovenernes historie. Germanerne ble meget stereotyp framstilt som "lederhosen" kledde, brautende og øldrikkende. Slovenerne ble også her framstilt som den "alltid" tapende part, og deres skjebne som "forrædere" i forbindelse med avstemmingen i 1920 og under 2.verdenskrig var viktige elementer i stykket.

Det slovenske teatermiljøet i Klagenfurt er lite, og det består hovedsaklig av amatører. Til denne forestillingen var det kommet en profesjonell teaterregissør fra Slovenia for å sette opp

stykket, og jeg tror det var derfor "hertugstolen" ble brukt som et gjennomgående nøkkelsymbol. For slovenerne i Slovenija var Kärnten lenge "hellig jord", på grunn av middelalderriket Karantania, som tidligere er omtalt i kap.1. De slovenske fyrstene ble den gang innsatt (på slovensk) på en stol av stein, som er et av de historiske minnesmerkene i Kärnten. Stolen ble brukt igjen og igjen i stykket, og den ble etterhvert mindre og mindre. Tilslutt ble den båret rundt som en relikvie av hvitsminkede og hvitkleddede aktører med et tomt, stirrende blikk.

Det var ingen lystig gjeng som dro til "Bier Jokl" etter forestillingen, men for mange var nok det viktigste å være sammen med andre som også syntes at germanernes storslåtte 10.okt. feiring var problematisk. På denne måten ble de selv litt mindre usynlig - i alle fall for en liten stund.

4.6 TRE ULIKE MARKERINGER OG DERES SYMBOLSKE BETYDNING

10.oktober er altså først og fremst germanernes arrangement, og de fleste slovenere deltar ikke på noen av feiringene, heller ikke på slovenernes såkalte "alternative" arrangement. Vida Obid som jeg dro på teaterforestillingen sammen med, fortalte at noe av det første hun husket i forbindelse med 10. oktober var alle papirflaggene hun hadde laget på barneskolen. Hun sa:

"Hvert år lager alle skolebarn flagg i Kärntens farver som de så skal ta med hjem å sette i vinduet, og hvert år kastet far alle flaggene jeg hadde laget. Etterhvert sluttet jeg å ta dem med hjem, men det tok lang tid før jeg forsto hvorfor han ikke ville ha dem i vinduene. Jeg gråt mange ganger når han kastet dem, for alle de andre hadde jo flagg i vinduene."

Flere andre slovenere fortalte lignende historier fra sin oppvekst, og mange husket at de hadde syntes det var vanskelig å føle seg annerledes. En gang i året blir det jo stilt spørsmålsteget

Slovenerne i Kärnten

ved om de egentlig hører hjemme i Kärnten. Ved at germanske feiringene så sterkt fokuserer på at noen germanske soldater ("abwehr-kjemperne") "reddet" Kärnten, "Frei und ungeteilt" - blir slovenerne indirekte framstilt som forrædere. Som jeg har vist, viser statistikk at mange slovenere stemte for Østerrike i folkeavstemmingen, og det var også nødvendig for at resultatet skulle gå i favør av republikken.

Det var tusenvis av mennesker tilstede både på Ulriksberg og på den offisielle feiringa i Klagenfurt, men det var knapt hundre på slovenernes teaterforestilling på universitetet. Slovenere flest deltok ikke på noen av arrangementene, og mange var i tillegg bortreist på selve dagen, fordi den ble off. fridag, og det derfor ble mulig. Det er nærliggende å tenke på slovenernes valg som en "avoidance" (Jfr. S.Saugestad Larsen,1982) strategi i denne sammenheng. De velger bevisst å ikke være tilstede, for på denne måten å slippe å ta stilling til feiringen direkte, og de sier også hva de mener om den ved å la være å delta .

Noen sa de prøvde å glemme hele feiringa ved å reise bort, fordi den aktiviserte vonde minner fra tidligere år. Det er et vesentlig poeng at dette er en årlig feiring, og dette blir da på mange måter en "uendelig historie".

Feiringen er også med på å vedlikeholde ideologiske motsetninger mellom slovenere, ved at endel slovenere som blir assosiert med "Rat" deltar i den offisielle feiringa. Deres valg eller strategi var vanskelig å svelge for slovenere som bevisst reiste bort, fordi de mente alle slovenere ble latterliggjort ved at Heider faktisk klarte å få noen til å delta på et arrangement de mente var slovenskfiendtlig. Dessuten mente de at slovenerne mistet sin verdighet ved at noen var villig til å tro på germanernes løfter om bedre samarbeid. Heider sa i media at det var viktig at alle deltok på feiringa, og at det ville være et ledd i arbeidet for økt forståelse og samarbeid mellom slovenere og germanere i Kärnten.

"Avoidance, in the context described in this chapter, means, empirically, to avoid any reference to the conflict. By implication, this means avoiding contact with members of the other group, or, in cases of contact, limiting the repertoire of issues being

raised, thus insulating large parts of the culture from contact and possible modification. Avoidance also means, in back-stage interaction, demonstrating a lack of concern with the affairs of the other group (except, of course, to condemn their evil actions) and a marked disapproval of anyone trying to show sympathy with, or even interest in, the point of view of the opposite group." (Larsen,S.S.1982:145)

Saugestads beskrivelse fra Nord Irland har mange likhetstrekk med forholdet mellom slovenere og germanere i Kärnten, men den har også likhetstrekk med forholdet mellom de to ulike slovenske ideologiske fraksjonenes relasjon til hverandre. I Kärnten finner en ikke ett "enten/eller" forhold mellom to grupper, men også et enten/eller forhold innad blant slovenerne.

De to tildels ulike germanske feiringene viser at det også er forskjeller blant germanerne med hensyn til feiringene, og for mange av dem som deltok på det offisielle arrangementet ville nok Ulriksberg feiringa også ha blitt for ekstrem. Ut fra en del av avisinnleggene forut for 10.oktober virket det som om mange germanere ikke koblet feiringa til nazistisk ideologi slik deltakerne på fjellet gjorde det, og selv om de muligens er klar over at andre gjør det, er dette noe de velger å se bort fra. Samtidig var det ingen germanere som offentlig tok avstand fra feiringa, fordi den i sin form er diskriminerende mot slovenere, og fordi den ikke lar dem være en deltaker i historien om hvem som "reddet" Kärnten, på linje med germanerne.

10.oktober feiringene var spesielt ekstreme i krigsårene 1940-45, fordi det var KHD som stod for arrangementene, og det var de som var Hitlers "forlengede arm" i Kärnten. De forfektet hans nazistiske ideologi, og stod for gjennomføringen av hans politikk. I 1990 var den "nazistiske" feiringen et eget arrangement, og det har den vært helt side krigen.¹¹I krigsårene var det ikke "nødvendig" med to separate feiringer.

¹¹Det eneste året det ikke var 10.oktober feiring i Kärnten var i 1946.

Slovenerne i Kärnten

Men det er andre aspekter ved slovenernes skjebne i disse årene jeg har valgt å fokusere på i siste del av kapitlet. Deres dramatiske historie fra denne epoke, på lik linje med blant annet jøder og slaverer forøvrig, er fremdeles en del av deres levende historie.

Cohens tekst kan være en passende start på historiene fra krigen. Slovenerne trodde krigen var over i mai 1945, og de trodde de hadde vunnet.

.....Everybody knows the war is over. Everybody knows the good guys lost. Everybody knows the fight was fixed: the poor stay poor, the rich get rich. That's how it goes. Everybody knows. (Leonard Cohen 1988)

4.7 MILANS MATERIALE FRA 2.VERDENSKRIG

Allerede i metodedelen (kap.2) ble Milan Petek presentert som en historiker jeg lærte mye av i felten. Ved de fleste anledninger var det mine uttallige spørsmål som førte til en arbeidsøkt, og ofte endte søndagsmiddager hjemme hos familien med lange diskusjoner. Etter at vi en periode hadde diskutert forskjellige aspekter ved 2.verdenskrig, og da spesielt krigens relevans for slovenere nå, ville Milan gjerne vise meg noe denne søndagen.

Han fant fram kopier av en del gamle papirer, og så begynte han å forklare. KHB(Kärntner Heimat Bund) som senere skiftet navn til KHD(Kärntner Heimat Dienst) begynte som nevnt allerede på 20-tallet å arbeide for å "germanisere" de slovensktalende delene av Kärnten. En sentral skikkelse i dette arbeidet var Alois Maier-Kaibitsch som var leder i KHB/KHD en lengre periode. Han var ansvarlig for den nasjonal-sosialistiske politikk som germanerne førte mot slovenerne, og allerede på 30-tallet samarbeidet Maier-Kaibitsch og KHD med Hitlers NSDAP.

Etter at KHD gikk inn i NSDAP i 1938 ble Maier-Kaibitsch den sentrale leder for "der nationalsozialistischen slowenenpolitik", og han ble gitt frie hender til å utforme og gjennomføre denne politikken. Noe av det første han bestemte var at det skulle snakkes tysk

nord for Karawankene, og det ble for eksempel forbudt å ha slovensk inskripsjon på gravsteder. Slovensk litteratur og slovensk foreningsvirksomhet ble forbudt.

I 1938 skrev Maier -Kaibitsch brev til 77 personer som var bosatt ulike steder i Kärnten. Disse betegnet han som "vertreungslente", det vil si mennesker han stolte på. I brevene spurte han etter opplysninger om aktive slovenere i de respektive lokalmiljøene. Han ville vite hvilke slovenere som arbeidet for å fremme slovenske rettigheter på ulikt vis. Alle de 77 han skrev til svarte. Noen mer utførlig enn andre, men alle svarte.

Enkelte hadde listet opp omtrent alle som var slovenere i nærmiljøet med navn, og gjerne også med bilde av de mest "aktive". Dersom personene var avbildet på gruppebilder var det satt ring rundt hodet på de "utvalgte". Det var f.eks. nok å være dirigent i et slovensk kor for å komme på en slik liste.

Det Milan viste meg denne søndagen var en kopi av brevet Maier-Kaibitsch hadde sendt, og kopier av alle svarene han hadde fått. Listene som ble samlet inn av Maier-Kaibitsch allerede i 1938 ble ikke tatt i bruk før i 1942. Da ble de slovenerne som stod på listene sendt til leir i Tyskland og Polen. I den offisielle historien heter det at alle ordrer angående denne "aussiedlung" kom fra Berlin. Også hvilke slovenere som skulle sendes i leir ble bestemt fra sentralt hold. Milans materiale fortalte en annen historie. Det var nemlig klart allerede i 1938 hvilke slovenere som skulle sendes, og det var naboer i landsbyen som hadde gitt de opplysningene til Maier-Kaibitsch som førte til at de kom på en slik 'liste'.

Milan ville ikke fortelle hvor han hadde fått dette materialet fra, og jeg fikk heller ikke ta kopier av det med meg hjem til Norge.¹² Han hadde ikke publisert dette, og han visste heller ikke når han ville tore å gjøre det. Milan var rett og slett redd for å bruke disse opplysningene

¹²Milan vet at jeg bruker disse opplysningene i oppgaven min, og det var med tanke på oppgaven han bestemte seg for å fortelle meg om dette materialet. Jfr. diskusjonen i metoddelen om forholdet mellom forsker og venn.

Slovenerne i Kärnten

om siste krig. Han hadde "bevis" for hvordan utvelgelsen av slovenere egentlig hadde skjedd, og jeg syntes det var rart at han greide å la være å bruke disse opplysningene. Til dette sa han bare:

"Det har tidligere hendt at hus har brent ned, eller at andre "ulykker" har skjedd. En skal ikke spøke med de som forsvarer den offisielle versjonen av historien med alle midler. Du har jo selv sett at ikke en gang et minnesmerke over falne partisanere får stå i fred."

Jeg syntes det var skremmende at Milan fant det nødvendig å ta slike forholdsregler, men etter noen måneder i Kärnten blant slovenere var det ikke så vanskelig å skjønne hva han mente. Enkelte historiske "sannheter" blir forsvart av germanere med alle midler, og et minnesmerke over slovenske partisaner som var satt opp i fjellene i Kärnten, nær det stedet hvor partisanene hadde hatt en base var ødelagt hele syv ganger. Det var germanere, som mener det kun var dem som kjempet for freden under 2.verdenskrig i Wehrmacht, som hver gang hadde sprengt minnesmerket.

Milans historie tar utgangspunkt i den historiske epoke hvor de germanske overgrepene mot slovenerne var spesielt harde og voldsomme. De fleste jeg ble kjent med fortalte historier fra krigen som omhandlet dem selv eller nær familie, og dette var ofte hendelser som ennå preget mange sloveneres liv, og som hadde satt spor mange hadde vanskelig for å leve med. I denne delen av Europa fortøner forholdet mellom nazistene, partisanerne og de allierte styrker seg noe annerledes enn det som ofte kommer fram i faghistoriske bøker fra denne epoke.

4.8 FORFØLGELSE OG PARTISANERKAMP

Etter at Hitler hadde angrepet Jugoslavia i 1941 ble kärntnerslovenernes skjebne for alvor knytta sammen med hele "det slovenske folk". Slovensk territorium ble betegna som "alten Deutschen Kulturboden", og den tysknasjonale ledelsen lagde planer for germanisering av hele det slovenske befolknings- området. Alle slovenske gutter og menn (i Østerrike) ble innrulert

i Wehrmacht da krigen startet, og de ble sendt til Østfronten og til Skandinavia på lik linje med tusenvis av andre.

Allerede i 1939 rømte flere slovenere fra Kärnten til Jugoslavia av frykt for å måtte kjempe for Hitler i Wehrmacht. Etter at Jugoslavia ble angrepet i -41 fikk de problemer, og mange sluttet seg til partisan-styrker i Jugoslavia, for så å dra tilbake til Kärnten for å kjempe mot Hitler. I Kärnten levde partisanene skjult i skog og fjellområder, og de var avhengig av støtte fra slekt og venner for å overleve. Det var spesielt mat og varme klær partisanene fikk fra slovenske bønder i grenseområdet.

Det var risikofylt å støtte partisanene, og det fikk alvorlige konsekvenser for de impliserte dersom det ble oppdaget. Germanernes strategi gikk ut på fjerne alle slovenere som støttet partisanene for at de skulle få færre støttespillere. Disse slovenerne ble senere deportert til Tyskland.

Som i de fleste andre okkuperte områder arbeidet mange, også slovenerne, i det skjulte under krigen, men det var problematisk. De som for eksempel ble tatt for å spre politisk litteratur, risikerte å ende i tyske konsentrasjonsleire. Angst for konsekvensene gjorde at noen slovenere unngikk å bli involvert i illegalt arbeid. Etterhvert som Gestapos egne folk infiltrerte slovenske miljøer ble risikoen enda større, og mange ble angitt og deportert.

Etter at Jugoslavia ble angrepet i 1941 var det ingen grunn til å frykte politisk innblanding fra Jugoslavia overfor den politikk som ble ført mot slovenerne i Kärnten (Haas, Stuhlpfarrer 1977:84). En stadig mer aktiv, antislovensk politikk i Kärnten nådde et "høydepunkt" 14.april 1942. Fra tidlig på morgenen ble slovenske familier arrestert hjemme av militære enheter, spesielt gjaldt det bønder fra grenseområdet. Det å få slovenerne fjernet fra dette området, ga plass til mange germanere i deres sted.

Slovenerne i Kärnten

Vel 1000 slovenere ble hentet fra sine hjem i løpet av to dager. De ble bokstavelig talt "tatt på senga", og fikk som regel bare en halv time på å gjøre seg i stand. Siden store deler av Kärnten allerede var blitt germanisert før krigen gjorde dette det lettere å hente ut slovenere i forbindelse med "aussiedlung". Husene til de deporterte ble ofte ribbet av deres germanske naboer med en gang slovenerne var hentet, og det var sjelden at noen fikk noe av det de eide tilbake etter krigen. Det var de slovenerne som var kommet på Maier-Kaibitsch sine lister i 1938 som nå ble henta.

Høsten 1942 gjennomførte Gestapo en storaksjon mot slovenske partisanere. Mer enn 100 ble tatt, og 13 av disse ble dømt til døden og senere skutt. Året 1942 var på mange vis et vendepunkt i dette området. "Aussiedlungs"-aksjonen førte til en stadig voksende motstand mot Hitler, som igjen førte til økt bevisstgjøring og mobilisering blant slovenerne.

Partisanerne økte stadig sin aktivitet i Kärnten, og flere og flere av de slovenske soldatene på perm fra Wehrmacht slutta seg til de partisanske avdelingene i stedet for å dra tilbake til fronten. Dette ble etterhvert så utbredt at Wehrmacht innførte en "Urlaubssperre"(nektelse av permisjon) for den sørlige delen av Kärnten sommeren -43.

Jeg hørte flere historier om slovenske gutter som kom på permisjon fra fronten for første gang i 1942/43, og som så fant en germansk familie på hjemgården, fordi deres egen familie var sendt til en leir i Tyskland. For disse var det i alle fall ikke noe alternativ å dra tilbake til fronten.

Det blir stadig gitt ut bøker fra denne epoke, og også høsten-90 kom det ei bok som het "Spurensuche, Erzählte Geschichte der Kärntner Slowenen", som omhandler den behandling slovenerne ble utsatt for før, under og etter krigen. Dette er spor det for mange er vanskelig å leve med, og deres kollektive lidelse blir her uttrykt individuelt gjennom bruk av narrative intervjuer. Slovenere dramatiserer ikke unødige, og historiene blir fortalt uten "ekstra" dramatik.

Etter å ha vandret i noen av områdene hvor begivenhetene faktisk fant sted, er det vanskelig å forstå at så mange fysisk klarte å være partisan. Gutter helt ned til 12 års alderen arbeidet som kurerer i dette barske landskapet. Karawankene, fjellene mot Jugoslavia var partisanenes område, og flere omkom i fjellene når de forsøkte å krysse grensen. De måtte stadig finne nye fluktruter, og helst i så ekstreme områder at det virket usannsynlig for germanerne at noen ville forsøke seg akkurat der. I dette alpelandskapet ligger flere små landsbyer ved foten av fjellene, men det var stort sett for risikabelt for partisanene å ta seg ned til folk. Deres kontakter måtte derfor møte dem på avtalte og utilgjengelige steder langt til fjells.

Da krigen var over i 1945 kom partisanene fram, og i noen dager feiret de seieren over Hitler sammen med de allierte. 1080 partisanere fra Kärnten var blitt drept i kampen mot nazismen fra 1942 til 1945, og alle trodde at krigen faktisk var over i mai -45.

4.9 "KRIGEN ETTER KRIGEN"

8.mai 1945 kom det både jugoslaviske og britiske tropper til Klagenfurt. Alle trodde nå at krigen var over, og etter press fra de allierte ble partisanene avvæpna, og de jugoslaviske troppene ble trukket tilbake. Partisanene betraktet britene som sine allierte, og de visste ikke at det britene fryktet mest av alt var kommunismen, og at Jugoslavia skulle invadere Kärnten fra sør.

Etter at krigen offisielt var over startet det derfor en "ny krig" mot slovenerne i Kärnten. I 1941 var OF som betyr "Slowenischen Befreiungsfront" (Osvobodilna Fronta) blitt dannet for at slovenerne samlet skulle kjempe mot den brutale germaniseringspolitikk som ble ført. Etter at krigen offisielt var slutt i 1945 dannet germanske nasjonalsosialister og tidligere SS soldater såkalte "Wurffkommandos", som angrep slovenske arrangementer. De ødela OF-lokaler, og øvde vold mot enkeltpersoner.

Slovenerne i Kärnten

Den bitreste "krigen" var for mange slovenere den som startet i Kärnten i 1945. Selv om de hadde kjempet mot Hitler som partisaner, var de alliertes frykt for kommunismen så stor at de vendte våpnene mot dem. Slovenere som uttalte seg positivt om Tito og hans politikk risikerte å bli fengsla av britiske militære.

Helena Kuchar (Jelka)¹³ var en av de slovenere som uttrettelig kjempa videre mot fascismen etter at krigen offisielt var slutt. Hun fikk i stand teaterforestillinger, demonstrasjoner og andre tilstelninger for å holde motet oppe blant folk. Ved hvert eneste arrangement ble det bråk, flere ble såret, og noen ble arrestert etter sammenstøtene med politi, britisk militære og nazister. Dersom noen forsøkte å klage på den behandling de ble utsatt for av politi/militære - fikk de som regel til svar at de kunne komme seg over Karawankene til Jugoslavia.

Innledningsvis i dette kap. skriver jeg noen linjer om at det ikke var et landsvikeroppgjør i Østerrike slik som i Norge. Det er en av de viktigste årsakene til at en "ny krig" mot slovenerne kunne begynne i Kärnten i -45. Slovenere og germanere som åpent hadde kjempet mot hverandre i fem år skulle nå bo side om side igjen. Alle germanerne fikk tilbake jobbene sine, uavhengig av hvilken posisjon de hadde hatt under krigen. Det største "uhyret" var jo nå kommunismen.

Disse bitre erfaringer, danner sammen med mange andre hendelser grunnlaget for partenes syn på hverandre i dag. Slovenere har vanskelig for å stole på germanere, og germanere har problemer med å stole på slovenere. Partenes "fastlåste" forståelse av hva som er sant/usant fra epoker i deres felles historie skaper verken grobunn for endringer, eller økt forståelse.

Tilslutt en oppsummering for å samle noen av trådene fra dette kap. om historie, og forrige kap. som omhandlet etnisk og kulturell forskjellighet.

¹³Helena Kuchar(Jelka var hennes navn som partisan), Hun var en av de mest aktive kvinnelige partisanene under krigen, og det er skrevet bok om hennes liv som partisan. "JELKA, aus dem Leben einer Kärntner Partisanin." Thomas Busch/Brigitte Windhab nach Tonband aufzeichnungen von Helena Kuchar 1984. Mannen hennes var innkalt i Wehrmacht, samtidig som hun og to sønner var partisaner i fjellene. Hun ble arrestert etter en "vellykket" razzia, men var en av de heldige som overlevde.

4.10 EN KORT OPPSUMMERING

Slovenerne i Kärnten ble altså en del av Østerrike i 1920, og de ble da en etnisk minoritet i en ny, "ren", germansk kontekst, fordi Østerrike etter 1.verdenskrig ble redusert til "det lille tyskspråklige kjerneområdet", slik det står i Cappelens leksikon (Media 1979, bind 6). De hadde allerede arbeidet i noen årtier for egne rettigheter, og mange betegnet seg selv som slovensk, etnisk sett, lenge før keiserdømmet ble oppløst, men betydningen av etnisitet endret seg etter oppløsningen av det multi-kulturelle keiserdømmet.

Nasjonalismens bærende ide er at mennesker med samme språk, religion og kulturelle og historiske tradisjoner skal samles i et land/en stat, og det var først på 1800-tallet, "nasjonalismens århundre", at nasjonalfølelsen ble formulert som et bevisst krav om "ett språk, en nasjon, en stat". Nasjonalisme som politisk doktrine vekker motstridende assosiasjoner, og tvetydigheten er nasjonalismens vesen. Den blir ofte betegnet som en moderne Janus, med ett ansikt vendt mot venstre og ett mot høyre, men dette dobbeltportrettet gir bare en overfladisk forståelse av fenomenet.

"Most nationalisms can further be defined as ethnic nationalisms, and therefore do not include, in their delineation of the nations, those minorities who happen to live in the territory which they define as the national one.... Minorities, in particular, are "matter out of place" in relation to nationalism; their distinctiveness is in itself a sign of the lack of congruence between nationalist ideology and social reality."

(Eriksen, T.H. 1991:11).

Germanerne i Kärnten (spesielt), og i Østerrike forøvrig snakker om landet sitt som om det bor bare germanere innenfor statsgrensene. Slovenerne i sør er "a matter out of place" slik Hylland Eriksen skriver, på lik linje med f eks ungarere i Burgenland i Østerrike. Alle slovenere i Kärnten er østerrikske statsborgere, men det er ikke alle som deler germanernes forståelse av forholdet mellom etnisitet og nasjonalisme. Mange slovenere hevder at de bor

Slovenerne i Kärnten

midt mellom to majoriteter, og midt mellom to nasjonalistiske ideologier, og at de fullt ut ikke tilhører noen av dem.

Slik jeg har beskrevet i kap 3 og 4 har germanerne arbeidet aktivt for å skape en stat der alle "skal" være germanere. Langt på vei har de også klart dette, for det er ikke så mange slovenere som har greid å stå i mot det sterke assimilasjons-preset de har vært utsatt for. Slovenere hadde like lite sans for de sterke nasjonalistiske tendensene som åpenbarte seg i Slovenia, etter at landet ble fritt i 1990, som de hadde for germansk nasjonalisme.

Nasjonalismen skaper et "imagined community" (Anderson 1983); en forståelse av samsvar mellom etnisitet, språk, kultur og historie i hver stat, som fører til store problemer for slovenerne og alle andre minoriteter. Spesielt siden de i dette tilfellet tilhører samme folk, eller etniske gruppe som de bosatt rett over grensa.

Hvorfor ønsker de ikke å tilhøre samme stat som slovenerne i sør? I følge nasjonalistisk ideologi "skal" jo alle som tilhører samme etniske gruppe bo i samme land - og så kan en slå en strek rundt. Mange slovenere hadde stemt for Jugoslavia under folkeavstemmingen i 1920, og dessuten hadde mange kärntner-slovenere kjempet sammen med Tito-partisanene mot germanerne under krigen. Slovenerne definerte dette som de allierte og partisanenes felles kamp mot Hitler og nazismen, mens en del germanere definerte dette som forræderi, jfr. feiringen av 10.okt. på Ulriksberg.

Nasjonalismens vesen er i seg selv skremmende, spesielt for de slovenerne som har opplevd 2.verdenskrig, for:

"Det nazistiske prosjektet er det mest kjente og antagelig det mest barbariske forsøket på å realisere nasjonalstatsprinsippet - ved å fordrive eller tilintetgjøre alle av fremmed nasjonalitet innenfor statens grenser." (Waage,P.N. 1993:316)

og derfor var det noen som antydte forsiktig at det var en egoistisk tankegang som lå bak Slovenijas løsrivelse. Landet er etnisk sett "rent", fordi over 90% av innbyggerne er slovenere, og dette ble fremhevet av dem selv som positivt, og som en av årsakene til at de økonomisk sett nesten var på linje med land i vest Europa.

Jeg har ikke diskutert eller problematisert hvor grensen mellom Vest- og Øst-Europa skal trekkes, fordi den minoriteten som her er i sentrum befinner seg innenfor grensene til Østerrike, som igjen i alle sammenhenger blir definert som en del av Vest- Europa. Det interessante er at slovenerne i Slovenia har trukket grensen mellom Vest og Øst-Europa sør for seg selv, slik at de tilhører vest i motsetning til de øvrige landene som tidligere utgjorde Jugoslavia. Den utstrakte grensehandelen viser jo også at forbruksvarer produsert og kjøpt i vest, i dette tilfellet i Østerrike er ettertraktet, til tross for at det innebærer å stå i bilkø i timevis hver vei over fjellpasset.

Slovenere som har latt seg assimilere eller integrere som windere har på mange måter gitt opp. Det er bare slovenere som arbeider aktivt enten i tilknytning til "Rat" eller "Zentralverband" som fortsatt insisterer på at slovenere skal behandles på lik linje med germanerne i Kärnten. De fastholder at de ikke kan slutte seg til verken en slovensk eller germansk nasjonalistisk ideologi på bakgrunn av mange bitre erfaringer med nasjonalismens aggressive og fascistiske side. Men å fastholde en slik "mellomposisjon" er ikke enkelt, og standpunktet blir avvist som lite troverdig fra både germanere i Kärnten og slovenere i sør.

Samtidig er det tildels de samme eller lignende erfaringer som fører til at kärntnerslovenere foretar helt ulike valg slik empirien viser, og det er vel egentlig ikke mulig å si at de deler noe annet enn mange bitre erfaringer og mye urett. Etter at det multikulturelle keiserdømmet ble oppløst, og Østerrike ble opprettet i 1920, og da ble en etnisk sett "ren" stat, har "uretten" mot slovenerne som regel skjedd på grunnlag av germansk nasjonalisme.

Slovenerne i Kärnten

Er det mulig å si noe empirisk og analytisk om de kulturelle prosesser som skapes på grunnlag av denne type erfaringer - uten at beskrivelsen blir essensialistisk, eller med andre ord et fastfrosset bilde av den slovenske kulturen? Min beskrivelse av "traurighet" i neste kap. er et forsøk på det.

KAPITTEL 5: TRAURIGKEIT

5.1 TRAURIGKEIT

Traurigkeit - et "flyktig" ord som beskriver et kulturelt fenomen skapt av sosiale prosesser - er et forsøk på å antyde et innhold i noe mangetydig - og kanskje også noe "utydelig"? Det er et ikke- språklig fenomen som "smuldrer opp" når en skal sette ord på det, og som eksplisitt bare kommer til uttrykk gjennom ulike former for kunst.

Her i teksten skal jeg blant annet forsøke å bruke poesi som innfallsvinkel for å nærme meg betydningen av traurigkeit - uten at jeg vil gjøre beskrivelsen for presis. Et kulturelt fenomen som i hovedsak ikke er språklig kan ikke begrepsfestes og beskrives nøyaktig, for her er feltarbeiderens materiale basert på en forståelse av noe "Beyond the words" (Wikan 1991).

Traurigkeit er ikke et "noe", en ting som en kan gå rundt å forsøke å finne. Etter at jeg skjønte hva traurigkeit refererte seg til, opplevde jeg likevel at dette var "noe" som henvendte seg til noe relasjonelt, til noe som gjaldt fundamentale forhold mellom germanere og slovenere, og som var mer eller mindre tilstede i alle slovenske kontekster i Kärnten.

Hvordan forstås så begrepet? Jo - som en type melankoli som "hviler" over alle slovenere i Kärnten, og som alltid er "tilstede", men som eksplisitt bare kan uttrykkes på bestemte måter. Min påstand er at traurigkeit ligner imperativitet, det er alltid der og påvirker den slovenske aktør, uten egentlig å organisere den interetniske samhandling.

5.2 MELANKOLSK OG SMILENDE

Slovenere snakker om urettferdighet på en stillferdig måte. Ingen store fakter og uten dramatik, også når de forteller om svært dramatiske hendelser. Milan Petek som tidligere (se kap.2) er presentert, fortalte om hvordan slovenere tidligere ble forfulgt, og fortsatt blir aktivt motarbeida av germanere, nøyaktig på samme måte som når han f.eks. fortalte om hvordan det var mulig å få kjøpt en brukt sykkel.

Slovenerne i Kärnten

Noen ganger var det umulig for meg å ikke reagere emosjonelt utagerende på "tragiske" historier om urettferdighet, men responsen var stort sett lik hver gang - resignerte smil. Slovenere fortalte sine historier på denne stillferdige måte, og ingen begynte f.eks. å gråte, selv om de fortalte om hendelser det måtte være problematisk å snakke om.

Nina, Milans datter var 13 år. En ettermiddag hun kom hjem fra skolen, fortalte hun om hvordan en eldre, germansk dame hadde skjelt henne ut på bussen fordi hun hadde snakket slovensk med en klassevenninne fra det slovenske gymnaset. Min reaksjon var at det måtte være ekstra vanskelig å takle en slik hendelse for henne som var så ung. Tenk å bli "angrepet" på den måten bare fordi du snakker "feil", eller altså ditt eget språk på en buss. Men hun fortalte om hendelsen nesten uanfektet, og hun smilte resignert av mitt engasjement. En annen gang fortalte hun:

"På barneskolen lærte vi aldri om slovenere. Selv da vi hadde historie og geografi ble det aldri nevnt at det også bor slovenere i Kärnten, og at de alltid har bodd her. Jeg følte mange ganger at jeg var usynlig, og at alt jeg hadde lært hjemme av foreldrene mine ikke var sant."

Nina gikk på en germansk barneskole i landsbyen der familien bodde. Hun hadde kort vei til skolen, men hadde ingen venner - fordi hun var slovensk. Selv om hun, som resten av familien snakket perfekt tysk, la hun aldri skjul på at hun var slovensk, og det ble derfor umulig for germanere i nabolaget å se bort fra deres etniske status, og "late som om" de var germanere. Nina lærte hjemme at hun skulle være stolt over å være slovensk, og at hun aldri skulle legge skjul på det. Helt fra Nina var liten jente ble hun derfor sanksjonert på lik linje med foreldrene, og hun lærte tidlig at sanksjonene bare ble verre dersom hun begynte å gråte, ble rasende, eller på andre måter viste at hun tok seg nær av å bli utestengt fra fellesskap til de germanske barna i landsbyen. Før hun fortalte om denne type hendelser syntes jeg det var rart at hun ikke hadde noen venner i landsbyen, og at hun var så mye sammen med familien. Nina virket ofte grublende og tungsindig, og sjelden munter og glad.

Etterhvert ble det et mere gjennomgående bilde av slovenere i Kärnten at de framsto som resignerte og smilende - på samme tid. Det er vanskelig å sette fingeren på noe konkret, for "alle" var hyggelige, men på samme stillferdige måte som de var lei seg.

Ninas mor og Milans kone, Marjeta kommer fra Ljubljana i Slovenia. Hun greide ikke å takle de endringene det medførte å flytte fra en posisjon i ei majoritetsbefolkning til å bli del av ei minoritetsbefolkning; Hun sa det slik:

"Forholdet mellom slovenere og germanere går meg på nervene, og jeg blir deprimert. Min mann må være følelsesmessig avstumpet, for det virker ikke som om han lar seg påvirke av alt det vi må tåle."

Når hun eller ungene hennes ble urettferdig behandlet ble hun sint og lei seg, og hun klarte ikke å håndtere konfrontasjoner slik en "skal", nemlig helt kontrollert. Dermed hevdet andre slovenere at hun var ustabil og ofte deprimert. Dette blir oppfattet som negative egenskaper, og det førte til at hun hadde få venner. Hennes problemer med å lære og akseptere de kulturelle koder for opptreden i det offentlige rom i Kärnten, gjorde henne imidlertid til en god informant for meg. Marjetas uttalelser gjorde meg oppmerksom på kulturelle forskjeller mellom slovenere i Slovenia og Kärnten (jfr.kap.3), også med hensyn til traurigkeit.

Hva mener hun så med å karakterisere sin mann som "følelsesmessig avstumpet?" Var det bare han som var det, eller er det et utsagn hun kunne brukt om hvilken som helst kärntnerslovenere? Før jeg forsøker å antyde noen mulige svar vil jeg presentere Joce Messner. Han er en aktiv etnopolitiker på vel førti år som er mørk og intens, og umiddelbart mer utagerende enn de fleste andre slovenere jeg møtte. Han fortalte i en sen nattetime etter et langvarig politisk møte at:

"Jeg har mange ganger lyst å ta med familien og flytte til Wien. Langt bort fra alle problemene i Kärnten. Jeg føler meg sliten og utbrent."

Slovenere i Kärnten

Flere slovenere fortalte på tomannshånd den samme historien. Likevel holdt de ut år etter år, og jeg hørte aldri slovenere si til hverandre at de snart ikke orket mer. Gruppen av aktive er liten, derfor blir belastningen for den enkelte stor.

For Marjeta ble underkommuniseringen av vanskeligheter ganske absurd. Hun greide ikke helt å forstå hvorfor slovenere ikke kunne snakke mer eksplisitt om hvor problematisk det var å holde "alt" inne i seg. Det var ulogisk for henne at det ikke skulle være "lov" å klage sin arme nød dersom det var det en følte behov for. På den annen side er dette noe som kanskje må betraktes som "doxisk" i Bourdieus forstand for slovenere i Kärnten, det vil si helt implisitt. De vet ikke hvorfor de "alltid" holder maska i alle situasjoner - uansett hva de blir utsatt for. De bare gjør det.

For meg var det derfor overraskende at Joce Messner ga så direkte uttrykk for håpløshet, og at han innrømmet at han følte seg sliten og utbrent. "Frontstage" viste han et glødende engasjement, og han var en av de som deltok på "alt", flere kvelder hver uke på ulike arrangementer, ved siden av en krevende jobb og familie. Dette høye tempo var "vanlig" blant (spesielt) aktive, slovenske menn.

Milan hevda at han hadde trappet ned på tempoet, og at han ikke orket å delta på "alt" lenger. Likevel var han aldri hjemme før sent på kveldene, og bare helgene var avsatt til familien. Alle de "aktive" slovenere jeg ble kjent med, både kvinner og menn, fortalte på tomannshånd at de ofte var slitne, og at de gjerne skulle bodd et annet sted. Derfor kunne nok Marjetas utsagn om Milan vært brukt på de fleste.

Hvorfor er det så ikke flere som reiser fra Kärnten? Jeg tror ikke det er mulig for dem å reise fra årsakene til at de er slitne og utbrente. Selv om hverdagen kanskje ville vært enklere et annet sted, med bedre tid til familie og venner, er det likevel ikke bare dette de arbeider for. Det er likeverd, sjølrespekt, og kanskje også et bedre utgangspunkt for sine barn. Det er langt igjen, for Nina på 13 år var allerede sterkt preget av å være blitt sanksjonert fordi hun var slovensk og ga uttrykk for det. Hennes egne erfaringer sammen med familiens historie og

andre sloveneres historie danner grunnlaget for hvordan hun forstår seg selv. Hun er allerede blitt "melankolsk og smilende".

5.3 FRAVÆR AV "TRAURIGKEIT"

Etter noen måneders feltarbeid dro jeg på besøk til Maja (tidl. ansatt på instituttet i Klagenfurt, se kap.2) og hennes familie i Trieste. Det føltes som en befrielse å være noen dager i Trieste, men det tok tid før jeg forsto hvorfor. Stemningen her var lett og hyggelig, og vi lo masse sammen. Plutselig forsto jeg at jeg ikke hadde ledd høyt på evigheter.

Det var for så vidt hyggelig å bo i Kärnten, og jeg var på dette tidspunkt blitt kjent med mange det var trivelig å være sammen med. Det opplevdes imidlertid som ganske annerledes å være blant slovenere i Italia. Jeg forsøkte å formidle denne opplevelsen til Maja, og hun forsto med en gang poenget mitt. Hennes respons gjorde meg med ett oppmerksom på den allestedsnærværende følelse av melankoli i det slovenske Kärnten. Gjennom samtaler med henne ble jeg senere i stand til å gjenkjenne følelsen av traurigkeit både i tekster og episoder.

Det er som nevnt problematisk å anskueliggjøre traurigkeit. Det er en følelse en kan forsøke å "mane" fram med ord, men som ingen ord kan beskrive presist. Derfor var traurigkeit heller ikke alltid eksplisitt til stede når vi skulle forsøke å snakke om fenomenet hos Maja i Trieste.

Gjennom sin forskning hadde Maja et rikt materiale å øse av. Hun hevdet at selv om slovenere gjør forskjellige valg på grunnlag av objektivt sett de samme, eller lignende omstendigheter - eksisterer traurigkeit som følelse i alle kärntnersloveneres liv. Hun hadde blant annet vært med i et forskningsprosjekt som hadde greid å intervjuet omtrent tyve såkalt assimilerede slovenere i Kärnten. Deres ønske om å velge bort sin etniske status hadde ikke medført at de også hadde greid å "velge bort" traurigkeit. Jeg fikk lese avskrifter av alle intervjuene, men det er verd å merke seg at jeg fikk ikke lov å sitere fra dem for å kunne dokumentere mine

Slovenerne i Kärnten

slutninger, fordi Maja ville beskytte informantene sine. Dessuten var det et samarbeidsprosjekt, og hun måtte i såfall ha innhenta tilatelse fra sine kolleger på prosjektet.

Generelt kan det imidlertid refereres at mange av de assimilerte mente de hadde det bra nå, og at de faktisk hadde valgt seg bort fra mange problemer ved å fremstå offentlig som germanere. Samtidig mente de det var sårt å ha erfaringer og historier inne i seg, som de ikke kunne dele med andre uten dermed å avsløre at de hadde slovensk bakgrunn. Enkelte hevda også at de ennå ikke greide å formidle følelser like bra på tysk som på slovensk. Kjærlighet, nærhet og deres innerste tanker var ennå "slovenske" for mange assimilerte. De følte seg ofte ensomme, og det var umulig å vise disse sider ved seg selv til germanske venner. Maja fortalte:

"Assimilerte er ingen enhetlig gruppe, og deres begrunnelser for de valg de har gjort er derfor forskjellige. Noen bruker mye energi på å rettferdiggjøre at de har tatt avstand fra sin slovenske bakgrunn, andre er svært ekstreme og mener slovenere ikke har krav på noen "særrettigheter". De kritiserer slovenere sterkt, og er demonstrative i den måte de tar avstand fra egen bakgrunn på."

Dette ble nok en "bekreftelse" på min antagelse om at traurighet er nært forbundet med slovensk historie og etnisitet. Det var ikke nødvendigvis bare egne erfaringer som hadde ført til at de valgte å fremstå som germanere, men oftere en blanding av familiens erfaringer, eller "muntlige historie" fra et par, tre generasjoner, sammen med egne barndomserfaringer. Ingen beskrev sin personlige historie helt isolert fra familiens, derfor kunne "familieerfaringer" brukes som en del av legitimeringen også for egne valg. F.eks. kunne besteforeldres vanskelige, økonomiske stilling rundt 1920 være et supplerende argument for å velge seg bort fra "slovensk fattigdom".

Få av de assimilerte mente det var mulig å være slovensk, og samtidig være likestilt med germanerne. "Likestilt" refererer ikke bare til materiell standard, men også til kulturelt

likeverd med germanere. Ingen av dem hadde tro på at germanerne noen gang ville kunne leve side om side med slovenerne og betrakte dem som "likeverdige".

Her er det stort sammenfall mellom argumentasjonen til de assimilerte og "Zentralverband" i Kärnten. De siste hadde også liten tro på at germanerne ville akseptere slovenere på lik linje med seg selv, men deres valg var paradoksalt nok likevel å kjempe for slovenske rettigheter, også ved å fremstå som slovenere så ofte som mulig i det offentlige rom, i håp om at dette skulle generere endring i germanernes forhold til slovenerne.

Flavio, Majas mann arbeidet som historiker, og hans forklaring på fraværet av traurigkeit i Italia var knytta til historiske variabler. Han mente kampen mellom slovenere og italienerne hadde vært fundamentalt forskjellig fra kampen mellom slovenere og germanere. I Italia hadde konfrontasjonene vært direkte, harde og voldsomme, men uten at noen part har følt seg spesielt "underlegen". En annen forskjell han framhevet var at de italienske slovenerne tidligere utgjorde en differensiert befolkning på linje med italienerne, med adel, borgerskap og bønder. I Østerrike hadde slovenerne i hovedsak vært ei bondebefolkning.

Med andre ord kan en si at slovenernes nåværende identitet i Italia er koblet sammen med andre historiske og interetniske forutsetninger enn i Kärnten. Av denne grunn er de nåtidige interetniske relasjoner i Italia ikke asymetriske som i Kärnten. Styrkeforholdet mellom majoritet og minoritet har aldri vært så entydig i Italia som i Østerrike, og kunnskapen om at slovenerne tidligere var (føydalt) differensiert slik som italienerne, har hatt betydning for hvordan de posisjonerer seg selv i forhold til italienerne.

Mine egne observasjoner viser også forskjeller. I Trieste hører du både italiensk og slovensk ute, på markedet og på kafeer. Maja pratet lite italiensk, men klarte seg godt med slovensk. Hun fortalte at det mange ganger var nok bare å si noen ord til datteren på slovensk for å bli besvart på slovensk f eks på markedet. Dette er også annerledes i Klagenfurt der det kun er

Slovenerne i Kärnten

en slovensk kafe, og der de slovenske bøndene som kommer til Klagenfurt for å selge varene sine, konsekvent snakker tysk.

En kveld i Trieste inviterte Flavio oss på middag på en vingård i nærheten av byen. Snart kom flere slovenske venner innom, og vi lagde et stort langbord. God mat, god vin, mange språk og mye latter. Det viktigste var å bli forstått, så både slovensk, italiensk, tysk og engelsk var i bruk om hverandre. De fleste rundt bordet var italienske, intellektuelle slovenere, men det var det umiddelbart vanskelig å forstå for meg. Den muntre "italienske" stemninga sammen med høylydt latter var veldig forskjellig fra det jeg hadde opplevd i Kärnten. Der hadde jeg også vært i hyggelige middager, men stemninga hadde aldri ligna på den i Italia. Slovenere i Kärnten er mer "dempet", og de smiler mer enn de ler. Humoren er ofte "svart", og melankolien er aldri helt fraværende.

Jeg vil gjenta at det var i Italia jeg forsto traurighets betydning i Kärnten. Følelsen av melankoli som "alltid" er tilstede der, manglet i Italia. Etter å ha vært i Trieste fikk jeg en følelse av at slovenerne i Kärnten aldri lo "ordentlig", og aldri var helt lei seg. Det virket som om de hadde en sterk, ytre kontroll over seg selv som ikke var bevisst. De følelsene som syntes å være fraværende i samhandling - men som likevel syntes å leve i hver enkelt, "fant" jeg i poesien.

5.5 TRAURIGKEIT OG POESI

I poesi kan hat, fortvilelse og angst komme nakent til uttrykk, men det er omtrent utenkelig at noen skulle kunne gi uttrykk for denne type følelser direkte og tydelig i samhandling. Her vil poesi bli brukt for å vise hvordan slovensk litteratur kan være et redskap for å skape et fellesskap rundt noe "ikke verbalt".

Andrej Kokuts dikt er vakre og harde. Første gang jeg så dikteren tenkte jeg det var stor kontrast mellom hans måte å være på og å skrive på. Kokut var høy, tynn og alltid diskret kledd på en slik måte at han virket litt "usynlig", stille og reservert. Noen av diktene hans

gjorde inntrykk på grunn av sin råhet og styrke. Dette er hentet fra samlingen "Dornenblüte" fra 1988.¹⁴

SCHLAGE

Schlage die Erde,
damit sie dich liebt.
Erniedrige deine Mutter,
damit sie dich in den Himmel huldigt.
Töte deinen Freund,
damit dich die Feinde ehren.
Vernichte deinen Bruder;
und du wirst mit ihm im selben Grab versinken.

Diktet er som et slag i magen, og etterlater en forundring over intensiteten i hatet. Er det så jævlig å være slovenere i Kärnten selv om ingen sier det høyt? Kokut og flere andre slovenske forfattere bruker egne erfaringer i det de skriver, og ofte danner forholdet slovenere/germaner et bakteppe i tekstene. Deres personlige historie er noen ganger synlig, blant annet deres opplevelser og erfaringer i forbindelse med siste krig.

Diktet "Schlage" er hardt, og språket i diktet formidler et hat og en smerte som det sjelden gis uttrykk for - selv i poesi. Mange av Kokuts dikt skaper en følelse av resignasjon og melankoli - med andre ord traurigkeit. Han er en slovensk dikter mange leser og er glad i, og han greier å sette ord på den varhet de bærer inne i seg med tanke på egen identitet som slovenere.

I et dikt sier han det slik:

¹⁴Peter Handke har oversatt Kokuts dikt fra slovensk til tysk, og han omtaler dem slik: "Nicht nur das slowenische Volk sprechen Sie an, sondern das vergessene, verlorene Volk in jedem Einzelnen, wo auch immer. Und es ist nicht die Traurigkeit, der Sie *nachgeben*, sondern die Trauer, die Ihre Sprache *leitet* und auch härtet."

KANN NICHT ANDERS.

Ich weiss, es bringt nichts ein.
Die Menschen wünschen schöne und reine Verse,
solche über Blumen, über das traute Heim.
Sie wollen frei sein, mit niemandem in Kontroverse.

Ich aber enthülle mit allem Ernst die Schande,
offenfare allzu oft meine Hertzengüte.
Ich weiss, solche Taten verlaufen sich im Sande,
sie deuten mir das Ende an, werden mir zur Dornen blüte.

Und dennoch will ich die Wahrheit suchen.
Obwohl die Worte hierzulande zweierlei Bedeutung haben.
Aber ich will, ich will fürs Lügen keinen Kuchen,
will und kann nicht die Last des Zwiespalts tragen.

Han har ikke noe håp for framtida, samtidig som han heller ikke kan gi opp. Dette er kjernen i mange aktive sloveneres kamp for slovenske rettigheter. "Backstage" kommer tvil og mangel på håp til syne, men dette skjules så godt som mulig "frontstage". Da blir kanskje det å dele følelsen og forståelsen av traurighet gjennom dikt, noe som kan være til hjelp når kreftene ikke strekker til?

I diktet "Kann nicht anders" skriver Kokut at han vet at alle vil ha dikt om blomster og lykke. De fleste vil helst unngå konflikter, men han klarer ikke å leve slik. Han viser for ofte hvem han er, og forstår at det tilslutt vil bli hans bane. Likevel vil han fortsette å søke etter sannheten, selv om ordene har dobbel betydning. Han vil ikke skjule noe med løgner.

Dette diktet skaper mer enn noen andre de følelsene som jeg tror ligger i begrepet traurigkeit. Det er melankolsk, men formidler samtidig en styrke. Dette er vesentlig, for slovenere gir ikke opp og kjemper stadig videre.

5.6 EN ANALYTISK TILNÆRMING

Slovenere har en kollektiv forståelse av traurigkeit, samtidig som deres individuelle situasjonsforståelser fører til ulike valg på grunnlag av de samme erfaringer og hendelser.

Forståelsen av traurigkeit-fenomenet kan derfor analytisk sett deles i to: De deler en kollektiv forståelse av sin situasjon som omtales som traurigkeit, men denne "skal" ikke kommuniseres eksplisitt, eller direkte i hverdagen på et individuelt nivå.

Det er vanskelig å finne et antropologisk begrep som analytisk gir assosiasjoner som fører til en ytterligere presisering, men Geertz' definisjon av begrepet "ethos", synes å være mest i tråd med den begrepstype jeg søker som basis for min beskrivelse.

"A people's ethos is the tone, character, and quality of their life, its moral and aesthetic style and mood, it is the underlying attitude toward themselves and their world that life reflects." (Geertz 1973:127)

Spesielt siste setningen: "The underlying attitude toward themselves and their world that life reflects" gir assosiasjoner til en begrepstype som kan romme en slovensk forståelse av egen historie, deres stolthet og verdighet med tanke på både kollektiv og egen identitet - og til traurigkeit.

De assosiasjoner Geertz' definisjon gir, kan muligens være til hjelp analytisk, uten at parallellen mellom ethos og traurigkeit strekkes for langt. Dette er ikke en jakt etter et

Slovenerne i Kärnten

analytisk begrep som kan beskrive en empirisk lukket "helhet", men det finnes åpenbart et fellesskap rundt fenomenet, utenfor hver enkelt slovenere. A.L.Epstein definerer ethos slik:

"I refer to the identifiable thread of continuity of a group as its ethos, the structure of assumptions, values, and meanings which underlie particular and varying expressions of cultural behaviour; and just as in the case of the individual the notion of personality is accompanied at the level of self - perception by the sense of ego - identity, so ethos has as its counterpart the sense of collective identity, the consciousness of belonging to a group that exists in time." (Epstein 1978:122)

Jeg mener traurighet som kulturelt fenomen er skapt av de erfaringer slovenere har etter å ha levd i samme område som germanere i generasjoner. Forholdet mellom partene er så fastlåst at enhver kontakt bekrefter og vedlikeholder de stereotypier partene allerede har om hverandre. Når traurighet i likhet med mange andre sosiale prosesser skapes igjen og igjen, og det virker som om det slovenske "ethos" er forbausende stabilt, er det fordi determinantene er omtrent konstante.

Min forståelse av traurighet i lys av sloveneres forståelse av egen fortid, henger sammen med hvordan sannhet forstås av slovenerne i Kärnten. Kokut sier i diktet "Kann nicht anders" at han vil fortsette å søke etter sannheten til tross for at ordene har dobbel betydning. Dette forstår jeg som en fortsatt insistering på at slovenere forteller "sannheten", mens germanerne gjør det motsatte. Det er mange "lik i skapet" i Kärnten, og det er betydelig sprik mellom den slovenske og den germanske versjon av flere fortidige hendelser, jfr. diskusjonene i forrige kap. Kokuts dikt blir sikkert beskrevet som patetiske av mange germanere, de kan ikke skjønne hva det er slovenerne klager over.

Det er mange faktorer som ligger til grunn for dannelsen av kollektiv identitet. A.L.Epstein sier det slik:

"It may be the sharing of a language or literary heritage, a religion, a common historical fate, or some combination of these. Such factors merge with, and serve to feed, the sense of history, that thread which links a people or a group to its past and holds its promise for the future." (ibid 1978:122)

Når slovenere insisterer på at deres versjon av egen historie er "sann", har dette både som forutsetning og som konsekvens det bildet de har av seg selv. Til tross for mye motstand gir de ikke opp, og kan derfor holde hodet høyt. Den kollektive forståelsen de har av "traurigkeit" er nært forbundet med verdighet, som igjen har sammenheng med at de mener det er de som forteller "sannheten" - uansett hva det måtte koste.

Traurigkeit er et aspekt ved de fleste sosiale relasjoner, inter- og intra-etnisk, og det skaper kontinuitet, mere enn endring i relasjonen sloveners/germaner. Traurigkeit vedlikeholdes ved at det prosessuelle forholdet mellom traurigkeit, historie og etnisitet skaper begrensninger for hvilke endringer som er mulig.

Dersom slovenere hadde valgt "å se bort fra" historien slik palestinerne og de svarte i Sør Afrika har vært nødt til å gjøre under de pågående forhandlingene, for å komme fram til nye måter å samhandle med fienden på, hadde dette blitt en "annen" historie. Men ennå danner slovensk historie basis både for deres kollektive og individuelle identitet som slovenere.

Slovenerne i Kärnten

KAPITTEL 6: AVSLUTNING

*"Versuchen wir also,
diesen so schwer geprüften Raum
endlich nicht nur von seiner Angst
vor der Lüge zu befreien,
sondern auch von seiner Angst
vor der Wahrheit.
Schauen wir endlich aufrecht,
ruhig und gespannt
uns selbst ins Gesicht,
unserer vergangenheit,
Gegenwart und Zukunft.
Aus deren Zweideutigkeit
gelangen wir nur dann,
wenn wir sie begreifen."*

(Vaclav Havel, Salzburg 1990)¹⁵

¹⁵Dette sitatet er hentet fra et hefte de slovenske studentene i Wien lagde i forbindelse med 10.oktober feiringens 70-års jubileum i 1990. Studentene mener at Havel her snakker spesielt om Kärnten, og om germanernes og slovenernes problemer i dette området. I alle fall ligner hans beskrivelse på det som slovene selv omtaler som "urangst", jfr. kap.1 og 3.

6.1 OPPSUMMERING, ULIKE DELER - SAMME TEMA

Kärnten er som Havel beskriver et hardt prøvet område som er bebodd av ulike former for angst, og de fleste av "angstene" er knyttet til ulike forståelser av fortiden bekreftet i nåtidige hendelser. Germanerne har "bukta og begge endene" på de fleste områder, men deres "angst" knytter seg likevel til den tro, at dersom slovenere får reell innflytelse, vil Kärnten før eller siden bli en del av Slovenia (tidligere: Jugoslavia). Dette er forståelig fordi slovenske tropper to ganger har kommet over grensa fra sør, første gang i forbindelse med folkeavstemmingen i 1920, og sist under 2.verdenskrig da Titos partisaner rykket over grensa i 1945.

På den annen side er slovenernes "angst" i første rekke knyttet til frykten for at de av forskjellige grunner ikke lenger skal make å kunne være slovenere i Kärnten. Den mest dramatiske endringen i slovenernes situasjon inntraff da keiserdømmet Østerrike/Ungarn ble oppløst etter 1.verdenskrig. Inntil da hadde slovenerne alltid bodd i samme rike, men under ulike herskere. Det var den føydale oppdelingen i Europa som skapte de viktigste skillene mellom folk i flere hundre år, og det var først på slutten av forrige århundre at nasjonal bevissthet og etnisitet fikk betydning.

Slovenerne i Kärnten som hovedsaklig var ei bondebefolkning var plassert lavest på den føydale, hierarkiske rangstigen, og de fikk først i dette århundre sin egen utdannede "elite". Voksne slovenere har foreldre eller besteforeldre som husker den fornedrelse og undertrykkelse de var blitt utsatt for av germanske jordeiere. De er derfor nå sterkt opptatt av den økonomiske og materielle trygghet, som utdanning kan gi.

Til tross for mange likeartede negative erfaringer med den germanske majoriteten, foretar likevel slovenere ulike valg på grunnlag av de samme omstendigheter. Gjennom å beskrive det nære forholdet mellom etnisk tilhørighet og tolkninger av historien i Kärnten, har jeg forsøkt å vise at disse prosesser ikke kan forstås uten at de sees i relasjon til hverandre. Ved å koble betydningen av traugheit til historie og etnisitet, sier jeg også noe om det kulturelle innhold som er skapt av disse prosessene. Kapittel 3,4 og 5 omhandler ulike aspekter ved det

å være slovenere i en germansk kontekst, men de er også ment å være selvstendige bilder som spinner rundt den samme intensjon, nemlig det å skape et mest mulig nyansert bilde av den etniske relasjons betydning i denne spesifikke empiriske konteksten.

Slik jeg har prøvd å vise gjennom flere empiriske eksempler har slovenere og germanere et fastlåst bilde av hverandre, som er slik at enhver kontakt mellom partene bekrefter de stereotypier de allerede har opparbeidet. Dette er også tilfellet intrakulturelt, det vil si blant slovenere. Det er viktig å ha en nyansert forståelse av de etniske prosessene som har generert disse stereotypiene. Ingen av de avgrensningene som er skapt er egentlig "uoverstigelige" i Kärnten, de konstitueres i første rekke av ulike forståelsesmåter anvendt på det samme historiske materialet fra slovenernes og germanernes felles fortid.

Slovenere som avviser sin slovenske bakgrunn, eller som ikke kan eller ønsker å snakke slovensk er "usynlige" som slovenere. De får da en rolleutforming som paradoksal nok er fullt ut forståelig for germanerne, for det er som nevnt sammenfall mellom majoriteten og minoritetens kulturelle profil i Kärnten. Begge gruppene er katolske, opptatt av materiell velstand og ro og orden. Det er ingen ytre tegn som avslører at noen er slovenere, og så lenge de unnlater å bruke sitt språk eller avstår fra å presentere seg som slovensk framstår de som "germanere". Derfor kan det tidvis være problematiske fortsatt å insistere på å ha slovensk tilhørighet, når man vet hvilken sosial stigmatisering dette medfører. Det at det i det hele tatt bor slovenere i Kärnten, at de hevder at de alltid har gjort det, og at de mener at de også har rett til å være der, er et betydelig problem for mange germanere.

Jeg har forsøkt å illustrere de mange prosesser som er i sving mellom slovenere og germanere, og blant slovenere med hensyn til de etniske forhold i Østerrike. Slovenerne synes ikke å ha en samlet front mot det germanske på noe nivå, ideologisk sett er det slovenske "samfunn" i Kärnten fragmentert. De ulike minoritetsfraksjonene synes å være slik plassert at det blir viktigere å motarbeide hverandre enn å samarbeide.

Slovenere i Kärnten

Selv om slovenere har vansker med å samarbeide på tvers av de ideologiske fraksjonene, har det aldri vært så store konflikter mellom slovenere, som det har vært mellom slovenere og germanere. For å illustrere dette kan en f.eks. tenke på partenes forhold til hverandre under siste krig, der de slovenske partisanene og germanerne i Wehrmacht kjempet mot hverandre. Her avlet vold mere vold, og partene tok hverandre til fange og drepte hverandre i en stadig akselererende runddans.

Et annet eks. kan være germanernes reaksjoner da det ble satt opp tospråklige veiskilt i syd-Kärnten i 1972. Det var en demokratisk, politisk beslutning som lå til grunn for dette, men det var likevel vanskelig å tolerere skiltene for germanerne, fordi de gjorde det eksplisitt at dette var et tospråklig område, og alle skiltene ble fjernet. Aksjonene var tildels voldelige, og germanerne holdt fast på sine aksjoner helt til det ikke lenger ble mulig å sette opp flere tospråklige skilt.

Det var ikke bare KHDs (se kap.4), ekstreme sympatisører, som tok del i disse aksjonene, men germanere fra de fleste politiske partier, og til og med politi. Selv om dette først og fremst var en inter-etnisk konflikt, var også disse tospråklige veiskiltene problematiske for assimilerende slovenere. De ble igjen minnet om sin slovenske bakgrunn som de bruker så mye energi på å fortrenge. Martin Fritzl skriver:

"Die Ortstafeln stören das mühsam zurechtgezimmerte Selbstbild des "deutschen" Kärntners. So sind ja viele Kärntner, die slowenischsprachig oder zweisprachig aufgewachsen sind, besonders aktive Deutschnationale. Sie haben das "Feindbild Slowene" in ihr Weltbild integriert und fühlen sich selbst als "Deutsche". Da sich jedoch die eigene slowenische Vergangenheit nicht ganz vergessen lässt, muss sie bekämpft werden. Entweder in jenen, die als Slowenen politisch aktiv sind, und die damit psychologisch den verhassten slowenischen Anteil an der eigenen Identität repräsentieren, oder in den Ortstafeln, die andauernd daran erinnern würden."
(Fritzl, M. 1990:85)

Det dette viser er at slovenerne ikke kan ta opp kampen mot germanerne på deres premisser, så lenge styrkeforholdet er så ujevnt som det er. Germanerne har kontroll over alt som skjer i det "offentlige rom" i Kärnten slik "veiskiltkrigen" viser, og de har dermed også kontroll over hva som blir definert som de offentlige "sannheter". Germanerne oppfatter seg faktisk som så "suverene" at de verken føler behov for å inngå i en reell diskusjon med de slovenske fraksjoner, eller for å begrunne sine standpunkter.

Illustrasjonen viser et flyveblad som ble utgitt av KHD i 1976 i forbindelse med en aksjon mot slovensk morsmålsundervisning i skolene. "Slovenere" er et så entydig negativt ladet begrep for dem at det ikke er nødvendig med en videre argumentasjon omkring morsmålsspørsmålet for å begrunne avvisningen. Og det er jo faktisk så "enkelt" for de slovenere som velger assimilasjons- løsningen at de kan gjøre som propagandaen sier - Velg tysk, når du ikke vil være slovenere!

6.2 EMPIRI OG FØLELSER

Innledningsvis har jeg presisert at oppgaven bygger på min forståelse av slovenske informanternes forståelse av de enkelte sammenhenger. Jeg har forsøkt å beskrive hva det er slovenere er opptatt av, og hva de synes er viktig, og da blir det viktig å presisere til slutt, at sammenstillingen er min egen. Min kobling mellom etnisitet, historie og traurighet ligger på et etisk nivå. Det er mine analytiske abstraheringer som ligger til grunn for denne koblingen, og mine informanter er ikke nødvendigvis enige i den analytiske vinkling jeg har valgt, for å beskrive aspekter ved deres liv. Den empiri som er presentert er valgt ut fordi den belyser mine analytiske poenger. Når en begynner å skrive er det noe en vil fortelle, og oppgaven blir disponert med dette for øye. Mye av den informasjon, som en har tilegnet seg i felten, blir ikke omformet til data, og blir derfor ikke "synlig" i teksten.

Det har vært viktig for meg å skrive på en slik måte at traurighets betydning og relevans skulle bli tydelig. Jeg har forholdt meg til ulike typer data i løpet av skriveprosessen, og det er langt vanskeligere å skrive analytisk om et abstrakt fenomen som traurighet, enn det ville være å beskrive f.eks. sloveneres feiring av 10.oktober. Det viktigste er å skape forståelse, både mellom feltarbeideren og informantene, og mellom den tekst en produserer på bakgrunn av feltefaringene og leserne. Ingrid Rudie sier det slik:

"I will be concerned with the problem of making sense..... and I build my discussion on the assumption that human actors have a universal drive towards making sense, which implies an ongoing transformation from experience to knowledge."
(Rudie,I.1993:2)

Det har vært en utfordring å finne fram til den slags data som kan skape et nyansert analytisk bilde av de sammenhenger som framstår som viktige i relasjon til etnisitet i denne empiriske konteksten. Jeg har tidligere presisert at traurighet er skapt av sosiale prosesser, og det er viktig, men traurighet er samtidig en følelse som etter min forståelse må beskrives også ved å ta i bruk egne følelser. Forståelsen av traurighet er oppnådd ved hjelp av mer enn ord, og

derfor må beskrivelsen forsøke å "mane" fram følelsen hos leseren - ved hjelp av ord. Empiri som en har tilegnet seg, og som er basert på ikke- verbalisert samhandling er vanskelig å formidle, og må formidles ulikt avhengig av hvilken følelse eller stemning det er en vil etablere.

Jeg skal ikke påstå at jeg har klart det, men jeg har forsøkt.

"The purpose of ethnography is to speak about something for somebody; it implies contextualisation and reframing. At the autobiographical level ethnographers and informants are equals; but at the level of the anthropological discourse their relationship is hierarchical. It is our choice to encompass their stories in a narrative of a different order. We select the quotations and edit the statements. We must not blur this major responsibility of ours by rhetorics of 'many voices' and 'multiple authorship' in ethnographic writing. 'The responsibility for ethnography, or the credit, can be placed at no other door than that of the romancers who have dreamt it up'."
(Hastrup,K.1992:122)

LITTERATURLISTE

- Anderson, B. IMAGINED COMMUNITIES.
London: Verso 1983.
- Barker, T. THE SLOVENE MINORITY OF CARINTHIA.
New York: Columbia University Press.
1984
- Barth, F. (ed.) ETHNIC GROUPS AND BOUNDARIES.
The Social Organization of Culture
Difference. Oslo:
Universitetsforlaget 1969
- BALINESE WORLDS. Chicago:
The University of Chicago Press 1993
- Boeckman, K-B., Brunner,
K-M., Egger, M.,
Gombos, G., Juric, M.,
Larcher, D. ZWEISPRACHIGKEIT UND IDENTITÄT.
K l a g e n f u r t : D r a v a
1988.
- Eidheim, H. Aspects of the Lappish Minority
Situation. Oslo: Universitetsforlaget
1971.
- Epstein, A.L. ETHOS AND IDENTITY. London:
Tavistock 1978.
- Eriksen, T.H. Languages at the margins of modernity.
Linguistic minorities and the nation-
state. Oslo: PRIO, nr.5 1991.
- The Cultural Contexts of ethnic
Differences. MAN. vol.26 nr.1.91.
- Us and Them in Modern Societies.
Ethnicity and Nationalism in Trinidad,
Mauritius and Beyond. Oslo:
Universitetsforlaget 1992.

- SMÅ STEDER - STORE SPØRSMÅL
Oslo: Universitetsforlaget 1993.
- Forsythe, D. German Identity and the Problems of History. I Tonkin, McDonald and Chapman (eds.) History and Ethnicity. London: Routledge. 1989.
- Fritzl, M. DER KÄRNTNER HEIMAT DIENST. Klagenfurt: Drava 1990.
- Geertz, C. The Interpretation of Cultures. New York: Basic Books 1983.
- Grønhaug, R. Scale as a Variable in Analysis: Fields in Social Organization in Herat, Northwest Afghanistan. I Barth, F. (ed.): Scale and Social Organization. Oslo: Universitetsforlaget 1978.
- Haas, H./Stuhlpfarrer, K. ÖSTERREICH UND SEINE SLOWENEN. Wien: Löcker & Wögenstein 1977.
- Hastrup, K. Writing ethnography. I Okely, J. & Callaway, H. (eds.) Anthropology & Autobiography. ASA Monographs 29, London: Routledge 1992.
- Helle-Valle, J. Ideologi i praksis. Norsk Antropologisk Tidsskrift. Nr.1/92.
- Kokut, A. DIE DORNENBLÜTE. Klagenfurt: Alekto Verlag 1988.
- Macdonald, S. (ed.) INSIDE EUROPEAN IDENTITIES. Oxford: Berg Publishers Limited. 1993.
- X
Mahmood, C.,
Armstrong, S. DO ETHNIC GROUPS EXIST? A cognitive perspective on the concept of cultures. ETHNOLOGY. Nr.1 1992.
- Merkac, F. DIE SLOWENEN IN KLAGENFURT. Klagenfurt: Drava 1987.

- Messner, J. EIN KÄRNTNER HEIMATBUCH. Wien: Europaverlag 1986.
- Moritsch, A. "Slovens" and "Germans" in Klagenfurt and Ferlach in Southern Carinthia, 1850 - 1940. I Engman, M. (ed.): Ethnic Identity in Urban Europe. Worcester: European Science Foundation 1992.
- Mønnesland, S. Før Jugoslavia og etter: nye stater - gamle nasjoner. Oslo: Syppress forlag 1992.
- Necef, M. Ü. Men hva med min etniske identitet som tyrkisk innvandrere i dette kaoset? Samtiden nr.4 1993.
- Pluch, T. DAS DORF AN DER GRENZE. Wien: Österreichischer Bundesverlag 1983.
- Roosens, E. CREATING ETHNICITY. The Process of Ethnogenesis. Newbury Park, California.: Sage Publications, Inc. 1989.
- Rosaldo, R. CULTURE & TRUTH. The Remaking of Social Analysis. Boston: Beacon Press 1989.
- Rudie, I. Making sense of new experience. In Press. Universitetet i Oslo.
- Saugestad, S. The two sides of the house: identity and social organisation in Kilbroney, Northern Ireland, og The Glorious Twelfth: the politics of legitimisation in Kilbroney. I Cohen, A. (ed.): Belonging. Identity and social organisation in British rural cultures. Manchester: Manchester University Press. 1982.
- Singleton, F. A Short History of the Yugoslav Peoples. Cambridge: Cambridge University Press 1985.

Wikan, U.

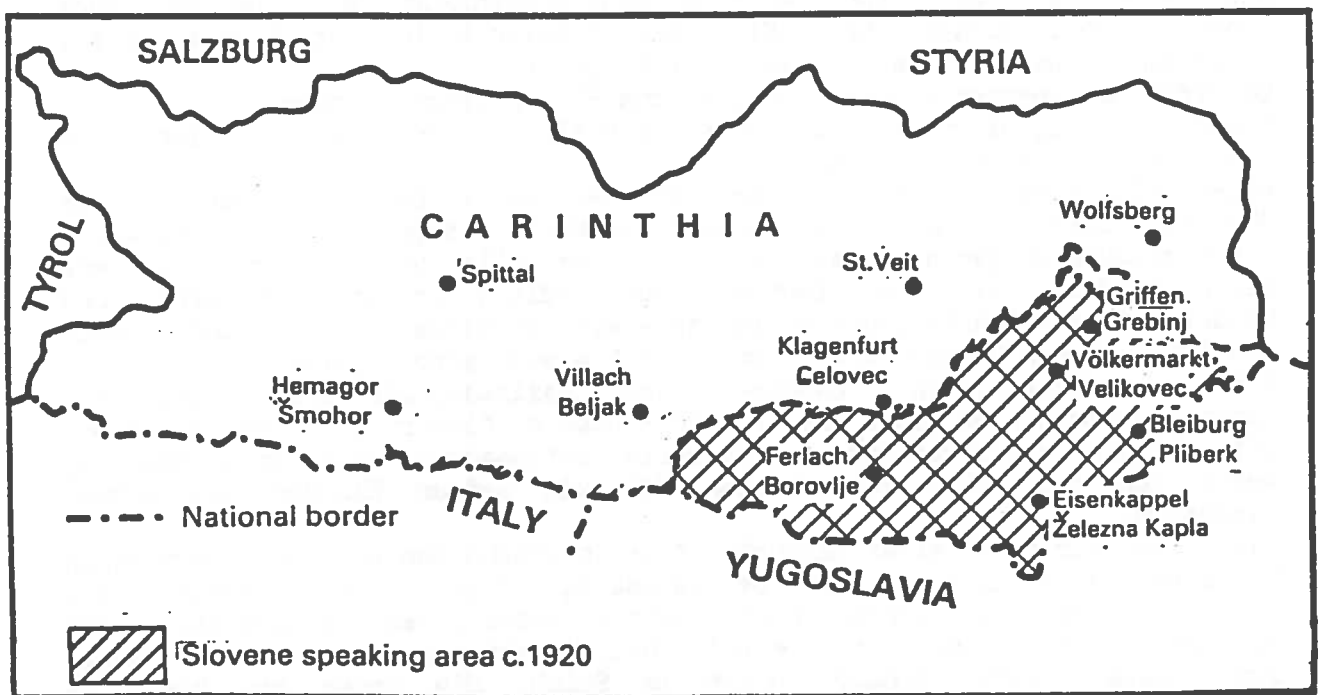
Managing turbulent Hearts. A Balinese
Formula for Living. Chicago: The
University Press 1990.

Beyond the Words: The power of
Resonance. American Ethnologist. vol
19, no 3, 1992.

Waage, P.N.

JEG, VI - OG DE ANDRE. Om nasjoner og
nasjonalisme i Europa. Oslo: Cappelens
Forlag a.s 1993.

APPENDIX A:

APPENDIX B:

Warum hungere ich?

Ich heiße Tatjana Messner, bin 30 Jahre alt und lebe mit meinen drei Kindern, Ilja, Elena und Zora in Klagenfurt/Celovec.

Vor drei Jahren, 1988, habe ich meinen Sohn Ilja an der Klagenfurter bungsvolksschule in die 1. Klasse einzuschreiben versucht. Seine Anmeldung zum zweisprachigen Unterricht wurde abgewiesen. Ich wurde wie eine Gesetzesbrecherin mit der Staatspolizei konfrontiert. Schon damals versuchte man uns einzuschüchtern. Vor zwei Jahren, 1989 habe ich meine beiden Kinder, Ilja und Elena, erneut zum zweisprachigen Unterricht an der bungsvolksschule angemeldet. Auch diese Anmeldung wurde zurückgewiesen. Die Beschwerde beim VfGH war noch nicht entschieden. Meine beiden Kinder konnten auch in diesem Jahr in Klagenfurt/Celovec nicht zur Schule gehen. Im Dezember desselben Jahres war es dann soweit.

Der VfGH hat unseren Kindern und auch uns Eltern recht gegeben.

"Auch in Klagenfurt ist wegen des nachhaltigen Bedarfes eine öffentliche zweisprachige Volksschule zu errichten."

Heuer 1990 im Mai habe ich zum dritten Mal meine beiden Kinder an der bungsvolksschule zum zweisprachigen Unterricht angemeldet. Diesmal wurde die Anmeldung entgegengenommen. Wir haben uns alle gefreut und besonders meine Kinder, weil sie glaubten, nun endlich in ihrer Geburts- und Heimatstadt zur Schule gehen zu können - wie tausende andere Kinder auch - an öffentlichen Volksschulen. Doch es ist wieder anders gekommen.

Die verantwortlichen Landes- und Bezirksschulbehrden und der Landeshauptmann sind nicht bereit, für unsere Kinder das Tor zu einer öffentlichen zweisprachigen Volksschule aufzumachen. Heute am 1. Schultag mußte ich nun schon zum dritten Mal mit meinen Kindern die Schule verlassen.

Was haben wir nicht alles versucht? Alle Schulbehörden und verantwortlichen Politiker haben wir besucht und um die Lösung dieses Problems gebeten, sie gedrängt, tätig zu werden nichts mehr zu unterlassen. Nachdem sich heute auch der Landeshauptmann taub gestellt hat, bleibt mir keine andere Wahl. Ich lasse meine Kinder nicht im Stich. Sie haben ein Recht in Klagenfurt/Celovec in einer öffentlichen Schule zweisprachig, d.h. auch in ihrer Muttersprache unterrichtet zu werden. Dieses Recht wurde jahrelang mit Füßen getreten. Man versuchte uns, vor allem in den letzten Monaten zu zermürben, zu entmutigen, lächerlich zu machen. Wir haben genug von diesem drittklassigen politischen Schauspiel in Kärnten. Darum habe ich mich entschlossen, zu hungern, so lange zu hungern, bis die Forderungen aus unserer Erklärung erfüllt werden. Ich ersuche die demokratische Öffentlichkeit in Kärnten, Österreich und Slowenien, mich zu unterstützen, mich mit Haider und all den anderen "unerbittlichen" Politikern in Land und Stadt nicht allein zu lassen. Nur der Druck der demokratischen Öffentlichkeit kann uns noch zum Recht verhelfen. Ich rechne auf eure Hilfe!

Tatjana Messner,
1990-09-10, Celovec/Klagenfurt

